

СТУДИЈА ЗА ПЕРЦЕПЦИИТЕ И ПРЕВЕНЦИЈАТА НА КОРУПЦИЈАТА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО АЛБАНИЈА, СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА

СКОПЈЕ, 2023.

Наслов на оригиналот:

**СТУДИЈА ЗА ПЕРЦЕПЦИИТЕ И ПРЕВЕНЦИЈАТА НА
КОРУПЦИЈАТА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО
АЛБАНИЈА, СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА**

Институт за стратешки истражувања и едукација

За издавачот:

Мишо Докмановиќ

Автори:

Розарта Додај, Милош Хрњаз,
Ивана Шумановска Спасовска

Уредник:

Мишо Докмановиќ

Уредувачки одбор:

Дарко Спасевски (ISIE), Блерта Калаваче
(IDRA), Јелена Јеремиќ (CESID)

Објавено во електронска форма.

Превод од англиски јазик:

СТАР – ДТ ДООЕЛ Скопје

„Студијата за перцепциите и превенцијата на корупцијата во високото образование на Албанија, Северна Македонија и Србија “ е подготвена со поддршка СМАРТ БАЛКАН – Граѓанско општество за поврзан Западен Балкан, регионален проект имплементиран од Центарот за промоција на граѓанското општество (ЦПЦД), Центарот за истражување и креирање политики (ЦРПМ) и Институтот за демократија и медијација (ИДМ) и финансиски поддржан од норвешкото Министерство за надворешни работи (НМФА). Содржината на публикацијата е единствена одговорност на имплементаторите на проектот и не мора задолжително да ги одразува ставовите на норвешкото Министерство за надворешни работи (НМНР) или партнерите од конзорциумот СМАРТ Балкан.

Содржина

1. ПОГЛАВЈЕ 1: СТРАТЕШКА, ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА АНТИКОРУПЦИЈА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА АЛБАНИЈА. — 6
  - 1.1 Контекстот на земјата за корупцијата. — 6
  - 1.2 Дефиниција за корупцијата во образовниот систем — 7
  - 1.3 Стратешки пристап и рамка за корупцијата во високообразовните установи — 8
2. НАЦИОНАЛНА ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА — 12
  - 2.1 Централни институции — 12
  - 2.2 Телата на високообразовните установи — 13
3. АНАЛИЗА НА ПРАВНАТА РАМКА — 15
  - 3.1 Примарно законодавство — 15
  - 3.2 Подзаконски акти — 16
4. АНКЕТА ЗА СТУДЕНТИТЕ — 21
  - 4.1 Методологија — 21
  - 4.2 Демографски примерок — 21
  - 4.3 Резиме — 21
  - 4.4 Наоди од анкета за јавното мислење — 23
5. ПРЕПОРАКИ ЗА ЗАЕДНИЧКИОТ ИЗВЕШТАЈ ЗА ПЕРЦЕПЦИИТЕ ЗА КОРУПЦИЈА НА АЛБАНСКИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ И УЧИНОКОТ НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА АНТИКОРУПЦИЈА — 35
6. ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА — 38
  - 6.1 Правна рамка — 38
    - 6.1.1 Закони — 39
    - 6.1.2 Подзаконски акти — 45
    - 6.1.3 Стратегии — 47
  - 6.2 Институционална рамка — 48

- 7. АНКЕТА СО СТУДЕНТИ — 52
  - 7.1 Методологија — 52
  - 7.2 Податоци за примерокот — 53
  - 7.3 Резиме — 54
  - 7.4 Резултати од анкетата. — 56
- 8. ИСТРАЖУВАЊЕ – ОДГОВОРИ НА БАРАЊА ЗА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР — 67
- 9. ПРАВНА, ПОЛИТИЧКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА АНТИКОРУПЦИЈА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО СРБИЈА — 70
  - 9.1 Правна рамка — 70
  - 9.2 Стратешки документи — 75
  - 9.3 Институционална рамка — 77
  - 9.4 Акти донесени од страна на високообразовните институции — 82
- 10. АНКЕТА СО СТУДЕНТИ — 86
  - 10.1 Методологија — 86
  - 10.2 Демографски податоци на примерокот — 87
  - 10.3 Заклучок — 87
  - 10.4 Резултати од анкетите на јавното мислење — 89
- 11. АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ ОД УНИВЕРЗИТЕТИТЕ ВО СОГЛАСНОСТ СО ПРАШАЛНИКОТ ЗА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР — 103
- 12. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ — 106

ВОВЕД

Регионот на Западен Балкан, вклучително и Албанија, Северна Македонија и Србија, веќе одреден временски период е фокусиран на проблемот со корупцијата. Во последната деценија се спроведени голем број иницијативи, но без пофокусиран пристап кон специфичниот сектор на високото образование (ВО). Дополнително, во последните извештаи за напредокот на ЕУ за 2022 година, сите три земји беа критикувани за постоечките механизми за пријавување и спречување на корупцијата. Заклучокот за сите три земји во сегментот од Поглавјето 23 наведува дека одредено некое ниво на подготовка/ умерено подготвено е постигнато во спроведувањето на *acquis* на ЕУ и европските стандарди во областа на судството и основните права. Според Извештајот, Албанија направила добар напредок во последната година; Северна Македонија – одреден напредок, а Србија – ограничен напредок.

Имајќи го ова предвид, во периодот од 2023–2024 година, Институтот за стратешки истражувања и едукација – ISIE (Скопје) во соработка со Институтот за развојни истражувања и алтернативи – IDRA (Тирана) и Центарот за слободни избори и демократија – CESID (Белград) го спроведува регионалниот проект „Универзитети без корупција во Албанија, Северна Македонија и Србија“. Проектот е насочен кон зајакнување на капацитетите на универзитетите, студентските организации и студентите за спречување на корупцијата во универзитетите во целните три земји. Преку збир на разновидни активности, вклучително и подготовка на Заеднички извештај за перцепцијата на корупцијата, организирање тркалезни маси, семинари за градење капацитети, летна школа и развој на дигитален софтвер за виртуелен асистент (chatbot), проектот ќе ја зајакне околината која овозможува спречување на корупцијата во областа на високото образование во целните земји од Западен Балкан.

Овој Заеднички извештај за перцепцијата на корупцијата го претставува клучниот исход од анкетата на перцепциите на студентите спроведена во трите земји. Анкетата, која се спроведува за прв пат, е спроведена во над 10 градови со помош на техниката „лице в лице“ во мај 2023 година, на примерок од вкупно 934 студенти во трите земји. Оваа публикација ги презентира клучните наоди од истражувањето и ќе послужи како клучна алатка за спроведување на следните фази од проектот.

Во Поглавје 1 се претставени главната карактеристика на системот за спречување на корупцијата во Албанија и резултатите од анкетата. Поглавје 2 ја прикажува состојбата во С. Македонија преку преглед на законодавството и презентација на резултатите од анкетата. Состојбата во Србија и резултатите од анкетата се претставени во Поглавје 3 од публикацијата. Сите национални извештаи содржат заклучоци и препораки.

Овој проект се спроведува во рамките на SMART Balkans – Граѓанско општество за заедничко општество во Западен Балкан, што придонесува за зајакнување на демократиите кои учествуваат и евроатлантските интеграции на Западен Балкан преку зајакнување на граѓанските организации и мрежи на граѓански организации (ГО) за посилна и активна улога во создавањето мирни и инклузивни општества за одржлив развој во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија. Проектот е финансиран од норвешкото Министерство за надворешни работи.

1. **ПОГЛАВЈЕ 1: СТРАТЕШКА, ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА АНТИКОРУПЦИЈА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА АЛБАНИЈА.**

1.1 **КОНТЕКСТОТ НА ЗЕМЈАТА ЗА КОРУПЦИЈАТА.**

Во март 2015 година, Европската Комисија ги соопшти 5-те клучни приоритети кои албанската влада требаше да ги спроведе за потребите на пристапните преговори. Овие области вклучуваат: реформа на јавната администрација, борба против корупцијата, борба против организираниот криминал, реформи во судството и основните права.

Борбата против корупцијата е исто така признаена како главен приоритет на Националната стратегија за развој и интеграција (NSDI) 2021 – 2030 г., која е клучниот инструмент за артикулирање на политичката агенда на владата во сеопфатна програма за работа на Владата.

Корупцијата одамна е препознаена како една од главните пречки за развојот на една земја. Таа ја попречува ефикасноста на јавните услуги, ја поткопува довербата во јавните институции и ги зголемува трошоците за јавните трансакции. Таа може да ја уништи довербата на луѓето во политичкото раководство на нивната земја и основните принципи на демократското владеење. Во текот на последните години, Албанија направи напори и напредок во борбата против корупцијата преку уставни, законодавни и институционални реформи. И покрај извесниот напредок, зголемените напори и политичката посветеност во борбата против корупцијата, таа и понатаму останува точка на загриженост. Генерално, корупцијата е распространета во многу области од јавниот и деловниот живот, вклучувајќи го и високото образование.

Според глобалниот индекс на корупција, Албанија беше рангирана на 104-то место во 2020 г. и на 110-то место во 2021 г. од 180 земји.¹ Исто така, Балканскиот барометар 2020, кое претставува годишно мерење на мислењето на граѓаните во регионот, ја рангираше Албанија како земја со највисоко ниво на перцепција за корупција во регионот.² Загриженоста за образованието од извештаите од Барометарот е особено присутна во Албанија, главно поврзана со перцепцијата дека образовниот систем соодветно не ги подготвил младите за работното место.

¹ Индекс на перцепција на корупцијата 2021 година

² Балкански барометар 2020 година, Регионален совет за соработка, <https://www.rcc.int/balkanbarometer/publications>

Анкетата на „Галуп Ворлд“ (Gallup World Poll) на редовна основа го истражува задоволството на граѓаните од јавните услуги (на пр. здравство, образование и правда). Собраните податоци им овозможуваат на креаторите на политики да проценат како се променило задоволството со текот на времето и да го споредат нивото на задоволство во различните области. Задоволството и довербата од различните јавни услуги (2019) е изразено со 34 % учество во националната влада, 25 % во правосудниот систем, 53 % во здравствената заштита и 59 % во образовниот систем. Во однос на задоволството од образовниот систем и училиштата, Албанија има највисока стапка во регионот. Сепак, ова е пониско од стапката на задоволство во земјите на OECD и OECD-EU во просек, поточно 67 % и 68 %.³

Напредувањето кон целосна либерална демократија е заробено во „сивата зона“ на хибридна демократија, додека Албанија е класифицирана како „делумно слободна“ според извештајот на Фридом Хаус за 2022 година⁴

Малку внимание е посветено на корупцијата поврзана со системот за високо образование во Албанија. Недоволното фокусирање на етичките прашања во образованието се одразува преку мал број истражувања, студии и извештаи подготвени во оваа специфична област.

1.2 ДЕФИНИЦИЈА ЗА КОРУПЦИЈАТА ВО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ

За да се примени антикорупциски стратешки пристап и да се управува со интегритетот на ефикасен начин, неопходно е да се разбере корупцијата, да може да се откријат и дефинираат одредени форми на корупција. Оваа анализа се однесува на корупцијата во системот за високо образование на земјата; па затоа, со право го поставуваме прашањето: што е „корупција во образованието“, како да ја дефинираме?. Во 2017 г., Министерството за правда ја презеде улогата на Национален координатор против корупцијата во Албанија. Во оваа улога, Министерството за правда ги координира стратешките и политичките напори на Владата за спречување, превенција и подигнување на свеста за прашањата поврзани со антикорупцијата. Во овој контекст, Министерството за правда воведо Речник на дефиниции и различни форми на корупција во одредени сектори. Според овој речник „Корупцијата во образованието е систематско користење на јавната функција за приватна корист, чие влијание е значајно врз достапноста и квалитетот на образовните добра и услуги и има влијание врз пристапот, квалитетот или еднаквоста во образованието.⁵ Образованието треба да биде еден од главните столбови во всадувањето антикорупциска култура.

³ Задоволство на граѓаните од јавните услуги и институции | Владата на прв поглед: Западен Балкан | iLibrary на OECD (oecd-ilibrary.org)

⁴ Фридом Хаус (2022) – Нации во транзиција 2022 година, Од демократски пад до авторитарна агресија. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-04/NIT_2022_final_digital.pdf

⁵ Жак Халак и Муриел Поасон. „Етика и корупција во образованието: преглед“. Весник за образование за меѓународен развој 1.1 (2005 година): 1–3.

1.3 СТРАТЕШКИ ПРИСТАП И РАМКА ЗА КОРУПЦИЈАТА ВО ВИСОКООБРАЗОВНИТЕ УСТАНОВИ

Огромното значење на образованието во нашето општество е силно истакнато во Националната стратегија за развој и интеграција (NSDI) 2022 – 2030 г., која беше одобрена од Советот на министри на 22 февруари 2023 г. Стратегијата се занимава со различните проблеми со кои високото образование моментално се соочува, „Високото образование е една од суштинските компоненти на социјалните и политичките трансформации, особено во општествата во транзиција, што директно влијае на развојот на демократијата и создава предуслови за економски развој. Тековната деградација на академскиот интегритет се манифестираше во различни форми на академска нечесност, вклучувајќи плагијат и измама, непотизам и групи од интерес во високото образование, како и незаслужено напредување до високи академски титули.⁶

Албанија е полноправна членка на Болоњскиот процес/Европската област на високо образование од 2003 година. Потпишувањето на Болоњската декларација беше проследено со низа реформи во високото образование, како структурни реформи на сите нивоа на високото образование, реформи за проширување на високото образование, вклучително и обезбедување високо образование од приватни установи и приспособување на наставните програми според Болоњскиот процес. Надлежните тела кои го спроведуваат Болоњскиот процес се владите на државите, преку министерствата и агенциите кои раководат со високото образование и самите високообразовни установи. Болоњскиот процес радикално се одрази на универзитетскиот простор во Албанија и постави нови предизвици и можности за понатамошно подобрување. Според Рангирањето на универзитетите според QS EЕCA 2022, Универзитетот во Тирана е рангиран на 401-во место од 450 универзитети од земјите во развој во Европа и Централна Азија.⁷ Рангирањето за 2022 година е направено со користење на 10 показатели, вклучувајќи експертиза на факултетот, сооднос на меѓународни студенти, меѓународна истражувачка мрежа, академска репутација и репутација на работодавачот итн.

Последно, но не и најмалку важно, Извештајот на Европската Комисија за Албанија за 2021 година нагласува дека земјата активно учествувала во програмите на ЕУ, конкретно Еразмус+, особено во однос на мобилноста и градењето капацитети во високообразовните проекти, каде што три албански високообразовни установи беа избрани за главни координатори на проекти од 12 проекти избрани од Албанија.⁸

⁶ Vendim-621_date-22.10.2021_Per-miratimin-e-SKA-2021-2026.pdf

⁷ QS University Rankings for EЕCA 2022 | Top Universities

⁸ Albania-Report-2021.pdf (europa.eu)

Извештајот на Европската Комисија за Албанија за 2021 година нагласува дека антикорупциските мерки и понатаму имаат ограничено влијание во, конкретно, ранливите области, како што се патиштата, катастарот, имотот, царините, даночната администрација, образованието, здравството, јавните набавки, договорите за ЈПП итн. Дополнително, Извештајот нагласува дека финансиската поддршка за образованието и академското истражување останува ниска. Истиот наод е нагласен во Извештајот на Европската Комисија за Албанија за 2020 година, во кој е наведено дека јавната потрошувачка за образованието останува под просеците на OECD и EY.

Извештајот на Европската Комисија за Албанија за 2022 година го потврдува ограничениото влијание на антикорупциските мерки во некои конкретни и ранливи области, вклучително и образованието. Извештајот нагласува дека корупцијата влијае повеќе на жените во поглед на пристапот до правда, социјалните услуги и високото образование.

Стратешката рамка за реформа на јавната администрација (PAR) на Албанија вклучува пет главни стратегии кои се занимаваат со различни области од политиката. Покрај двете главни стратегии, Вкрстената стратегија за реформа на јавната администрација (CPARS) и стратегијата за управување со јавните финансии на Албанија (Стратегија за PFM)⁹, три дополнителни меѓусекторски стратегии ја надополнуваат агендата за реформи на PAR, фокусирајќи се на дигиталната трансформација¹⁰, децентрализацијата¹¹ и антикорупцијата¹². Предвидениот временски период на сите стратешки документи за PAR истече во 2020 година. За да се обезбеди континуитет на агендата за реформа, Владата одлучи да ги продолжи периодите на важност на сите стратегии, главно со усвојување и обновување на сите акциски планови.

---

⁹ Вкрстена Стратегија за реформа на јавната администрација 2015–2020 година, Одлука на Министерскиот совет бр. 319, април 2015 година и Одлука бр. 697, 30 октомври 2019 година (продолжување на периодот на спроведување до 2022 година); и Стратегија за управување со јавните финансии на Албанија 2019–2022 година, одлука на Кабинетот на министри бр.824, 18 декември 2019 година.

¹⁰ Вкрстената стратегија Дигитална агенда на Албанија 2015–2020 година, одлука на Кабинетот на министри бр.284, април 2015 година, Службен весник бр.56.

¹¹ Национална вкрстена стратегија за децентрализација и локално управување 2015–2020 година, одлука на Министерскиот совет бр. 691, 29 јули 2015 година.

¹² Меѓусекторска стратегија против корупцијата 2015–2020 година, одлука на Кабинетот на министри бр.247, март 2015 година.

Меѓусекторската стратегија против корупцијата 2015–2023¹³ и Акцискиот план 2020–2023¹⁴ служат како клучни стратешки документи во борбата против корупцијата. Овие два документи се доследни со целите на Програмската рамка IPA III. Акцискиот план е одобрен со Одлука на Министерскиот совет бр. 516/2020, а предвидува формирање Национален комитет за спроведување на Меѓусекторската стратегија против корупцијата со кој претседава министерот за правда и кој е составен од заменици министри од сите ресорни министерства, вклучително и заменик министерот за образование и спорт¹⁵. Ова е позитивен знак за стратешка сеопфатност и сеопфатен пристап во борбата против корупцијата. Во однос на антикорупциската свест, може да се каже дека се забележува зголемување на свеста за прашањата поврзани со корупцијата во Албанија. Во секторите како што се правдата, здравството и политичките партии, корупцијата достигна алармантни нивоа, што влијае на кредибилитетот на владините институции во очите на јавноста.¹⁶

Потребата од подигање на свеста е клучен елемент на конкретните цели на Акцискиот план 2020 – 2023 година, а особено С.1.3.2, кој предвидува организирање периодични состаноци што ќе се одржуваат во текот на 2020–2023 година, насочени кон студентите и другите млади луѓе со цел да ги информираат за последиците од корупцијата во образованието и другите ранливи сектори. Дополнително, стратешката цел на овој Акциски план 2020 – 2023 година предвидува зајакнување на соработката помеѓу државната полиција и граѓанските организации со организирање тематски настани кои се однесуваат на борбата против корупцијата во најранливите области во земјата, вклучително и образованието. Позитивно е што Акцискиот план предвидува подигање на свеста и стратешки активности за подобро канализирање на корупцијата во образовниот систем, како многу кревок сектор во земјата. Сепак, неопходно е да се прошират целите на Акцискиот план кон дополнителните последици од корупцијата во образовниот систем, и да се цели кон казнен, а не само кон превентивен пристап.

Понатаму, националните и владините политики имаат за цел да ги подобрат капацитетите на Националниот антикорупциски координатор и Антикорупциската мрежа со цел да се обезбеди цврста антикорупциска институционална рамка и да се спречи корупцијата на национално ниво во различни области.

---

¹³ DCM No.247/20.03.2015; DCM No. 516/01.07.2020. <http://www.drejtesia.gov.al/strategjia-ndersektoriale-kunder-korrupsionit/>

¹⁴ DCM No.516/01.07.2020. <http://www.drejtesia.gov.al/strategjia-ndersektoriale-kunder-korrupsionit/>

¹⁵ 1.-PLANI-I-VEPRIMIT-ANTIKORRUPSION-2020-2023_AL.pdf

¹⁶ Inter-Sectoral Strategy Against Corruption 2015–2020

Извештајот на ЕК за Албанија за 2022 година го нагласува напредокот на земјата во образованието особено со усвојувањето на новата Национална стратегија за образование и Акциски план 2021–2026 година, со Одлуката на Советот на министри бр. 621/2021. Овој стратешки документ има за цел да обезбеди сеопфатен образовен систем заснован на принципите на еднаквост и доживотно учење и овозможување квалитетно образование на сите поединци на национално ниво. Покрај тоа, албанската Влада ја потврди целосната посветеност на Агендата 2030, бидејќи таа игра важна улога во следењето на постигнувањето на Целите за одржлив развој (SDG). Усвојувањето на Стратегијата за образование е директно поврзано со Цел 4 „Квалитетно образование“ од 17-те цели за одржлив развој во Албанија, која има за цел „да обезбеди инклузивно и правично квалитетно образование и да промовира можности за доживотно учење за сите“.

Стратегијата за образование има една наменска цел на политиката за високото образование, чија цел е усогласување со меѓународните стандарди за квалитет, академска транспарентност и интегритет. Документот обезбедува една активност поврзана со етиката и интегритетот, имено С 4.1.2 која се однесува на усвојување на Етичкиот кодекс во сите високообразовни установи. Документот не содржи некој посебен принцип или цел која експлицитно се однесува на спречување на корупцијата во високото образование. Имајќи предвид дека Извештајот на ЕК за Албанија за 2020, 2021 и 2022 година силно го нагласува ограниченото влијание на антикорупциските мерки во ранливите области на земјата, вклучително и образовниот систем, Стратегијата за образование требаше да содржи поинтензивен антикорупциски пристап.

Петтиот круг на евалуација на GRECO, објавен на 3 март 2023 година, се занимаваше со „Спречување на корупцијата и промовирање на интегритетот во централните влади (лица на кои им се доверени врвни извршни функции (PTEF)) и агенциите за спроведување на законот (LEA)“. Препораката II на GRECO предвидува „да се усвојат и спроведат конкретни планови за интегритет во сите министерства, вклучително и систематска анализа на ризиците поврзани со интегритетот со кои може да се соочат министрите и политичките советници при извршувањето на нивните должности и механизмите за следење и усогласеност“. Усвојувањето на Плановите за интегритет е задолжително за сите ресорни министерства согласно одредбите од Меѓусекторската стратегија за антикорупција. Некои планови за интегритет вклучуваат мерки кои се насочени кон јавните службеници и лицата на кои им се доверени високи извршни функции. На пример, плановите за интегритет на Министерството за правда, Министерството за образование и спорт, Министерството за инфраструктура и енергетика, Министерството за здравство и социјална заштита и Министерството за Европа и надворешни работи вклучуваат мерка за создавање, одобрување и објавување етички кодекс кој би бил обврзувачки за персоналот и лицата на кои им се доверени врвни извршни функции¹⁷, и со тоа ќе се постигне усогласеност на задоволителен начин со оваа препорака на GRECO. Ова е позитивен развој на настаните за Министерството за образование и спорт, бидејќи го прошири опсегот на механизмите поврзани со интегритетот, со што има директно влијание врз квалитетот на образовниот систем, а особено на високото образование.

¹⁷ [GrecoRC5\(2022\)4-Final-eng-Compliance Report-Albania-3 March 2023.pdf](#)

2. НАЦИОНАЛНА ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

2.1 ЦЕНТРАЛНИ ИНСТИТУЦИИ

Министерството за образование и спорт е орган на на албанската влада одговорен за образованието и спортот. Тоа е, исто така, орган надлежен за високото образование и спортот, одговорен за утврдување на политиките и насоката на високообразовниот систем во земјата.

Генерален директорат за антикорупција / Национален координатор против корупција (NCAC) во состав на Министерството за правда е новоформирана структура која има за цел да ја подобри координацијата на централно ниво преку а) развивање проекти и програми во областа на антикорупцијата, планирањето, координацијата и дефиниции на инструменти неопходни за спроведување на теренските политики за антикорупција и б) истражување на случаи поврзани со корупција во јавната администрација. Генералниот директорат е составен од мрежа на координатори кои ги истражуваат случаите поврзани со корупција во јавната администрација, со цел да се минимизира корупцијата во ранливите области (патишта, катастар, имот, царина, даночна администрација, образование, здравство, јавни набавки, договори за ЈПП итн.). Мрежата на координатори за борба против корупцијата на национално и регионално ниво се зголеми на 78 координатори во 44 државни институции. Агенцијата за квалитет во високото образование е една од државните институции на оваа мрежа чија цел е намалување на корупцијата во образовниот систем.¹⁸

Советот за високо образование и научно истражување (KALKSH) е советодавно тело за високообразовни и научно-истражувачки политики, на министерот надлежен за образование.

Агенцијата за квалитет во високото образование (QAANE) е предвидена во законот бр.80/2015 за високото образование и научно истражување во високообразовните установи во Република Албанија. Тоа е јавно-правно лице, одговорно за обезбедување квалитет во високото образование. QAANE, преку механизми за обезбедување квалитет, акредитација и други процеси, го следи и оценува квалитетот на установите и понудените програми. QAANE ја заснова својата активност на упатства, во Кодексот за квалитет на високото образование, кој е на линија со европските стандарди и упатства за квалитет во Европската област на високото образование. Формирањето на оваа Агенција е неопходен инструмент кој обезбедува квалитет во високото образование. Директорот на оваа Агенција се именува, разрешува од должност на предлог на одговорниот министер за образование, со одлука на премиерот, со што јасно се укажува на важноста на оваа агенција.

¹⁸ Одлука на Министерски совет бр. 618, од 20 октомври 2021 година

Центарот за образовни услуги (ASA) е јавна институција, поврзана со Министерството за образование, чија цел е да обезбеди услуги од областа на високото образование и да обезбеди јавен пристап до податоците за високото образование.

Одборот за акредитација е колегијално тело за одлучување и независно во својата работа, основано во рамките на QAAHE и е надлежно за процесот на акредитација на високообразовните установи и студиските програми. Одборот ја носи конечната одлука за акредитација на високообразовните установи и студиските програми што тие ги нудат. Составен е од странски и домашни експерти, истакнати личности од областа на високото образование и обезбедувањето квалитет.

Ректорската конференција е колегијално, независно тело, составено од раководителите на високообразовните установи. Ректорската конференција врши активности за координација и развој на високото образование и научно-истражувачката дејност, како и други функции утврдени со посебни закони.

2.2 ТЕЛАТА НА ВИСОКООБРАЗОВНИТЕ УСТАНОВИ

Академскиот сенат е највисокото академско раководно тело. Други академски тела се советот на академскиот кадар и постојаните комисији.

Управниот одбор е највисоко административно тело. Административните тела го опфаќаат администраторот на установата и администраторот на главниот субјект.

Ректорот е највисоко академско тело на високообразовната установа, како и законски застапник за академски прашања, согласно дефинициите од законот бр. 80 од 2015 година за високо образование и научно-истражувачка работа во високообразовните установи во Република Албанија. Тој/таа се избира од членовите на советите на академскиот кадар на основните академските единици и студентите. Студентските гласови во изборот на ректор се утврдуваат на 10 % од вкупните гласови.

Деканатот на високообразовните установи е колегијално тело на чело со деканот кој е задолжен за подготовка на стратешкиот план за развој на главната единица, врз основа на предлозите на основните единици, како и на администраторот на главната единица.

Етичкиот комитет е колегијално тело на високообразовната установа предвидена во Законот за високо образование заедно со ректорот и деканот. Делокругот на овој Комитет е да промовира и испитува проблеми поврзани со етиката во вршењето на дејноста на наставно-научниот процес, како и во други институционални активности. Етичкиот комитет е формиран на секој универзитет. Правилата и прописите за функционирање и организација на Комитетот се пропишани во статутот и внатрешниот правилник на високообразовната установа.

Студентските совети се независни студентски организации во високообразовните установи кои немаат политичка и економска дејност. Ваквите совети се залагаат за учество, координација и застапеност на студентите во телата за управување на високообразовните установи. Советите изразуваат мислења и предлози за сите проблеми од општ и конкретен интерес на високообразовните установи, како за плановите и програмите на студиите, законите и прописите за активностите за учење, правото на студирање, квалитетот на услугите, определувањето школарина и други поврзани прашања.

Внатрешна единица за обезбедување квалитет е дефинирана во статутот на високообразовната установа. Внатрешната единицата за обезбедување квалитет периодично ги оценува резултатите од наставните активности и научното истражување. На крајот на секој семестар или пред испитната сезона, оваа Единица спроведува анкети за студентите во врска со квалитетот на наставата за наставните програми.

Како посебно тело (односно надлежен орган), се предвидени кадровските единици кои имаат задача а) да идентификуваат, спречат и третираат конфликти на интерес и б) кои се задолжени за разгледување, истражување и увид во пријавите и жалбите за заштита на укажувачите. Овие структури се од големо значење за спречување и намалување на корупцијата меѓу високообразовните установи. Тие не се предвидени во Законот бр.80/2015 за високо образование и научно истражување во високообразовните установи во Република Албанија, но тие произлегуваат како барања од други закони и тоа Законот бр.9367/2005 за судир на интереси и Законот бр.60/2016 за укажување и заштита на укажувачите.

3. АНАЛИЗА НА ПРАВНАТА РАМКА

3.1 ПРИМАРНО ЗАКОНОДАВСТВО

Устав на Република Албанија. Во Албанија сите граѓани имаат право на образование, без разлика на возраст, род или етничка припадност, загарантирано со Уставот на Албанија. Образовниот систем и правото на образование се засновани и дефинирани со член 57 од Уставот, кој образованието го прогласува за национален приоритет.¹⁹

Закон бр.80/2015 за високо образование и научно истражување во високообразовните установи во Република Албанија. Позитивен развој е што Албанија има посебен закон за високо образование и научно истражување во високообразовната установа кој потекнува од 2015 година, дополнет со подзаконски акти.²⁰ Опсегот на овој закон е многу широк и се фокусира на различни прашања за високообразовната установа, но некои од главните цели на законот се насочени да воспостават одржливи механизми за обезбедување квалитет во високообразовните установи, во согласност со европските стандарди и да го засноваат високото образование на принципот на слободна конкурентност помеѓу високообразовните установи, академскиот кадар и студентите. Исто така, Законот предвидува Кодекс за квалитет кој е резиме на стандарди и упатства за внатрешна и надворешна проценка на квалитетот во високото образование. Законот за високо образование на Република Албанија има за цел да одговори на новите случувања во земјата, да се приближи до европските стандарди, да обезбеди квалитет во високото образование и акредитација и да воспостави структури за посредување во високото образование.

Министерството за образование и спорт и високообразовните установи донесоа некои правила и прописи кои директно или индиректно влијаат врз спречувањето на корупцијата во високообразовната установа. Сепак, нема доволно достапни информации за следење дали сите високообразовни установи имаат донесено интерни акти од овој вид. Клучен елемент, покрај формалното усвојување, е и процесот на имплементација и мониторинг, со цел да се процени степенот на решавање на проблемот со корупцијата во високообразовните установи.

¹⁹ Секој има право на образование.

²⁰ [Përmbledhje-e-legjislacionit-për-arsimin-e-lartë-perditesuar-deri-me-11.01.2023-Pdf-2.pdf](#)

3.2 ПОДЗАКОНСКИ АКТИ

План за интегритет и акциски план на Министерството за образование и спорт. По наредба бр.225/2022²¹ министерот за образование и спорт го усвои Планот за интегритет и Акцискиот план 2022 – 2025 година кои се објавени и на официјалната веб-страница на Министерството. Планот за интегритет не е само документ кој ја потврдува подготвеноста на Министерството за подобрување на интегритетот, туку тековен процес за проценка на нивото на ранливост на организацијата и воспоставување механизми за подобро идентификување и справување со лошите практики и ризиците од корупција на дневна основа. Овој документ ќе и помогне на организацијата да има јасна визија и ќе ја води кон ефикасност и добри резултати за прашања поврзани со интегритетот, но, пред сè, има за цел да го промени институционалниот и индивидуалниот менталитет и начинот на размислување во однос на практиките склони кон корупција на поединечно и организациско ниво. Постоенето на овој стратешки документ е предвидено за спроведување на Вкрстената стратегија против корупцијата и нејзиниот Акциски план 2021 – 2023 година (Цел А.8 „Систематска употреба на механизми за идентификување на корупцијата“), Пасошот на индикаторите и препораките на Петтиот круг на евалуација на GRECO за одобрување и спроведување на конкретни планови за интегритет од сите министерства, коишто содржат систематска анализа на ризиците поврзани со интегритетот со кои би можеле да се соочат повисоките раководители и политичките советници за време на извршувањето на своите должности, како и механизмите за следење и усогласеност. Постои една специфична цел на овој документ (План за интегритет) која предвидува потенцијални ризици и мерки за ублажување во врска со високото образование. Конкретно, Целта IV: Подобрување на политиките и интервенциите за промовирање на интегритетот и спречување на корупцијата во образовниот систем, академските истражувања и спортот. Дел од ризиците се поврзани со доцнењето на донесувањето подзаконски акти за спроведување на законот за високо образование; недостаток на финансиски средства за академско истражување, недостаток на стандардни оперативни процедури за издавање лиценци, недостаток на информации, анализи и статистички податоци за показателите за високообразовната установа во поглед на имплементацијата на Националната стратегија за образование 2021 – 2026 година. И покрај фактот што некои ризици веќе се посочени во Планот за интегритет на Министерството за образование и спорт, високообразовната установа нема изготвено акциски планови за понатамошно справување со горенаведените ризици или за идентификување на дополнителните. Со оглед на особеностите на различните универзитети, тие може да развијат различни ризици и треба да се преземат мерки за ублажување. Затоа, се предлага секоја високообразовна установа да спроведе проценка на ризик, да ги оцени идентификуваните ризици и да развие мерки за ублажување.

²¹ [Urdher-nr-225-date-27.4.2022-Plani-i-Integritet-per-MAS-2022-2025.pdf \(arsimi.gov.mk\)](https://www.arsimi.gov.mk/uridher-nr-225-date-27.4.2022-plan-i-integritet-per-mas-2022-2025.pdf)

Кодексот за квалитет на високото образование е главниот документ за сите процеси и процедури за обезбедување квалитет во високото образование. Овој документ ги утврдува државните стандарди кои високообразовните установи имаат обврска да ги исполнат. Кодексот за квалитет на високото образование го подготвува министерството надлежно за образование и се одобрува со одлука на Советот на министри.

Етички кодекс. Со Одлука на Министерскиот совет бр.879/2019 година, предвидено е постоење и имплементација на Етички кодекс за високообразовните установи, а истиот е задолжителен документ. Тој е составен од збир на правила и прописи кои ја кодифицираат високообразовната установа и академскиот интегритет кон студентите и академскиот кадар. Позитивен развој е што повеќето високообразовни установи го објавија Етичкиот кодекс на нивните веб-страници.

- Етички кодекс, Политехнички универзитет во Тирана (UPT)²²

- Етички кодекс, Универзитет во Тирана²³

- Етички кодекс, Универзитет „Александар Џувани“, Драч²⁴

- Кодекс на однесување, Универзитет „Луиџ Гуракуќи“, Скадар²⁵

Одлука на Министерскиот совет за обезбедување транспарентност во високообразовната установа. Транспарентноста е една од основите на високообразовните установи кои имаат за цел да обезбедат транспарентни, кохерентни, доследни и ажурирани статистички податоци. По Одлука на Министерскиот совет бр.781/2018 „За обезбедување на транспарентност во високообразовните установи“, Министерството за образование и спорт ги објавува информациите во рамките на програмата за транспарентност и постапување по претставки против високообразовните установи. Содржината на овие информации е објавена од Меѓуинституционалниот центар на Албанската академска мрежа на наменски портал, достапен за сите заинтересирани страни www.transparency.al. Содржи податоци за високообразовната установа, како приходи, расходи и информации за набавки, работни биографии на предавачи и членови на управни одбори итн.

---

²² Microsoft Word – Kodi i Etikes ne UPT.docx

²³ Kodi i Etikës i Universitetit të Tiranës – UNIVERSITETI I TIRANËS (unitir.edu.al)

²⁴ 35_Kodi_i_Etikës_UE.pdf (uniel.edu.al)

²⁵ Kodi_i_Etike__s_-_Universiteti_i_Shkodre__s.pdf (unishk.edu.al)

Закон за спречување на судир на интереси. Албанија има посебен закон за спречување на судир на интереси, имено Законот бр.9367/2005, „За спречување судир на интереси при вршење на јавни функции“, со важечки измени и дополнувања. Опсегот на овој закон е да гарантира непристрасно и транспарентно одлучување во најдобар можен интерес на јавноста и нејзината доверба во јавните институции преку спречување на конфликти меѓу јавните и приватните интереси на службеното лице при вршењето на неговите функции. Законот се однесува на секој службеник кога тој/таа учествува во одлучувањето. Министерството за образование и спорт одобри Регулатива за судир на интереси во 2019 година²⁶ која се однесува на Министерството и на сите подредени институции. И покрај тоа што високообразовните установи не се експлицитно споменати во Регулативата, високообразовните установи подлежат на законот за судир на интереси. Покрај тоа, Законот бр.9367/2005, со важечки измени и дополнувања, предвидува формирање посебни структури познати како одговорни органи (главно кадровски единици) како дел од сите јавни институции задолжени за идентификување, спречување, решавање и известување за конфликт на интереси во надлежност на нивната институција. Всушност, на својата веб-страница, сите јавни високообразовни установи го имаат развиено и објавено Правилникот за спречување судир на интереси, согласно одредбите од Законот бр. 9367/2005, за судир на интереси, со важечки измени и дополнувања. Исто така, конкретните одредби за етика, поточно за прифаќање подароци и услуги при вршење јавна функција се составен дел на оваа Регулатива. Но, некои високообразовни установи имаат развиено посебни прописи за подароци и услуги, врз основа на Законот бр.9131/2003 „За правилата на етика во јавната администрација“. Високообразовната установи ќе обезбеди спроведување на таквите правила и прописи и ќе обезбеди инфраструктура за нивно донесување. Позитивен развој е што, на своите веб-страници, повеќето универзитети веќе ги објавија Регулативите за спречување судир на интереси, како внатрешен механизам за транспарентност и информирање.

- Регулатива за спречување конфликт на интереси, Универзитет во Тирана²⁷
- Регулатива за спречување конфликт на интереси, Универзитет „Луиѓ Гуракуќи“, Скадар²⁸
- Регулатива за спречување конфликт на интереси, Универзитет „Александар Џувани“, Драч²⁹

²⁶ Rregullorja-Per-parandalimin-e-KI_MASR.pdf

²⁷ Vendimi-nr.-6-datë-11.02.2020.pdf (unitir.edu.al)

²⁸ Kthim Pergjigje Luigj Gurakuqi.pdf

²⁹ Rregullore_pr_parandalimin_e_konfliktit_t_interesave_n_ushttrimin_e_funksioneve_publike_n_UE.pdf (uniel.edu.al)

Закон за укажување и заштита на укажувачите. Законот бр.60/2016 ги дефинира правилата за укажување во врска со сомнително корупциско однесување или практика од страна на укажувачите во јавниот и приватниот сектор, механизмите за заштита на укажувачите и обврските на јавните тела и приватните субјекти во врска со укажувањето. Согласно овој закон, Министерството за образование и спорт во 2018 година донесе Регулатива за формирање надлежно тело за заштита на укажувачите при спроведување на управната истрага. Законот бр.60/2016 предвидува формирање посебна структура за испитување на укажувањето. Според законските одредби, се формира одговорна единица кај секој јавен орган со повеќе од 80 вработени лица и кај секој приватен субјект со над 100 вработени лица. Надлежното тело може да се состои од едно или повеќе лица, земајќи го во предвид составот и структурата на организацијата, посебно обучени во областа на заштита на укажувачите. Законот се однесува на јавниот и на приватниот сектор, вклучувајќи ги и високообразовните универзитети.

Шест официјални барања за формирање надлежно тело за заштита на укажувачите беа испратени до 6 високообразовни установи лоцирани во Тирана, Драч, Елбасан и Скадар. Позитивен знак е што сите тие ги формираа соодветните надлежни тела и исто така ги одобрија Внатрешните регулативи за однесувањето на административните истраги за постапувања поврзани со укажување. Сепак, и покрај формалното постоење на овие Внатрешни регулативи, а во рамките на транспарентноста, силно се препорачува нивно објавување на официјалната веб-страница на универзитетите. Истовремено, треба да се објават информации за контакт со лицата од надлежното тело за заштита на укажувачите, така што студентите ќе се запознаат со оваа единица, со одговорните лица на Универзитетот и со конкретните правила. Не сите високообразовни установи имаат објавено контакт информации на одговорните лица.

Позитивен развој е што сите високообразовни установи ги формираа овие тела и веќе постои внатрешна регулатива. Но, од друга страна, парадоксално, сите високообразовни установи од кои официјално беа побарани статистички податоци, пријавија дека немале случаи на пријави или претставки во текот на 2020, 2021 и 2022 година, што е спротивно на резултатите од истражувањето. Ова јасно укажува на потребата од ефикасно спроведување на внатрешните акти и надлежното тело за заштита на укажувачите ќе стане ефикасна и одговорна.

Иако официјално е побарано од 6 јавни високообразовни установи, за 5 од нив не се дадени информации за собирање, обработка и заштита на личните податоци на студентите/граѓаните кои поднесуваат претставка или пријава. Ова е основниот аспект кој високообразовните установи треба да го земат предвид бидејќи придонесува за воспоставување меѓусебна доверба помеѓу универзитетите, студентите или граѓаните.

- Регулатива за заштита на укажувачите, Универзитет „Александар Цувани“, Драч³⁰
- Регулатива за заштита на укажувачите, Земјоделски универзитет во Тирана³¹

Од голема важност е да се истакне дека овие официјални барања се испратени до универзитетите, а не до факултетите, имајќи предвид дека размената на информации ќе претставува основа на институционалната соработка, особено во однос на корупцијата, интегритетот и етиката во високообразовните установи.

---

³⁰ Rregullore_per_hetimin_administrativ_te_kerkeses_se_sinjalizuesit_per_mbrotjtjen_nga_hakmarrja_ne_Universitetin_e_Elbasan.pdf (uniel.edu.al).

³¹ Rregullore.pdf

4. АНКЕТА ЗА СТУДЕНТИТЕ

4.1 МЕТОДОЛОГИЈА

Оваа анкета беше спроведена во рамките на проектот „Универзитети без корупција во Албанија, Северна Македонија и Србија“, во соработка со SMART Balkans и со поддршка од норвешкото министерство за надворешни работи во периодот од 17 до 26 мај 2023 година. Репрезентативниот примерок се состоеше од 300 студенти од три универзитети низ Албанија. Инструментот на анкетата беше прашалник од 48 ставки дизајниран во соработка со клиентот. Испитаниците беа анкетирани лице в лице.

4.2 ДЕМОГРАФСКИ ПРИМЕРОК

Пол: жени 78 % (268), мажи 22 % (75)

Универзитет: Универзитетот во Тирана 51 % (176); Универзитетот во Елбасан 16 % (55); Универзитетот во Драч 31 % (106); Земјоделски универзитет во Тирана 2 % (6).

Факултет: Правен факултет, Тирана 19%; Економски факултет, Тирана 24%; Факултет за странски јазици, Тирана 21%; Историско-филолошки факултет, Тирана 1%; ПМФ, Тирана 18%; Факултет за општествени науки, Тирана 18%; Економски факултет, Елбасан 31%; Факултет за хуманистички науки, Елбасан 16%; Факултет за техничко-медицински науки, Елбасан 22%; Факултет за науки, Елбасан 31%; Факултет за бизнис, Драч 56%; Факултет за образование, Драч 26%; Факултет за политички и правни науки, Драч 12%; Факултет за професионални студии, Драч 2%; Факултет за интегрирани студии со пракса, Драч 2%; Факултет за технологија и информации, Драч 2%; Факултет за економија и агробизнис, Земјоделски универзитет во Тирана 83%; Факултет за шумарство, Земјоделски универзитет во Тирана 17%.

Универзитетска година: 1^{ва} година 21 % (72); 2^{ра} година 24 % (81); 3^{та} година 21 % (73); 4^{та} година 17 % (60), дипломирани студенти 17 % (57).

4.3 РЕЗИМЕ

Мнозинството од испитаниците, 55,1 %, сметаат дека корупцијата е многу вообичаена и исклучително вообичаена во општеството воопшто. Вкупно 27 % сметаат дека коруптивните практики се „многу вообичаени“ или „исклучително вообичаени“ на нивниот универзитет, а 20 % веруваат дека корупцијата е „многу вообичаена“ или „исклучително вообичаена“ на нивниот факултет. Спротивно на тоа, само 25 % од анкетираниите студенти веруваат дека корупцијата воопшто не е вообичаена на нивниот факултет, а 15 % одговориле дека воопшто не е вообичаена на нивниот универзитет.

38 % од анкетираниите студенти одговориле дека корупцијата значително влијае на образовниот систем, а 36 % одговориле поразително, дека има многу корупција во образовниот систем но дека образованието во голема мера останува фер.

40,7 % одговориле дека корупцијата воопшто немала влијание врз нивното образование, а само 6,7 испитаници одговориле дека корупцијата имала значително влијание врз нивното образование.

Важно е да се нагласи дека 31 % од испитаниците очекуваат корупцијата да биде помалку распространета во иднина, споредено со 22 % кои сметаат дека ќе биде позастапена. Висок процент од испитаниците, поточно 23 %, сметаат дека корупцијата и во иднина ќе остане иста.

Идентификуван е најчестиот облик на непожелно однесување на факултетот, а тоа се ситуациите кога студентите се принудени да купуваат учебници во замена за повисоки оценки или полагање испити со 20 % и давање паричен поткуп на наставниците во замена за повисоки оценки проценети како такви од страна на 19 % од анкетираниите студенти. Сепак, висок е процентот (82 % – 87 %) од анкетираниите студенти кои „никогаш“ не доживеале ниту едно од предвидените непосакувани искуства откако се запишале на факултет и тоа е позитивен показател.

Нудење поткуп на професор во замена за повисока оценка, поточно нудење пари пријавиле најголем дел од анкетираниите студенти, од кои 11 од нив и 21 студент пријавиле дека професорот им побарал пари во замена за повисока оценка.

Едно од најважните прашања што им беше поставено на студентите се однесуваше на пријавувањето случаи на корупција до управата на факултетот. 86 % од нив одговориле дека не пријавиле, официјално ниту неофицијално, случај на корупција. 41 % од испитаниците изјавиле дека не знаат, не можат да кажат дали постои наменска канцеларија за пријавување корупција. Ова е значителен процент, што јасно укажува дека студентите не се информирани за механизмите за пријавување воспоставени во рамките на нивниот факултет, немаат доверба во овие механизми или механизмите за пријавување се само формално воспоставени, но не се функционални.

19 % од студентите биле целосно незадоволни од начинот на кој управата на факултетот се грижи за и постапува со пријавените случаи на корупција; 27 % не биле запознаени со процедурите за пријавување, а 24 % биле незадоволни од достапноста на информациите доставени до студентите за корупција на нивниот факултет. Обезбедувањето различни опции преку кои студентите можат да пријават корупција е од основно значење за раководството на факултетот. 50 % сметаат дека онлајн формуларите за пријавување корупција, се најпогодна форма, по што следи разговор со некој од раководството на факултетот, 28 %.

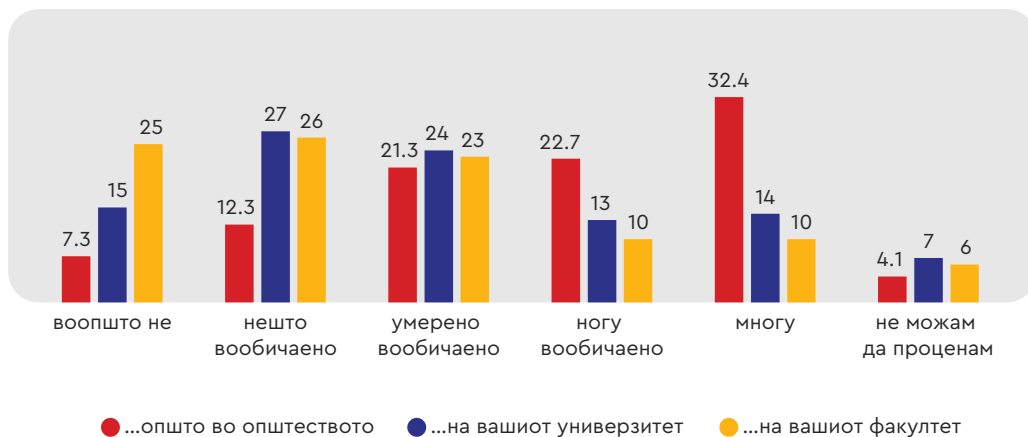
Клучно е да се истакне дека мнозинството од анкетираниите студенти, 88 %, тврделе дека секогаш ќе пријават корупција, но од друга страна, речиси ист процент, 86 % од студентите, одговориле дека би биле загрижени за можни последици.

Постојат различни причини зошто студентите се воздржуваат од пријавување корупција. 24 % од албанските студенти одговориле дека нејасните процедури се главната причина поради која корупцијата е недоволно пријавена на нивниот факултет и 23 % пријавиле дека нема интерес за елиминирање на корупцијата, што укажува на експлицитен недостаток на интерес за спречување или минимизирање на корупцијата во високообразовните установи.

4.4 НАОДИ ОД АНКЕТА ЗА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ

Едно од главните прашања што им беше упатено на албанските студенти беше за нивната перцепција за тоа колку тие веруваат дека е вообичаена корупцијата во општеството воопшто, на нивниот универзитет и на нивниот факултет. Повеќето од испитаниците, поточно 55,1 % веруваат дека корупцијата е „многу вообичаена“ и „исклучително вообичаена“ во општеството воопшто. Вкупно 27 % сметаат дека коруптивните практики се „многу вообичаени“ или „исклучително вообичаени“ на нивниот универзитет, а 20 % веруваат дека корупцијата е „многу вообичаена“ или „исклучително вообичаена“ на нивниот факултет. 25 % од анкетираниите студенти веруваат дека корупцијата „воопшто не е вообичаена“ на нивниот факултет, и 15 % на нивниот универзитет.

Сл.1 Во која мера сметате дека корупцијата е распространета...? (%)

Второто прашање што им беше поставено на студентите на албанските универзитети беше поексплицитно и порелевантно за опсегот на истражувањето. На прашањето, колку корупцијата влијае врз албанскиот образовен систем, 38 % од анкетираниите студенти одговориле „големо“, дека постои многу корупција во образовниот систем но дека образованието и понатаму воглавно останува фер. Речиси ист процент од испитаниците, поточно 36 %, одговориле со „разочарувачки“ и дека корупцијата потполно го уништува квалитетот на образованието. Само 4 % од анкетираниите студенти тврдат дека речиси и да „нема корупција“ во образовниот систем.

Сл.2 Колку корупцијата влијае врз албанскиот образовен систем? (%)

Анкетираните студенти дополнително беа прашани за стапката на влијанието на корупцијата врз образованието досега. Најголемиот процент од испитаниците, поточно 40,7 % одговориле дека корупцијата „воопшто не влијаеше на моето обеазование“ , додека 9,1 % пријавиле дека корупцијата имала „некакво“ влијание, а 19,8 % тврдат дека имало „мало“ влијание. Само 6,7 испитаници одговориле дека корупцијата имала „значајно“ влијание врз нивното образование. Треба да се истакне високиот процент на испитаници кои „не сакаат да одговорат“ и „не знаат, не можат да проценат“ која е стапката на влијанието на корупцијата врз образованието, поточно 12,8 % и 10,9 %.

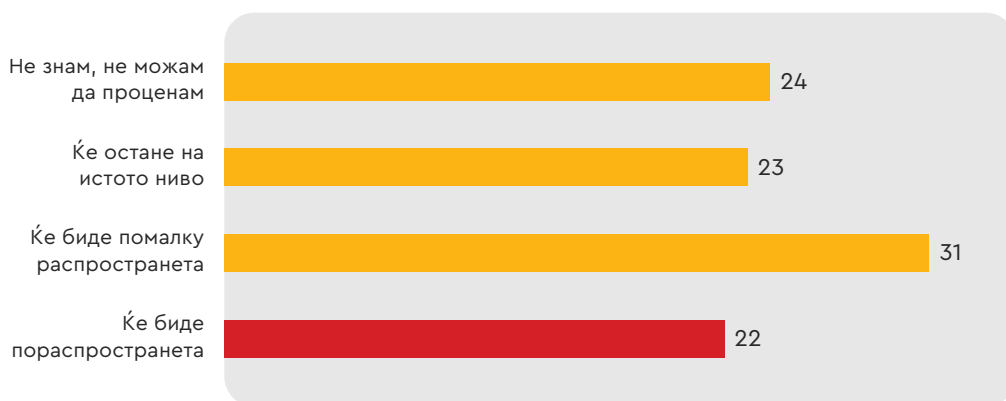
Сл.3 Како би го оцениле досегашното влијание на корупцијата врз вашето образование досега? (%)

Четвртото прашање поставено до анкетираниите студенти се однесуваше на очекувањата дали корупцијата на нивните факултети ќе биде повеќе или помалку распространета во иднина. Позитивен развој на земјата е што 31 процент од анкетираниите студенти Албанци очекуваат дека корупцијата ќе биде „помалку распространета“ во иднина, споредено со 22 % кои одговориле дека ќе биде „пораспространета“. Висок процент од испитаниците, поточно 23 % сметаат дека корупцијата во иднина „ќе биде на исто ниво“. Додека 24 % од студентите одговориле дека „не знаат, не можат да кажат“ дали корупцијата ќе биде повеќе или помалку распространета во иднина. Всушност, овој процент на очекувања е значително висок.

Сл.4 Дали очекувате корупцијата да биде повеќе или помалку распространета на вашиот факултет? (%)

20 % од студентите Албанци одговориле дека најчеста форма на несакано однесување на нивниот факултет е принудувањето на студентите да купуваат учебници во замена за повисоки оценки или за да ги положат испитите, а 19 % од нив пријавиле давање паричен поткуп на наставниците за повисоки оценки. Изненадувачки, 24 % од испитаниците одговориле „не знам, немам одговор“. Ова е релативно висок процент кој нема информации за својата перцепција, што исто така може да влијае на исходот од ова прашање од анкетата. Врз основа на податоците од анкетата, позитивен развој на земјата е што сексуалното вознемирување не се смета за форма на непожелно однесување на нивните факултети, бидејќи е пријавено дека се перцепира како вообичаена форма на несакано однесување само од 1 % од анкетираниите ученици. Други форми на непожелно однесување, како што се студентите кои плаќаат за да им ги напишат трудовите, им прават услуги на наставниците во замена за повисоки оценки и студентите кои плаќаат за да добијат дипломи, се пријавени од 7 % од албанските студенти.

Сл.5 Што сметате дека е најчестата форма на непожелно однесување на нивниот факултет? (%)

Прашањето бр.5 беше дополнително развиено со цел да се прошири перцепцијата на студентите. Повеќето испитаници, 56 %, сметаат дека „воопшто не е вообичаено“ и негирале дека професорите ги условувале студентите да се интимни со него/неа како би го положиле испитот, додека 25 % од анкетираниите студенти го делат мислењето дека е „исклучително вообичаено“ наставниците да ги принудуваат учениците да купат учебник за да ги положат испитите. На 20 % од студентите им е „многу вообичаено“ да мамат на испити. Анкетираниите ученици открија дека „воопшто не е вообичаено“ да им се нудат услуги на професорите, да им се даваат скапи подароци или мали подароци на професорите во замена за повисоки оценки, соодветно, 39, 38 и 35 %. Процентот на испитаниците кои одговориле „не знам, не можам да проценам“ е сè уште многу висок и за ова прашање.

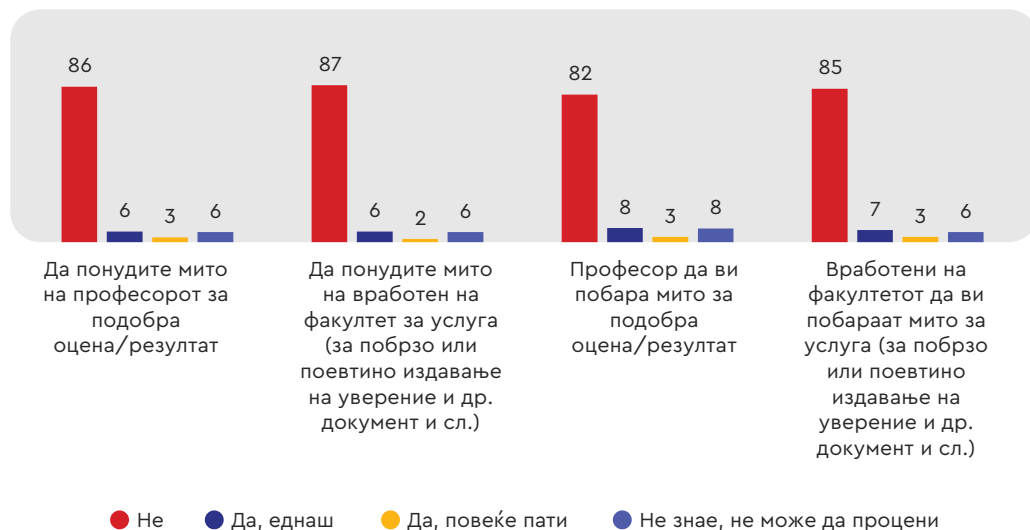
Сл.6 Колку се распространети следните видови на однесување на вашиот факултет? (%)

Позитивен показател е дека многу висок процент (82 – 87 %) од анкетираниите студенти „никогаш“ не доживеале ниту едно од предвидените непосакувани искуства откако се запишале на факултет, т.е. нудење поткуп или да им се бара поткуп во замена за одредена услуга на нивниот факултет. Многу мал процент од испитаниците (2–3 %) изјавиле дека „повеќе пати“ понудиле поткуп и/или им бил побаран поткуп.

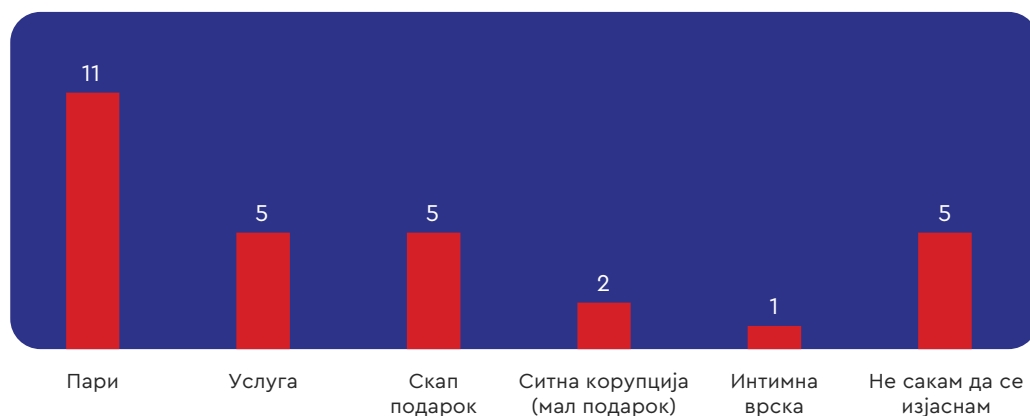

Сл.7 Од почетокот на вашето образование на овој факултет, дали некогаш сте биле во следните ситуации? (%)

Слика бр. 8 е продолжение на првото прашање од слика бр.7 „Нудење поткуп на професор во замена за повисока оценка“. Мнозинството од анкетираниите студенти, поточно 11 од нив, изјавиле дека понудиле „пари“, потоа „услуга“ и „скап подарок“, поточно 5 од нив. Само 1 студент изјавил дека понудил интимна врска.

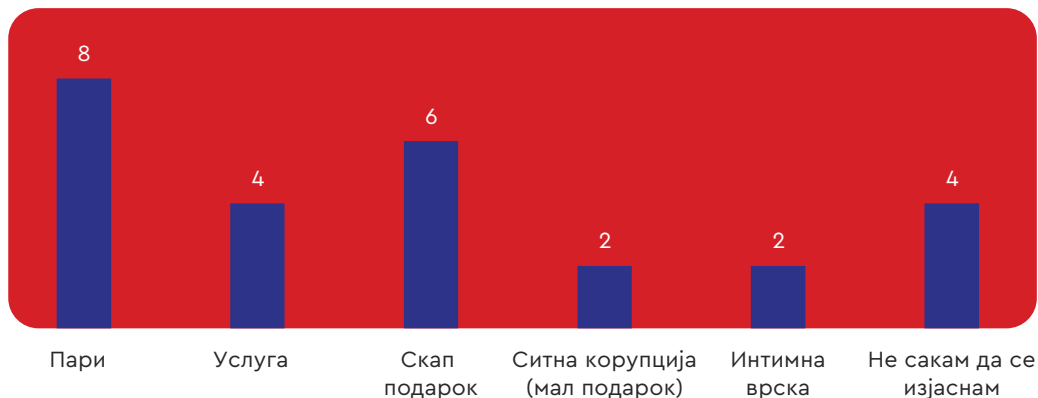
Сл.8 Што понудивте? (апсолутни бројки)

Слика бр. 9 е продолжение на второто прашање од слика бр.7 „Нудење поткуп на вработен на факултетот во замена за услуга (побрзи или поевтини академски преписи и други документи итн.). Врз основа на одговорите на студентите Албанци, 8 од нив се изјасниле дека

понудиле „пари“ на вработен на факултетот во замена за услуга, 6 други понудиле „скап подарок“, 4 од нив понудиле „услуги“, а 2 лица изјавиле дека понудиле интимна врска.

Сл.9 Што понудивте? (апсолутни бројки)

Слика бр. 10 е надоврзување на третото прашање од слика бр.7 „Ви бил побаран поткуп од професор во замена за повисока оценка“. 21 студент Албанец пријавил дека наставникот им побарал „пари“ во замена за повисока оценка. На 5 од нив им бил побаран „скап подарок“, а исто толку пријавиле „ситна корупција“. Само 1 изјавил дека му била побарана од наставникот „интимна врска“ во замена за повисока оценка.

Сл.10 Каков вид поткуп ви беше побаран? (апсолутни бројки)

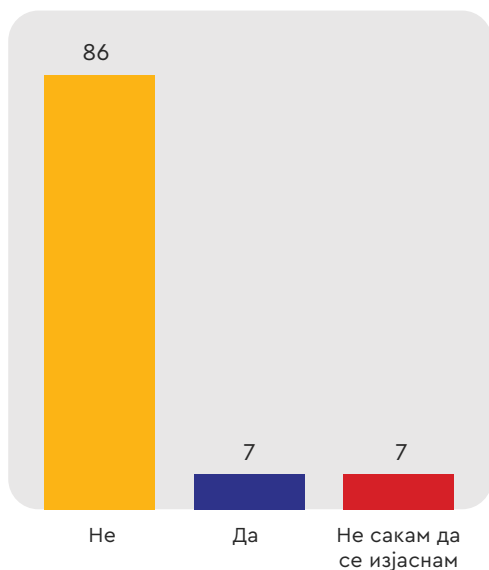
Слика бр. 10 е продолжение на четвртото прашање од сликата бр.7 „Вработен на факултетот ви побарал поткуп во замена за услуга (побрзи или поевтини академски преписи, и други документи, итн)“. 16 од испитаниците одговориле дека вработено лице им побарало „пари“ во замена за услуга. 4 од анкетираниите студенти се изјасниле дека им била побарана „услуга“, на 3 од нив за „скап подарок“, а на исто толку им побарале „ситна корупција“. 6 од нив одговориле дека „не сакам да зборувам за тоа“.

Сл.11 Каков вид поткуп ви бил побаран? (апсолутни бројки)

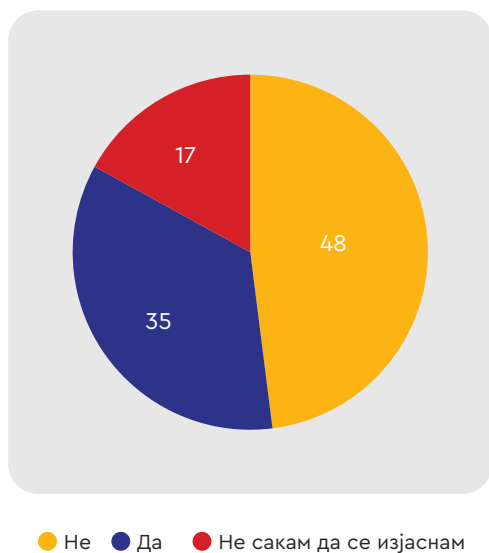
86 % од анкетираниите одговориле дека „не“ пријавиле случај на корупција до управата на факултетот, официјално или неофицијално. Ова е значителен процент, што јасно укажува дека студентите не се информирани за механизмите за пријавување воспоставени во рамките на нивниот факултет, немаат доверба во овие механизми или механизмите за пријавување се само формално воспоставени, но не се функционални.

Сл.12 Дали некогаш сте пријавиле случај на корупција до управата на вашиот факултет?

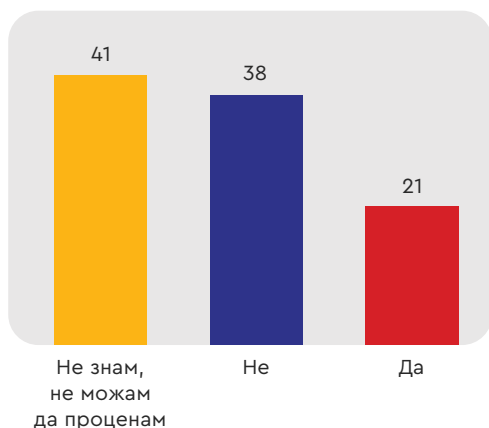
48 % од анкетираниите студенти „не“ се соочиле со негативни последици од пријавувањето корупција. Но, кога ќе се спореди со процентот на студенти кои „се соочиле“ со негативни последици, 35 %, а тоа е висок процент, тоа јасно укажува дека универзитетите и факултетите не презеле соодветни мерки за да се обезбедат доверливост на студентите кои поднеле пријава и пријавиле случај на корупција. 17 % од испитаниците изјавиле дека „не сакаат да се изјаснат“, што е значителен процент кој не сака да даде никаква повратна информација на оваа тема.

Сл.13 Дали некогаш сте се соочиле со негативни последици поради пријавувањето на корупција? (%)

41 процент од анкетираниите студенти Албанци тврдат дека „не знаат, не можат да кажат“ дали има посебна канцеларија за пријавување корупција. Ова е многу висок процент, што покажува дека студентите не се информирани за постоењето на таква канцеларија или не се заинтересирани да ги знаат овие информации, и покрај тоа што универзитетите/факултетите можеби формално информирале за формирањето на оваа наменска канцеларија. Со оглед на важноста на ваквата наменска канцеларија, универзитетите и факултетите треба да одвојат повеќе ресурси за организацијата и функционирањето на канцеларијата за пријавување корупција. Исто така, 38 % од анкетираниите студенти одговориле дека нивниот факултет „нема“ посебна канцеларија за пријавување корупција, без оглед на фактот дека постоењето на таква канцеларија е законски услов кој високообразовните установи треба да го почитуваат.

Сл.14 Дали на вашиот факултет постои посебна канцеларија за пријавување корупција? (%)

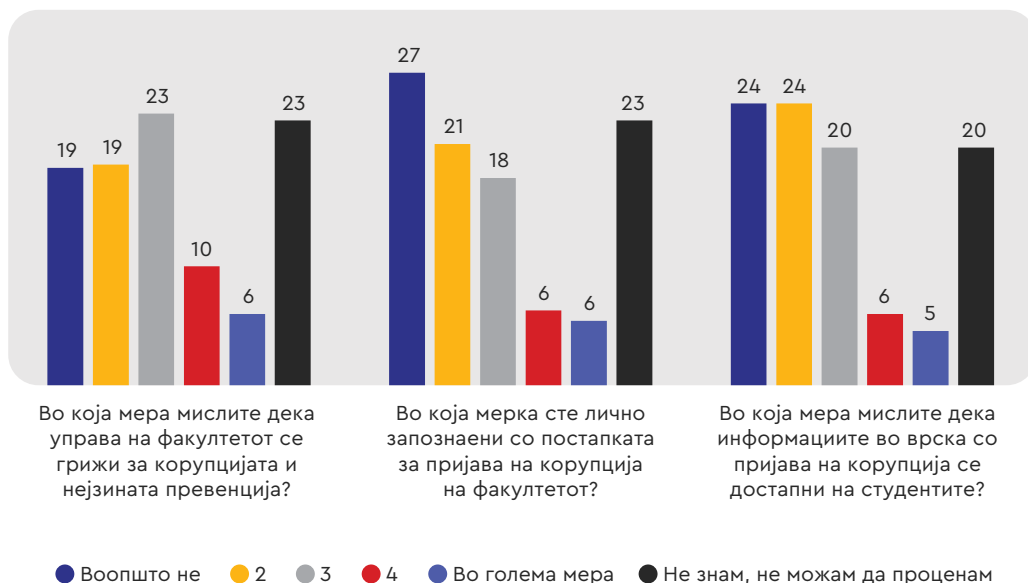
На прашањето до кој степен мислите дека управата на факултетот се грижи за корупцијата и нејзината превенција, студентите Албанци споделија различни ставови. На скала 1–5, 19 % биле потполно незадоволни (скала 1); 23 % од испитаниците припаѓале на скалата 3; само 6 % биле потполно задоволни, тоа е значително низок процент, а изненадувачки 23 % одговориле „не знам, не можам да проценам“, што е релативно висок процент.

На прашањето во која мера сте лично запознаени со постапката за пријава на корупција на факултетот, анкетираниите студенти Албанци споделија различни ставови. На скала од 1 до 5, мнозинството од анкетираниите студенти, 27 %, се потполно незадоволни и не се запознаени со процедурите за пријавување корупција (скала 1); 21 % од испитаниците припаѓале на скалата 2; само 6 % биле потполно запознаени и задоволни од постапките за пријавување. 23 % од испитаниците одговориле „не знам, не можам да кажам“, што е релативно висок процент.

На прашањето во која мера мислите дека информациите во врска со пријави на корупција се достапни на студентите, најголемиот дел од анкетираниите студенти, 24 %, биле потполно незадоволни и не се запознаени со достапноста на информациите за пријавување корупција; 24 % припаѓале на скалата 2; само 6 % биле потполно запознаени и задоволни од достапноста на информациите за пријавување корупција и процедурите за пријавување. За ова прашање е забележан и релативно високиот процент на испитаници кои одговориле „не знам, не можам да кажам“, односно 20 %.

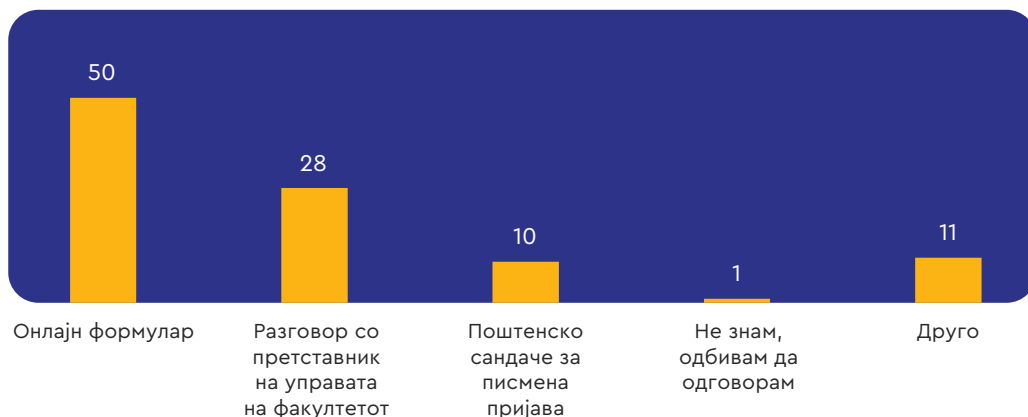
Сл.15 Во која мера мислите дека управата на факултетот се грижи за корупцијата и нејзината превенција?

Воспоставувањето опции за студентите да пријават корупција е многу важно бидејќи го покажува ангажманот на раководството на факултетот за спречување на корупцијата во високообразовните установи. Врз основа на резултатите од анкетираниите студенти Албанци, 50 % сметаат дека онлајн формуларот за пријавување корупција, е најпогодна форма, по што следи „разговор со претставник на управата на факултетот“, со 28 %. Овој процент е интересен показател за довербата што студентите сакаат да ја имаат во раководството на факултетот и нивната подготвеност да комуницираат со нив за такви прашања.

Сл.16 Кој облик на пријавување на корупција го сметате за најпогоден за студентите?

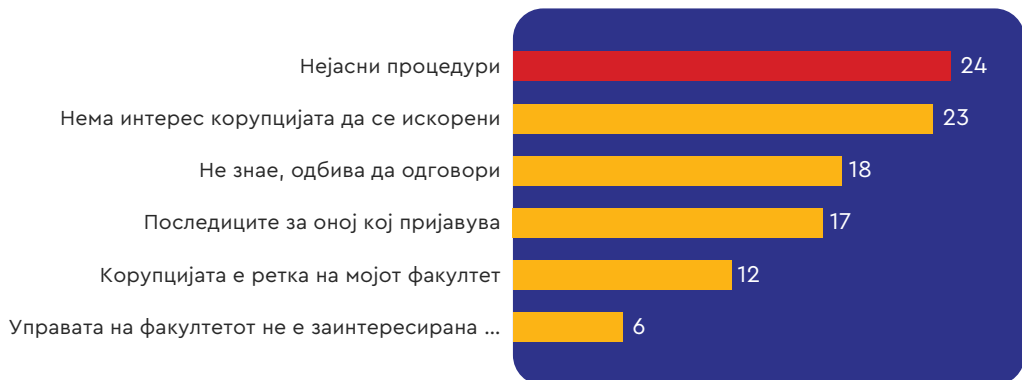
Повеќето од анкетираниите, 88 % тврделе дека секогаш ќе пријавуваат корупција, но од друга страна, речиси истиот процент, 86 % од студентите, одговориле дека би биле загрижени за последиците, 60 % од испитаниците одговориле со „не верувам дека било што може да променам“, што јасно го покажува недостигот на доверба во воспоставените механизми за пријавување. Додека 33 % од испитаниците не можеле да наведат причина зошто корупцијата во некои случаи не била пријавена.

Сл.17 Дали постои причина зашто не би пријавиле корупција на факултетот доколку сте биле сведок на таков случај?

Според резултатите од поставеното прашање, 24 % од студентите Албанци одговориле дека „нејасните процедури“ се главната причина поради која корупцијата на нивниот факултет е недоволно пријавена. Всушност, законски услов е високообразовните установи да воспостават јасни правила и регулативи за модалитетите на пријавување на корупцијата. Недостигот од информативни сесии и подигање на свеста на студентите за постапките за пријавување може да биде уште една причина поради која испитаниците тврдат дека постојат „нејасни процедури“. Речиси ист процент, 23 %, се изјасниле дека „нема интерес корупцијата да се искорени“, што укажува на експлицитен недостаток на интерес за спречување или минимизирање на корупцијата. „Не знае, одбива“ и „последниците за оној кој пријавува“ се рангирани на скалата 3 и 4, поточно 18 и 17 % од анкетираниите студенти.

Сл.18 Која е главната причина за ниското ниво на пријавување на корупција на вашиот факултет?

5. ПРЕПОРАКИ ЗА ЗАЕДНИЧКИОТ ИЗВЕШТАЈ ЗА ПЕРЦЕПЦИИТЕ ЗА КОРУПЦИЈА НА АЛБАНСКИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ И УЧИНОКОТ НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА АНТИКОРУПЦИЈА

► Препораки во однос на стратешката рамка

- Позитивен развој на настаните е што Албанија ја одобри и моментално ја спроведува Меѓусекторската стратегија против корупцијата 2015–2023 година, вклучувајќи го и Акцискиот план 2020–2023 година. Сепак, забележуваме дека постои ограничено влијание на антикорупциските мерки во ранливите области на земјата, вклучително и образовниот систем. Затоа, поинтензивен и поактивен антикорупциски пристап, повеќе антикорупциски мерки и поконкретни активности на оваа тема треба да се рефлектираат во новата Меѓусекторска стратегија против корупцијата.
- Албанија неодамна ја одобри новата Национална стратегија за образование, вклучувајќи го и Акцискиот план 2021–2026 година. Овој документ е позитивен чекор напред и обрнува внимание на конкретни активности за подобро канализирање на корупцијата во образовниот систем. Забележуваме дека корупцијата во високообразовниот систем е третирана во многу ограничен број цели и активности. Затоа, без разлика на слабиот број на активности, нивното спроведување е силно охрабрено, бидејќи во подоцнежната фаза ќе послужи за понатамошно идентификување на дополнителни прашања поврзани со корупцијата во високообразовните установи.

► Препораки за рамката на институционално ниво (Министерство за образование и спорт)

- Добро познат факт е дека не постојат извештаи за проценка, истражувања или извештаи за мониторинг за влијанието на корупцијата во високообразовниот систем. Тековниот извештај претставува многу добра иницијатива на граѓанското општество, имено на IDRA (Instituti Për Kërkime Dhe Alternativa Zhvillimi), со цел да се подигне свеста за оваа тема во земјата, да се донесат некакви навестувања и наоди во актуелниот контекст на земјата на оваа тема. Силно се предлага Министерството за образование и спорт да соработува со граѓанските организации и другите засегнати страни, и дополнително да ја искористи оваа тема, да ги идентификува проблемите во овој сектор и да развие проактивен пристап кон спречување на корупцијата во високообразовните установи.

► Препораки за правната рамка за високообразовните установи

- Транспарентноста и довербата се темелите на кредибилитетот на секоја организација. Ништо не ги поткопува ефикасните институции и бизниси повеќе од поткуп, што доведува до недостаток на култура на интегритет, транспарентност и усогласеност. Стандардот ISO37001 ги наведува барањата за систем за управување со поткуп со цел спречување, откривање и санкционирање на поткуп. Тоа е флексибилна алатка која може да се прилагоди според големината и природата на организацијата и ризикот од

поткуп со кој се соочува. Употребата на алатки за управување со квалитет во албанските институции сè уште е спорадична. ВОУ треба да бидат ориентирани кон соработка со државниот министер за испорака на услуги и стандарди, кој е задолжен за подготовка, координација и спроведување на државните политики, со што го олеснува обезбедувањето јавни услуги преку обезбедување на нивниот квалитет, достапност и зголемување на ефикасноста, со што го подобрува животот на албанските граѓани. Во оваа рамка, на високообразовните установи им се предлага да применат алатки за управување со квалитет, во конкретниот случај усвојувањето на ISO37001, како клучен инструмент против поткуп.

- На високообразовните установи им се предлага да ги развијат своите планови за интегритет како дел од нивните антикорупциски мерки. ВОУ треба да развијат пристап/политика за проценка на ризик, чија цел е да ги идентификуваат ризиците, да ги проценат и да развијат мерки за ублажување за секој од нив.
- Позитивен развој е што високообразовните установи ја изработија Регулативата за судир на интереси и Регулативата за заштита на укажувачите. И покрај формалното постоење и одобрување на овие интерни документи, високообразовните установи треба да развијат внатрешни механизми за да се обезбеди нивна имплементација. Периодичното следење на нивото на спроведување и усогласеност е од клучно значење и треба да се спроведува на редовна основа.
- Позитивно достигнување е што високообразовните установи веќе формираа посебни единици за заштита на укажувачите. Тоа јасно укажува на посветеноста на високообразовните установи да ги почитуваат законските барања. Од друга страна, на високообразовните установи им се препорачува да обезбедат ефикасност кај овие единици и да ја подигнат свеста на студентите за важноста на ваквите наменски единици. Организирањето информативни сесии или кампањи за подигање на свеста може да бидат корисни инструменти за промовирање на овие канцеларии со цел нивна ефикасност.
- Високообразовните установи треба да обезбедат доверливост и заштита на личните податоци, особено во однос на пријавувањето на корупцијата, преку развивање наменски политики и внатрешни прописи за ова прашање.

► Препораки во врска со перцепциите на студентите за корупцијата

- 27 % од студентите сметаат дека коруптивните практики се „многу вообичаени“ или „исклучително вообичаени“ на нивниот универзитет, а 20 % сметаат дека биле „многу вообичаени“ или „исклучително вообичаени“ на нивниот факултет. Додека 38 % од нив веруваат дека корупцијата значително влијае на образовниот систем. Ваквите податоци укажуваат дека постои високо ниво на перцепција за корупцијата на универзитетите/факултетите. Ова ја утврдува потребата од подигање на свеста за корупцијата, преку организирање различни и периодични настани за студентите, со цел подобро разбирање на коруптивните практики и на кој начин студентите можат значително да придонесат за нивно справување и минимизирање на корупцијата.

- Принудувањето на студентите да купуваат учебници во замена за повисоки оценки или полагање на испитите и давање паричен поткуп на наставниците во замена за повисоки оценки беа идентификувани како најчести форми на непожелно однесување на факултетот. Ова е добар показател за високообразовните установи да преземат активности за градење на капацитетите каде што студентите ќе можат да пријават такви практики. Развојот на стандардни оперативни процедури за известување за непожелно однесување е клучен елемент кој високообразовните установи треба да го земат предвид.
- 86 % од студентите одговориле дека не пријавиле, формално ниту неформално, случај на корупција. 41 % од анкетираниите студенти Албанци тврдат дека „не знаат, не можат да кажат“ дали постои посебна канцеларија за пријавување корупција. Високообразовните установи ќе ги искористат таквите податоци и ќе преземат конкретни мерки за враќање на довербата кај студентите за пријавување корупциски практики. Некои од овие мерки може да доведат до организирање периодични информативни сесии, воведување на процедури за пријавување, презентација на конкретни случаи за пријавување би помогнале да се покаже и да се изгради доверба во таквите механизми за пријавување.
- Воспоставувањето различни внатрешни механизми е од клучно значење за пријавување на случаите поврзани со корупција. На високообразовните установи им се препорачува да создадат соодветно опкружување (информативни сесии, куси инструкции, организирање студентски форуми, претставување конкретни случаи на пријавување итн.) за студентите и нивно охрабрување да пријават какво било несоодветно однесување. Тоа би довело до взаемна доверба меѓу студентите и раководството на факултетот.
- 86 % од студентите тврделе дека се воздржуваат од пријавување корупција бидејќи би биле загрижени за можни последици. Со цел да се поттикнат студентите да пријават корупциски практики или форми на непожелна корупција, високообразовните установи ќе развијат јасни политики и стандардни процедури за да се избегнат таквите сомнежи. Воведувањето различни опции и модалитети за пријавување корупција би ја променило перцепцијата на студентите.
- Последно, но не и најмалку важно, на високообразовните установи им се препорачува да спроведат онлајн анкети за нивните студенти за прашањата поврзани со корупцијата, перцепцијата на студентите, механизмите за пријавување, функционирањето на канцелариите за пријавување и други поврзани прашања, со цел ефикасност на каналите за пријавување, идентификација за натамошни подобрувања и градење на довербата на студентите во раководството на факултетот. Преку овој пристап, високообразовните установи би обрнале внимание на прашањата поврзани со нејасните процедури за пријавување кои исто така може да доведат до перцепција дека нема интерес за истражување на корупцијата, како што тврдеа 23 % од анкетираниите студенти.

6. ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

6.1 ПРАВНА РАМКА

Република Северна Македонија (PCM) од осамостојувањето до денес, односно цели две децении постојано е во процес на реформи кои се пред се од нормативен и институционален карактер. Реформите се спроведуваат во областа на јавната администрација, судството, економијата и други области, а се состојат во воведување на европски критериуми и стандарди со цел да се исполнат условите за влез во ЕУ. Една од областите во кои се воведени новини е и високото образование. Северна Македонија е една од земјите кои се вклучија во Болоњскиот процес и ја ратификуваа Болоњската декларација во 2003 година.

Првиот Закон за високото образование од осамостојувањето на РМ е донесен во 2000 година³². Во 2008 година е донесен нов Закон за високото образование³³. Со овој закон се создадоа нормативно-правни рамки за развојот на високото образование согласно Болоњскиот процес, вградувањето на европските стандарди и критериуми, што придонесе до приближување на домашниот високообразован простор до европскиот, внесување на европска димензија во студиските програми и препознавање на стекнатите високообразовни квалификации кои имаат силно влијание врз забрзувањето на општествениот и економски развој на Република Македонија.³⁴ Во 2018 година се донесе нов Закон за високото образование³⁵. Главни новини во високото образование се тоа што е воспоставена Агенцијата за квалитет во високото образование (АКВО) (16.01.2020); конституирани се Одборот за акредитација на високото образование (12 март 2020) и Одборот за евалуација на високото образование (12 март 2020). Донесени се сите подзаконските акти од Законот за високо образование во надлежност на МОН.

³² Закон за високото образование, („Службен весник на Република Македонија“ број 64/2000, 49/2003, 113/2005 и 51/2007) <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/766C5EB039794C2186FCDC03417A69D1.pdf>

³³ Законот за високото образование, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 35/08, 103/08, 26/09, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/14, 130/14, 10/15, 20/15, 98/15, 145/15, 154/15, 30/16, 120/16 и 127/16)

³⁴ Предлог на Закон за изменување и дополнување на Законот за високото образование, https://ener.gov.mk/files/propisi_files/documents/102_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0.pdf

³⁵ Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21); (*)

Сите документи се објавуваат на официјалната веб страна на Агенцијата за квалитет во високото образование <http://akvo.mk/index.php> (Правилник за методологијата, стандардите и постапката за акредитација на високообразовните установи и за акредитација на студиските програми (усвојува Националниот совет за високо образование), Правилник за стандардите и постапката за надворешна евалуација и самоевалуација (усвојува Националниот совет за високо образование)).³⁶

Предмет на анализа во овој Извештај е анализа на правната рамка со која се уредува високото образование, односно нотирање на одредби од значење за спречување на корупција, како и анализа на одговорите добиени од спроведена анкета за перцепцијата на студентите која ја имаат за корупцијата во високото образование.

6.1.1 ЗАКОНИ

Согласно Уставот на РСМ е предвидено дека секој има право на образование. Образованието е достапно на секого под еднакви услови³⁷. Воедно, со Уставот на универзитетот му се гарантира автономија, а условите за основање, вршење и престанок на дејноста на универзитетот, се уредуваат со закон.³⁸

Актуелниот Закон за високото образование е донесен во 2018 година претставува најзначаен пропис со кој се уредува високото образование во РСМ. Со овој закон се уредуваат автономијата на универзитетот и академската слобода, условите и постапката за основање, статусни промени и престанок на високообразовните установи, нивната дејност, системот за обезбедување и оценување на квалитетот на високото образование, основите за организација, управување, развој и финансирање на високообразовната дејност, правата и обврските на студентите, признавањето на странските високообразовни квалификации и надзорот над работата на високообразовните установи.^{39, 40}

³⁶ Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА), <https://www.sep.gov.mk/data/file/NPAA/NPAA%202021/NPAA%202021-2025.pdf>, стр.539 и 540

³⁷ Член 44 од Уставот на РСМ, У С Т А В НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО АМАНДМАНИТЕ НА УСТАВОТ I – XXXII, <https://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>

³⁸ Член 46 од Уставот на РСМ, У С Т А В НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО АМАНДМАНИТЕ НА УСТАВОТ I – XXXII, <https://www.slvesnik.com.mk/content/Ustav%20na%20RM%20-%20makedonski%20-%20FINALEN%202011.pdf>

³⁹ Член 1 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21);

⁴⁰ Во ЗВО е предвидено дека дејноста на високото образование ја извршуваат следните високообразовни установи: универзитет; факултет, уметничка академија и висока стручна школа кои се во состав на универзитет (во единици на универзитет) и самостојна висока стручна школа. Универзитетот и самостојната високата стручна школа се самостојни високообразовни установи. Високообразовните установи можат да бидат јавни, приватно-јавни непрофитни установи и приватни непрофитни установи, Член 15 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21)

Од аспект на интегритетот и спречување на корупција во областа на високото образование би нотирале дека во ЗВО со поодделни одредби се опфатени и аспекти каде може да се појави ризик од корупција. Тука пред се мислиме на одредбите кои се однесуваат на постапката за основање на високообразовна установа, акредитација на високообразовните установи, престанок на високообразовна установа, одземање на правото за вршење на високообразовна дејност на високообразовната установа, изборот, составот, надлежностите и работа на органите на универзитетот – универзитетски сенат, ректор и ректорска управа, изборот, составот, надлежностите и работа на органите на единиците на универзитетот – наставно-научен совет, декан и деканатска управа, уреден е и начинот на финансирање и имот на високообразовните установи, студиските програми, регулирана е постапката за избор во наставно-научни, наставно-стручни, наставни, научни и соработнички звања, правата и обврските на студентот, како и надзорот над работата на високообразовната установа.

Од значење е и одредбата од ЗВО која се однесува на овластено лице за прием на пријави на корупција, според која заради поефикасно спречување и заштита од корупција, универзитетскиот Сенат од редот на редовните професори на универзитетот избира овластено лице за прием на пријави на корупција. Овластеното лице за прием на пријави за корупција се избира за време од три години, со право на уште еден избор, а во текот на своето работење најмалку два пати годишно доставува извештај за својата работа до Сенатот на универзитетот.⁴¹

Кога станува збор за студентите, меѓу другите права кои му се гарантирани на студентот со ЗВО во однос на спречување на корупцијата би ги истакнале учество во управувањето со високообразовната установа согласно со овој закон и статутот на високообразовната установа, правото на заштита на своите права и должности пред органите на високообразовната установа, како и правото на заштита на личноста на студентот од злоупотреба и на неговото достоинство⁴². Заради заштита на правата на студентите на секој универзитет се избира студентски правобранител, од редот на редовните студенти на универзитетот.⁴³ Студентскиот правобранител постапува по поднесок од страна на студент или по сопствена иницијатива доколку увидел дека е повредено право на студент од страна на органите на Универзитетот или друг член на академската заедница на Универзитетот. Органите на високообразовната установа се должни да постапат по укажувањата на студентскиот правобранител. Заменик студентскиот правобранител постапува по поднесок од страна на студент и по сопствена иницијатива доколку увидел дека е прекршено право на студент од страна на органите на факултетот или друг член на академската

---

⁴¹ Член 107 од Закон за високото образование.

⁴² Член 27 од Закон за високото образование.

⁴³ Член 31 од Закон за високото образование Студентскиот правобранител се избира од Сенатот на Универзитетот, со мнозинство гласови на членовите на Сенатот на Универзитетот, на предлог на Универзитетското студентско собрание на претходно објавен конкурс. На секоја единица на Универзитетот, се избира заменик студентски правобранител, кој го избира факултетското студентско собрание по претходно објавен конкурс, од редот на редовните студенти.

заедница на факултетот. Органите на факултетот се должни да постапат по укажувањата на заменикот студентски правобранител. За својата работа, студентскиот правобранител поднесува годишен извештај до Сенатот на Универзитетот. За својата работа заменикот студентски правобранител поднесува годишен извештај до студентскиот правобранител и до Наставно-научниот совет на единицата.⁴⁴ Во ЗВО е регулирано и организирање на студентите и учество на студентите во управувањето⁴⁵.

Меѓу надлежностите на Универзитетско студентско собрание би ја издвоиле дека тоа има надлежност да се грижи за квалитетот на животот на студентот и квалитетот на процесот на студирање, студентскиот стандард, остварувањето на студентските права и интереси и за студентската културна, социјална и интелектуална надоградба.⁴⁶ Исто така, студентите учествуваат во управувањето со високообразовните установи преку претставниците кои ги избираат во:

- универзитетското студентско собрание, факултетското студентско собрание и студентското собрание на високата стручна школа.
- во органите на високообразовните установи во согласност со закон,
- преку формите на самоорганизирање или
- на друг начин според условите утврдени со закон и статутот на високообразовната установа.

Со ЗВО е уреден и систем на обезбедување, оценување, развој и унапредување на квалитетот на високото образование кој опфаќа:

- одобрување, потврдување и признавање на високообразовна установа и на студентски програми, за вршење на високообразовна дејност согласно со овој Закон, што се остварува преку системот на акредитација;
- процена на квалитетот на вршењето на високообразовната дејност, на управувањето, финансирањето, академските и други активности и нејзините приоритети, што се остварува преку системот на евалуација и
- други активности и механизми преку кои се развива и одржува квалитетот на високото образование утврдени со закон и актите на Националниот совет за високото образование и научно-истражувачката дејност.

⁴⁴ Член 32 од Закон за високото образование.)

⁴⁵ Член 33 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21)

⁴⁶ Член 36 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21)

При тоа во ЗВО е предвидено дека системот на обезбедување, оценување, развој и унапредување на високото образование се остварува преку Националниот совет за високото образование и научноистражувачката дејност Агенцијата за квалитет во високото образование. Националниот совет за високото образование и научно-истражувачката дејност се формира заради обезбедување, оценување, развој и унапредување на квалитетот во високото образование и научно-истражувачката дејност во Република Македонија. Меѓу друго, Националниот совет го следи развојот на високото образование и неговата усогласеност со европските и меѓународните стандарди за што еднаш годишно поднесува извештај до Собранието и Владата на Република Македонија со предлог мерки, решенија и препораки за подобрување на високообразовната дејност и ја изготвува и со согласност на министерот надлежен за работите на високото образование ја предлага за усвојување Националната програма за високото образование до Собранието на Република Македонија. Во ЗВО се наведени и надлежностите на Националниот совет.⁴⁷

Со Закон за националната рамка на квалификации⁴⁸ се уредува Националната рамка на квалификации, нивоата и поднивоата на квалификации, типови на квалификации, обемот на квалификации, надлежните тела за предлагање, усвојување и класификација на квалификациите, надлежните институции кои ќе постапуваат согласно со овој закон, како и поврзување на Националната рамка на квалификации со Европската рамка на квалификации и Квалификациската рамка на европскиот простор на високото образование.

---

⁴⁷ Член 43 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21)

⁴⁸ Закон за националната рамка на квалификации („Службен весник на Република Македонија“ бр. 137/13 и 30/16). Овој закон ги утврдува и осумте нивоа на квалификации што може да се добијат во Северна Македонија и соодветниот број на кредити од Европскиот систем за трансфер и акумулација на кредити (ЕКТС), така што им се дозволува на македонските квалификации да бидат препознатливи и споредливи со оние добиени на друго место и да обезбедат усогласеност со Европската рамка на квалификации.

Со Закон за просветната инспекција⁴⁹ се уредуваат организацијата, надлежностите и овластувањата на просветната инспекција, што ја врши Државниот просветен инспекторат и овластените инспектори на општината и на градот Скопје. Согласно, овој закон се врши надзор и во високото образование, а при вршење на инспекцискиот надзор државниот просветен инспектор има повеќе овластувања кои му се законски утврдени.⁵⁰

Со Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси⁵¹ се уредуваат мерките и активностите за спречување на корупцијата во вршењето на власта, јавните овластувања, службената должност и политиката, мерките и активностите за спречување на судирот на интереси, мерките и активностите за спречување на корупцијата при вршењето работи од јавен интерес на правните лица сврзани со остварувањето на јавните овластувања. За примена на овие мерки и активностите е надлежна Државна комисија за спречување на корупцијата. Посебно значење имаат и одредбите кои се однесуваат на спречување на корупцијата во вршењето јавни овластувања, каде се регулирани забраната за вршење на други дејности, ограничувања за вршење на дејност за време на вршење на функцијата, ограничување на вршење надзор, забрана на влијание за вработување блиски роднини, забрана за примање подароци, понуда на поткуп, злоупотреба во вршењето работи од јавен интерес и други противправни дела.⁵²

---

⁴⁹ Закон за просветната инспекција, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 и 64/18)

⁵⁰ Член 28 од Закон за просветната инспекција, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 и 64/18)

⁵¹ Закон за спречување на корупција и судир на интереси, Сл. Весник на РСМ бр.12/2019

⁵² Правилник за формата и содржината на образецот за податоци на избрани и именувани лица, Сл. Весник на РСМ бр.33/2023; Правилник за содржината, формата и начинот на водење на регистарот на избрани и именувани лица, Сл. Весник на РСМ бр.33/2023; Правилник за формата и содржината на образецот на изјавата за имотна состојба и интереси и пријавување промена во имотната состојба и интересите, Сл. Весник на РСМ бр.73/2023;

Со Закон за заштита на укажувачи се уредуваат заштитеното пријавување, правата на укажувачите, како и постапувањето и должностите на институциите, односно правните лица во врска со заштитеното пријавување во јавниот и приватниот сектор, заради заштита на јавниот интерес и обезбедувањето заштита на укажувачите.⁵³ Согласно овој закон заштитено пријавување е пријавување односно откривање со кое согласно со овој закон се пренесува разумно сомневање или сознание дека е извршено, се извршува или е веројатно дека ќе се изврши казниво, неетичко или друго незаконито или недозволиво постапување со кое се повредува или загрозува јавниот интерес.⁵⁴

Со Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер се гарантира транспарентноста во работењето на институциите, која претставува еден од клучните механизми за спречување на корупцијата. Со овој закон уредуваат условите, начинот и постапката за остварување на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер со кои располагаат органите на државната власт и други органи и организации утврдени со закон, органите на општините, градот Скопје и општините во градот Скопје, установите

---

⁵³ Член 1 од Закон за заштита на укажувачи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 196/15 и 35/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 257/20)

⁵⁴ Поконкретно види Член 2 од Закон за заштита на укажувачи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 196/15 и 35/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 257/20)

(3) Категории на лица кои согласно со овој закон можат да се јават во својство на укажувачи се:

- лице кое има засновано работен однос на неопределено или определено време во институцијата, односно правното лице за каде пријавува;
- кандидат за вработување, кандидат за волонтер или практикант во институцијата односно правното лице за каде пријавува;
- лице кое е или било волонтер или практикант во институцијата, односно правното лице за каде пријавува;
- лице кое по било кој основ е или било ангажирано за извршување на работа од институцијата, односно правното лице за каде пријавува;
- лице кои по било кој основ е или било во деловен однос или друг однос на соработка со институцијата, односно правното лице за каде пријавува;
- лице кое користи или користело услуги во институцијата, односно правното лице во јавниот и приватниот сектор за каде пријавува.

(4) Под поимот институција во смисла на овој закон се подразбира орган на државната и локалната власт, друг државен орган основан согласно Уставот на Република Македонија и со закон, агенција, фонд, јавна установа или јавно претпријатие основано од Република Македонија или од општина, градот Скопје, и општина во градот Скопје, како и друга институција регистрирана како правно лице со доминантна или целосна сопственост на државата.

(5) Под поимот правно лице во смисла на овој закон се подразбира правно лице регистрирано во трговскиот регистар или регистарот на други правни лица кои ги води Централниот регистар на Република Македонија, а кое не е опфатено со поимот институција од ставот (4) на овој член.

(6) Под поимот јавен интерес во смисла на овој закон се подразбира заштита на основните слободи и права на човекот и граѓанинот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот на Република Македонија, спречување на ризиците за здравјето, одбраната и безбедноста, заштита на животната средина и на природата, заштита на сопственоста и на слободата на пазарот и претприемништвото, владеење на правото и спречување на криминалот и корупцијата.

и јавните служби, јавните претпријатија, правни и физички лица што вршат јавни овластувања утврдени со закон и дејности од јавен интерес и политичките партии во делот на приходите и расходите, кои се сметаат за иматели на информации.⁵⁵ Во овој закон е содржана постапката за остварување на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер, а во посебна одредба се наведуваат и сите податоци кои имателите на информациите треба да ги направат јавно достапни.

6.1.2 ПОДЗАКОНСКИ АКТИ

На основа на ЗВО се донесени Правилник за методологијата, стандардите и постапката за акредитација на високообразовните установи и за акредитација на студиските програми⁵⁶, со кој се пропишува методологијата, стандардите и постапката за акредитација на високообразовните установи и за акредитација на студиските програми, како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација на високото образование. Работата на Одборот за акредитација се заснова на методологија на вреднување на исполнетоста на стандардите и условите утврдени со овој Правилник, Правилникот за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи и за вршење високообразовна дејност, Уредбата за националната рамка на високообразовните квалификации, условите содржани во проектот за основање на самостојна јавна, приватно-јавна или приватна високообразовна установа, односно во елаборатот за акредитација на студиски програми, а со цел обезбедување, оценување, развој и унапредување на квалитетот на високото образование што опфаќа:

- **одобрување, потврдување и признавање на високообразовна установа и на студиски програми, за вршење на високообразовна дејност што се остварува преку системот на акредитација;**
- **други активности и механизми преку кои се развива и одржува квалитетот на високото образование утврдени со закон и актите на Националниот совет за високото образование и научно-истражувачката дејност.**

Постапките за акредитација на високообразовните установи и за акредитација на студиските програми се спроведуваат во согласност со стандардите и насоките за обезбедување на квалитетот на Европскиот простор на високото образование во рамките на Европската мрежа за обезбедување на квалитетот на високото образование⁵⁷.

⁵⁵ Член 1 од Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер, Сл. весник на РСМ, бр.101/2019

⁵⁶ Правилник за методологијата, стандардите и постапката за акредитација на високообразовните установи и за акредитација на студиските програми, Број на Службен весник: 256/2022

⁵⁷ Член 3 од Правилник за методологијата, стандардите и постапката за акредитација на високообразовните установи и за акредитација на студиските програми, Број на Службен весник: 256/2022

Со Правилник за стандардите и нормативите за основање на високообразовни установи и за вршење високообразовна дејност⁵⁸ се утврдуваат стандардите и нормативите чие исполнување е неопходно за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност.

Со Правилникот за стандардите и нормативите за основање на научни институти и за вршење научно-истражувачка дејност⁵⁹ се утврдуваат стандардите и нормативите чие исполнување е неопходно за основање на научни институти како единици на универзитет насочени кон наука, јавна, мешовита и приватна научна установа (научно – истражувачки институции) и самостоен истражувач.

Донесен е и Правилник за стандардите и постапката за надворешна евалуација и самоевалуација⁶⁰ со кој се пропишуваат стандардите и постапката за спроведување на надворешна евалуација и самоевалуација на системот за обезбедување на квалитет на високообразовните установи во Република Северна Македонија.

На основа на Законот за заштита на укажувачи се донесени соодветни подзаконски акти како што се: Правилникот за заштитено внатрешно пријавување во институциите во јавниот сектор⁶¹, Правилник за спроведување на процедури за прием на пријави од укажувачи, издвојување и обработка на податоците од пријавите и преземање мерки за обезбедување заштита на личните и другите податоци кои се однесуваат на укажувачи и на пријави од укажувачи, а применувајќи ги прописите за заштита на личните податоци и заштита на класифицираните информации.⁶²

Други позначајни подзаконски акти се Статутите на универзитетите, Статутите на факултетите, Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди, Правилникот за организирање на издавачката дејност, Правилник за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на прв и втор циклус на универзитетски студии и др.

---

⁵⁸ Правилник за стандардите и нормативите за основање на високообразовни установи и за вршење високообразовна дејност, Број на Службен весник: 245/2022, <http://www.nacionalensovetzavoinid.com.mk/images/dokumenti/Pravilnik%20za%20standardite%20i%20normativite%20za%20osnovane%20na%20visokoobrazovni%20ustanovi%20i%20z.pdf>

⁵⁹ Правилникот за стандардите и нормативите за основање на научни институти и за вршење научно-истражувачка дејност, Број на Службен весник: 245/2022, <http://www.nacionalensovetzavoinid.com.mk/images/dokumenti/Pravilnik-standardi%20i%20normativi%20institutu.pdf>

⁶⁰ Правилник за стандардите и постапката за надворешна евалуација и самоевалуација, Сл. весник бр.153/2022.

⁶¹ Донесен од страна на Министерот за правда, https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20zastiteno%20vnatresno%20prijavuvanje%20vo%20institutu%20vo%20javniot%20sektor_1.pdf

⁶² Донесен од страна на Министерот за образование и наука, https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20ukazuvaci_1.pdf

6.1.3 СТРАТЕГИИ

Во РСМ е донесена и Стратегијата за образованието на Република Македонија за 2018-2025 година и нејзиниот Акциски план која претставува основа за активностите на институциите во Република Македонија во полето на образованието во периодот до 2025 година. Таа тргнува од постојните состојби во образовниот систем и има за цел кон тоа постепено да ги подобри истите, во согласност со утврдените приоритети. Стратегијата се темели на јасно утврдување на главните предизвици во образовниот сектор, со што се обезбедува нејзината релевантност преку внимателно дефинирање на приоритетните области на кои треба да се обрне внимание во временскиот период до 2025 година.⁶³

Во РСМ е донесена и Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021-2025⁶⁴, во која во делот за образованието се нотирани одредените недоследности, а се наведуваат и мерките и активностите кои треба да се преземат за надминување на истите. Она што посебно заслужува внимание е податокот во Стратегијата каде се наведува дека е „детектирано дека во високото образование е евидентна високата корупција што се потврдува и со судски пресуди“.⁶⁵ Исто така, „како друг сегмент од секторот образование е поврзан во акредитацијата на високообразовни институции, научни установи и студиски програми за која е неопходно да се обезбеди повисока транспарентност на процесот на воспоставување и работа на соодветните надлежни тела“⁶⁶. Во оваа стратегија како проблем во образованието се нотира тоа што во рамките на образовните институции се уште постои ниска свест за адресирање на прашањето на корупцијата и судирот на интереси. Следствено на што се наведува дека се потребни се систематизирани активности за јакнење на свеста во оваа сфера.⁶⁷

---

⁶³ Стратегијата за образованието на Република Македонија за 2018-2025 година и нејзиниот Акциски план, <http://mrk.mk/wp-content/uploads/2018/10/Strategija-za-obrazovanie-MAK-WEB.pdf>, стр.8, пристапено на 26.5.2023

⁶⁴ Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021-2025, <https://dsk.mk/wp-content/uploads/2021/01/Nacionalna-strategija-DKSK-KONECNA.pdf>

⁶⁵ <https://dsk.mk/wp-content/uploads/2021/01/Nacionalna-strategija-DKSK-KONECNA.pdf>, стр.4

⁶⁶ Ибид., стр.5

⁶⁷ Национална стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021-2025, <https://dsk.mk/wp-content/uploads/2021/01/Nacionalna-strategija-DKSK-KONECNA.pdf>, стр.5.

МОН има усвоено и Политика за интегритет, во кој се наведува дека системот за интегритет почива на елементите кои се однесуваат на заштита на јавниот интерес и спречување на судирот на интереси, почитување на етичкиот кодекс, управување со човечки ресурси на основа на системот на заслуги и квалификации, наменско, рационално и ефикасно управување со јавните ресурси, транспарентност и пристап до информации, заштитено пријавување од укажувачи и управување со квалитет.⁶⁸ Министерот за образование има донесено и Годишен план за проценка на ризици од корупција за 2023 година⁶⁹.

За јакнење на интегритетот на вработените кои имаат статус на административни службеници донесен е Кодекс за административни службеници⁷⁰ во кој се пропишуваат етичките стандарди и правилата на однесување на административните службеници, а целта е поттикнување на доброто постапување и однесување на административните службеници и зајакнување на довербата на граѓаните во работата на институциите на јавниот сектор. Исто така, донесени се и Етички кодекси на Универзитетите⁷¹ кои се однесуваат на сите членови на академската заедница и вработени (наставнички, соработнички, истражувачки, административен, технички кадар и студентите) во професионалното и јавното делување.

6.2 ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Кога станува збор за институционалната рамка, може да констатираме дека на централно ниво постојат неколку институции кои се надлежни за поедини прашања кои се однесуваат на високото образование. Тука пред се мислиме на Министерството за образование и наука (МОН) и Државниот просветен инспекторат (ДПИ). МОН како централен, инокосен и самостоен орган на државната управа чии надлежности се утврдени во Законот за организација и работа на органи на државната управа.⁷² Посебна улога има и Државниот просветен инспекторат како орган во состав на МОН. Согласно Законот за просветна инспекција, во високообразовните установи и во научните установи Државниот просветен инспекторат врши надзор над примената на законите со кои се уредува високообразовната дејност, за прашања утврдени со овој закон. Исто така, Државниот просветен инспекторат врши надзор и над извршувањето на законите, другите прописи и општи акти со кои се уредуваат ученичките и студентските домови.⁷³ Потесно поврзано со проблематиката која се однесува на нашето истражување, односно спречување на корупцијата

⁶⁸ Политика на интегритет, МОН, https://mon.gov.mk/stored/document/Politika%20na%20Integritet_1.PDF, пристапено на 26.5.2023

⁶⁹ Годишен план за проценка на ризици од корупција за 2023 година, <https://mon.gov.mk/stored/document/Godisen%20plan%20za%20procenka%20na%20rizici%20od%20korupcija%20.pdf>, пристапено на 26.5.2023

⁷⁰ Кодекс за административни службеници, Број на Службен весник: 183/2014

⁷¹ <https://www.ugd.edu.mk/index.php/doma/info-javen-karakter/96-za-ugd/241-etichki-kodeks>

⁷² Член 23 став 1 од Закон за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10, 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 96/19 и 110/19).

⁷³ Член 8 од Закон за просветната инспекција („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 и 64/18)

во високото образование, би ги навеле следниве овластувања на Државниот просветен инспекторат, а тоа се да врши надзор над: постоење услови за вршење на дејноста во воспитно-образовните, високообразовните и научните установи, ученичките и студентските домови; постапката за избор во наставни, наставно-научни, научни и соработнички звања; реализацијата на наставните планови и програми, и другите пропишани стандарди и нормативи со кои се уредува воспитно-образовната дејност; спроведувањето на конкурсот за запишување на учениците и на студентите и на конкурсот за сместување на ученици и студентите во ученичките и студентските домови; водењето на педагошката евиденција и документација, како и нивно издавање и употреба во предучилишното, основното, средното и високото образование и ученичките и студентските домови; примена на нормативите за бројот на потребните наставници и соработници и за големината на групата на редовни студенти во високообразовните установи; постапката за донесување на студиските програми во високото образование; примена на законската регулатива во високото образовните и научните установи и примена на законската регулатива од областа на забрана и спречување на вршење на нерегистрирана дејност во воспитно-образовните установи, во високообразовните установи и во научните установи.⁷⁴ Државниот просветен инспектор надзорот го врши преку: интегрална евалуација на воспитно-образовните установи, редовен инспекциски надзор, вонреден надзор и контролен надзор. Вонредниот надзор се врши врз основа на иницијатива од страна на ученици, студенти, родители, совет на родители, вработени во воспитно-образовната установа и од други граѓани. Контролниот надзор се изведува по истекот на рокот определен од инспекцијата за отстранување на недостатоците. При спроведување на надзорот државниот просветен инспектор има повеќе овластувања кои му се законски определени.⁷⁵

На веб страницата на МОН има посебен таб за заштитено внатрешно пријавување на кој се наоѓаат податоци за овластеното лице за заштитено внатрешно пријавување, како и за актите кои се однесуваат за пријавување. Имено, заинтересираните лица може да се запознаат со содржината на Правилникот за спроведување на процедури за прием на пријави од укажувачи, издвојување и обработка на податоците од пријавите и преземање мерки за обезбедување заштита на личните и другите податоци кои се однесуваат на укажувачи и на пријави од укажувачи, а применувајќи ги прописите за заштита на личните податоци и заштита на класифицираните информации донесен од страна на Министерот за образование и наука, Правилник за заштитено внатрешно пријавување во институциите во јавниот сектор донесен од страна на Министерот за правда, како и на Акциски план за спречување на корупцијата 2021–2022 кој е изготвен од страна на МОН согласно Националната стратегија за спречување на корупцијата и судирот на интереси 2021–2025, за изготвување на годишен План за спречување на корупцијата.⁷⁶

⁷⁴ Поконкретно види член 9 од Закон за просветната инспекција („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 и 64/18)

⁷⁵ Поконкретно види член 28 од Закон за просветната инспекција („Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/05, 81/08, 148/09, 57/10, 51/11, 24/13, 137/13, 164/13, 41/14, 33/15, 145/15, 30/16 и 64/18).

⁷⁶ <https://mon.gov.mk/category/?id=2074>, пристапено на 26.5.2023

Во РСМ високо-образовна дејност организираат 28 високо-образовни установи, меѓу кои има и државни и приватни универзитети.^{77, 78} Високообразовните институции се меѓу оние кои што имаат нај непосреден контакт со студентите и кои всушност ја одразуваат и перцепцијата на студентите за високото образование, па оттука и механизмите за спречување на корупција најчесто треба да се афирмираат и применуваат во овие институции.

Во 2021 година од страна на Собранието на РСМ е донесена одлука за избор на членови на Националниот совет за високото образование и научно истражувачка дејност.⁷⁹ Националниот совет за високото образование и научно-истражувачката дејност се формира заради обезбедување, оценување, развој и унапредување на квалитетот во високото образование и научно-истражувачката дејност во Република Македонија, а надлежностите му се утврдени во ЗВО.

Агенција за квалитет во високото образование (АКВО) е самостоен стручен орган со седиште во Скопје, РСМ. Органи на АКВО се: Одбор за акредитација на високото образование, Одбор за евалуација на високото образование и Директор на Агенцијата за квалитет на високото образование. Одборот за акредитација на високото образование и Одбор за евалуација на високото образование, органи на АКВО, се конституирани во 2020 година.⁸⁰ АКВО се грижи за остварување на системот на обезбедување, оценување, развој и унапредување на високото образование во РСМ како и за одржување на стандардите за квалитет и промовирање и подобрување на квалитетот на високообразовните установи и нивните студиски програми (согласно со прифатените стандарди и постапки на водичот кои се применуваат од Европското здружение за обезбедување на квалитет во високото образование).⁸¹ Надлежностите на Одбор за акредитација на високото образование⁸² и Одбор за евалуација на високото образование⁸³ се наведени во ЗВО. При тоа, Одборот за акредитација има особено значајна улога при акредитација на студиските програми. Додека, одборот за евалуација врз основа на извештајот на комисиите за евалуација на високообразовните установи ја следи дејноста на високообразовните установи на кои им е дадена акредитација и решение за почеток со работа, а го следи и оценува квалитетот на вршењето на високообразовната дејност, научноистражувачката, уметничката и стручна работа на академскиот кадар на високообразовните установи, а посебно на нивните студиски програми најмалку на секои пет години и врз основа на тоа му предлага на Одборот за акредитација да ја продолжи или одземе акредитацијата.

⁷⁷ <https://mon.gov.mk/stored/document/Strateshki%20plan%202023-2025.pdf>, пристапено на 26.5.2023

⁷⁸ <https://mon.gov.mk/page/?id=2047>

⁷⁹ <https://mon.gov.mk/stored/document/Strateshki%20plan%202023-2025.pdf>, стр.18, пристапено на 26.5.2023

⁸⁰ <https://www.akvo.mk/about.php>

⁸¹ <https://www.akvo.mk/about.php>

⁸² Член 48 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21)

⁸³ Член 53 од Закон за високото образование (*), („Службен весник на Република Македонија“ бр. 82/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 178/21)

Од аспект на пријавување на корупција од значење се неколку институции и тоа самата високообразовна институција и Државна комисија за спречување корупција и судир на интереси (ДКСК). Имено, бидејќи согласно Законот за укажувачи лицето може да изврши внатрешно и надворешно пријавување, доколку лицето врши внатрешно пријавување тоа го прави во самата високообразовна институција, односно до лицето овластено за постапување по пријави од укажувач, а доколку станува збор за надворешно пријавување лицето може да пријави до Министерството за внатрешни работи, надлежното јавно обвинителство, Државната комисија за спречување на корупцијата, Народниот правобрани-тел на Република Македонија или други надлежни институции.

Од извршената позитивно правна анализа може да се констатира дека постои добра и сеопфатна правна рамка со која се уредува заштитата од корупција во високото образование. Воедно, постои и добра институционална рамка, односно постојат посебни институции во кои може да се пријави корупција и кои се надлежни да постапуваат по пријавите и да преземат соодветни мерки.

7. АНКЕТА СО СТУДЕНТИ

7.1 МЕТОДОЛОГИЈА

Анкетата беше спроведена од	Институтот за стратешки истражувања и едукација – ИСИЕ и Агенцијата „М-Прспект“
Период	Мај 2023
Примерок	Случаен, репрезентативен примерок од 300 македонски студенти. При подготовката на примерокот, уделот на испитаниците од различните универзитети беа направени според пропорцијата, но и земајќи ја предвид важноста на статистичката значајност за помалите универзитети.
Универзитети	Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола, Универзитет во Тетово и Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Анкетен метод	Прашалник спроведен со техниката „лице в лице“ со студенти од горенаведените универзитети.
Анкетен инструмент	Прашалник со 48 прашања

7.2 ПОДАТОЦИ ЗА ПРИМЕРОКОТ

Пол: жени, 57.5%; мажи 42.5, %

Универзитет: Скопје 49%; Битола 16.7%; Тетово 18%; Штип 16.3%

Факултети: Архитектонски факултет 1,6%; Градежен факултет 2,0%; Економски факултет 1,6%; Машински факултет 1,6%; Медицински факултет 3,3%; Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, Правен факултет „Јустинијан Први“ 1,6%; Природноматематички факултет 6,9%; Стоматолошки факултет 4,2%; Технолошко-металуршки факултет 2,0%; Факултет за ветеринарна медицина 1,6%; Факултет за дизајн и технологии на мебел и ентериер 0,7%; Факултет за електротехника и информациски технологии 2,3%; Факултет за земјоделски науки и храна 2,0%; Факултет за информатички науки и компјутерско инженерство 4,6%; Факултет за ликовна уметност 1,6%; Факултет за физичко образование, спорт и здравје 1,6%; Факултет за шумарски науки, пејзажна архитектура и екоинженеринг „Ханс Ем“ 1,3%; Фармацевтски факултет 4,2%; Филозофски факултет 1,6%; Филолошки факултет „Блаже Конески“ 1,0%; Факултет за информатички и комуникациски технологии 1,6%; Факултет за биотехнички науки 0,7%; Технички факултет 1,6%; Педагошки факултет 2,0%; Висока медицинска школа 3,6%; Факултет за ветеринарна медицина 1,0%; Економски факултет 2,0%; Технолошко – технички факултет 1,3%; Правен факултет 1,6%; Факултет за туризам и угостителство 1,3%; Економски факултет 1,3%; Педагошки факултет 1,0%; Правен факултет 0,7%; Факултет за бизнис администрација 1,3%; Факултет за земјоделство и биотехнологија 1,0%; Факултет за медицински науки 2,9%; Факултет за прехранбена технологија и исхрана 0,7%; Факултет за применети науки 1,3%; Факултет за природноматематички науки 4,2%; Факултет за уметности 0,7%; Филозофски факултет 0,7%; Филолошки факултет 1,0%; Институт за екологија и технологија 1,3%; Ликовна академија 1,0%; Музичка академија 1,3%; Земјоделски факултет 1,6%; Машински факултет 1,0%; Електротехнички факултет 1,0%; Технолошко-технички факултет 1,0%; Факултет за информатика, 2,0%; Факултет за природни и технички науки 2,0%; Факултет за медицински науки 2,0%; Економски факултет 1,6%; Правен факултет 1,0% и Факултет за образовни науки 1,0%.

Година на студииг: прва година, 32.4%; втора година, 23.5%; трета година, 21.9%; четврта година, 18.3%; завршна година, 3.9%.

7.3 РЕЗИМЕ

Вкупно 12,4% од анкетираниите студенти сметаат дека корупцијата на универзитетот е широко распространета. За разлика од тоа, на ниво на факултет овој процент е помал и изнесува 7,2%.

Вкупно 40,2% од анкетираниите студенти имаат перцепција дека влијанието на корупцијата врз образовниот систем на нашата земја е големо, но образованието сепак е главно фер. Додека 20,9% сметаат дека влијанието на корупцијата е мало, односно дека има малку случаи на корупција, но луѓето посветуваат многу непотребно внимание на оваа тема.

Најголем процент, односно 47,5% од анкетираниите сметаат дека корупцијата воопшто не влијае на нивното образование. За разлика од тоа 22,4% од испитаниците изјавиле дека корупцијата влијае на нивното образование.

Во однос на прашањето дали студентите очекуваат дека корупцијата во иднина повеќе или помалку ќе биде присутна на вашиот факултет, перцепцијата на 31,4% од анкетираниите е дека ништо нема да се промени, додека 28,1% сметаат дека таа ќе се намали. Но, треба да се забележи и процентот од 23,5%, што е перцепција дека испитаниците сметаат дека корупцијата во иднина ќе се зголеми.

Во однос на облиците на корупција, 21,3% од анкетираниите студенти го наведуваат мамењето на испитите како најчест вид на несакано однесување на факултетот, додека условувањето на студентите да купат книга напишана од професорот за да положат испит или да добијат подобра оценка е второрангиран облик со 20,2%. Други форми вклучуваат примена на нечесни процедури за прием на универзитет 11,2%, давање пари на професор за да се добие подобра оценка/резултат 9%, давање скап подарок на професор за да се добие подобра оценка/резултат 1,5%, давање мал подарок за професорот да добие подобра оценка/резултат 1,1%, пружање услуга на професорот да добие подобра оценка/резултат 3%, професорите ги условуваат студентите да се интимни со него/неа за да ги положат испитите – 0,7%, Студентите користат платени услуги за изработка на трудови или тези 13,9%, Студентите купуваат дипломи 4,9%, Не можам да проценам 13,1%.

Најголем процент од испитаниците, 91,2% изјавиле дека не биле во ситуација да понудат мито на некој од професорите за да добијат подобра оценка, додека 3,9% се изјасиле дека само еднаш биле во таква ситуација, а 2,3% изјавиле дека неколку пати биле во ваква ситуација.

Во однос на прашањето дали студентите биле во ситуација да понудат мито на вработен на факултет во замена за услуга, 93,1% од испитаниците се изјасиле дека не биле во таква ситуација, наспроти 3,6% кои изјавиле дека се во таква ситуација.

На прашањето дали некој од испитаниците од почетокот на образованието бил во ситуација професорот да бара мито во замена за подобра оценка, 87,3% од анкетираниите студенти изјавиле дека не биле во таква ситуација, наспроти 4,9% кои изјавиле дека биле еднаш во ваква ситуација и 4,2% кои изјавиле дека биле во ваква ситуација неколку пати.

Во однос на прашањето дали некој од испитаниците досега пријавил случај на корупција до управата на факултетот, официјално или неофицијално, 93,8% се изјасниле дека не пријавиле, наспроти 3,3% кои изјавиле дека пријавиле случај на корупција.

На прашањето дали на факултетот каде што студираат има посебна канцеларија за плаќања за пријавување корупција, 58,8% се изјасниле дека нема, додека само 3,3% сметаат дека постои таква канцеларија, додека 37,9% не можат да проценат.

22,5% од анкетираниите студенти изјавиле дека не побарале поддршка од студентска организација или здружение при пријавување на случај на корупција, 2,9% побарале поддршка, додека 74,5% никогаш не пријавиле корупција.

Како главна причина за ниското ниво на пријавување корупција на универзитетот, 33,3% од анкетираниите студенти сметаат дека тоа е реперкусија за оној што пријавил корупција, 24,2% имаат перцепција дека нема интерес за искоренување на корупцијата, 19% сметаат дека корупцијата е ретка на нивниот факултет, а 8,8% сметаат дека тоа се нејасни процедури.

Вкупно 12,4% од анкетираниите студенти сметаат дека корупцијата на универзитетите е во голема мера присутна. На ниво на факултет овој процент е помал и изнесува 7,2%.

7.4 РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТАТА.

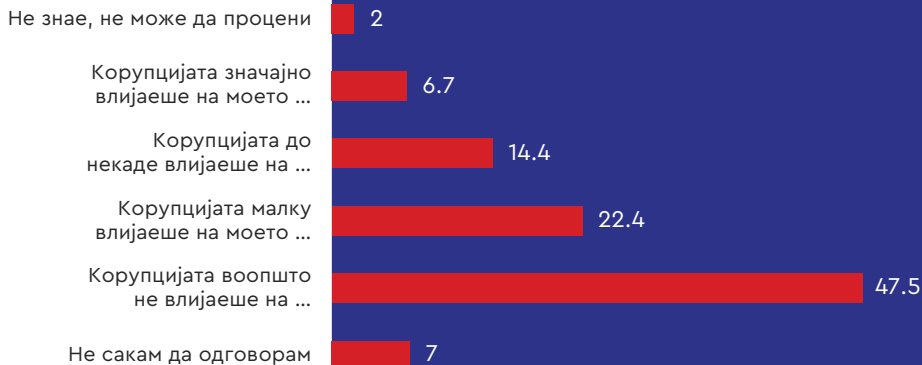
По ваше мислење, колкаво е влијанието на корупцијата врз образовниот систем на нашата земја?

Најголем процент 40,2% на анкетираниите студенти имаат перцепција дека влијанието на корупцијата врз образовниот систем на нашата земја е големо, но образованието сепак е главно фер. Додека 20,9% сметаат дека влијанието на корупцијата е мало, односно има малку случаи на корупција, но луѓето посветуваат многу непотребно внимание на оваа тема. Овој висок процент на изразување перцепција од страна на студентите дека корупцијата влијае во образованиот систем не треба да се занемарува и треба да се преземат соодветни мерки, ваквата перцепција во иднина да се намали. Сепак, она што треба да се нотира е дека и покрај тоа што овој процент е висок, тоа е во однос на генералното прашање, но доколку се земат во предвид одговорите на субјективните прашања подолу во текстот, односно колку тие лично се соочиле со корупција во текот на своето образование ќе видиме дека тој процент е многу понизок од овој.

Како би го оцениле влијанието на корупцијата на вашето досегашно образование?

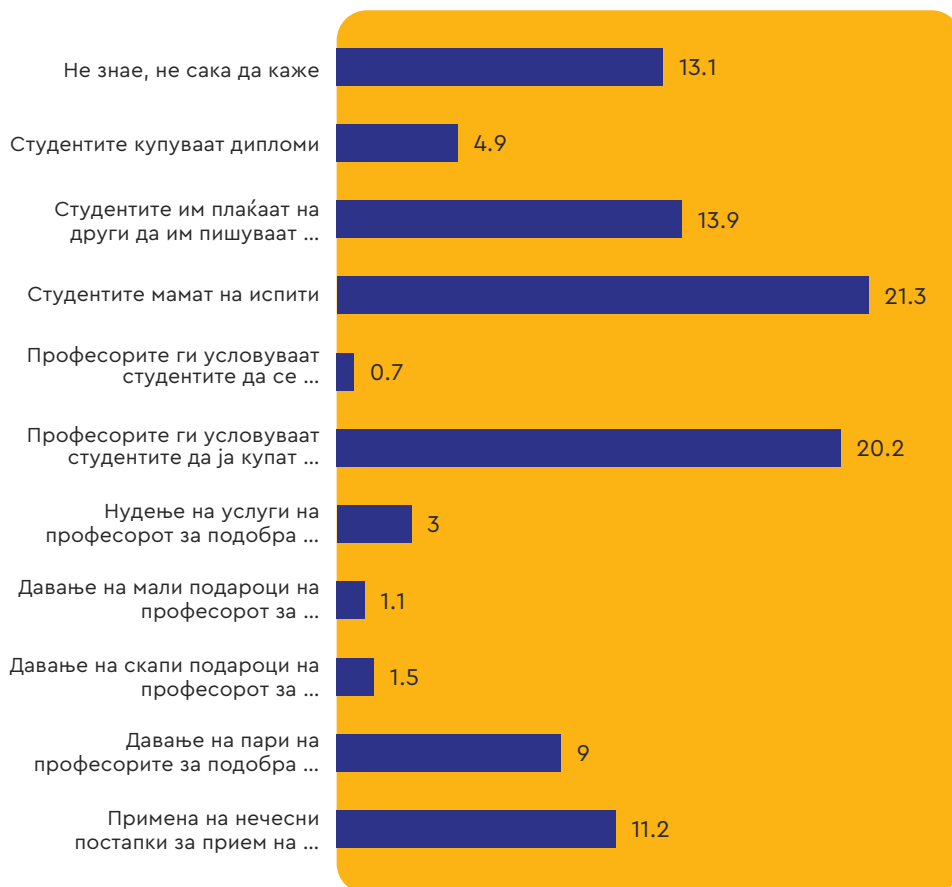
Сепак на прашањето како би го оцениле досегашното влијание на корупцијата врз вашето образование, најголем процент, односно 47,5% од анкетираниите сметаат дека корупцијата воопшто не влијае на нивното образование. Додека 22,4% од анкетираниите се изјасниле дека корупцијата влијае на нивното образование. Овој процент од 14,4 % укажува на фактот дека сепак студентите се соочуваат со одредени видови на корупција, што влијае на нивното образование, па оттука во иднина треба да се преземат сите мерки, пред сè едукативни со цел да се спречи секаков облик на корупција во високото образование.

Дали очекувате корупцијата да биде повеќе или помалку распространета на вашиот факултет во иднина?

Во однос на прашањето дали студентите очекуваат дека корупцијата ќе биде повеќе или помалку присутна на вашиот факултет во иднина, перцепцијата на 31,4 % од анкетираниите е дека ништо нема да се смени, додека 28,1 % сметаат дека таа ќе се намали. Но, исто така треба да се notiра и процентот од 23,5%, а тоа е перцепцијата дека испитаниците сметаат дека корупцијата во иднина ќе се зголеми.

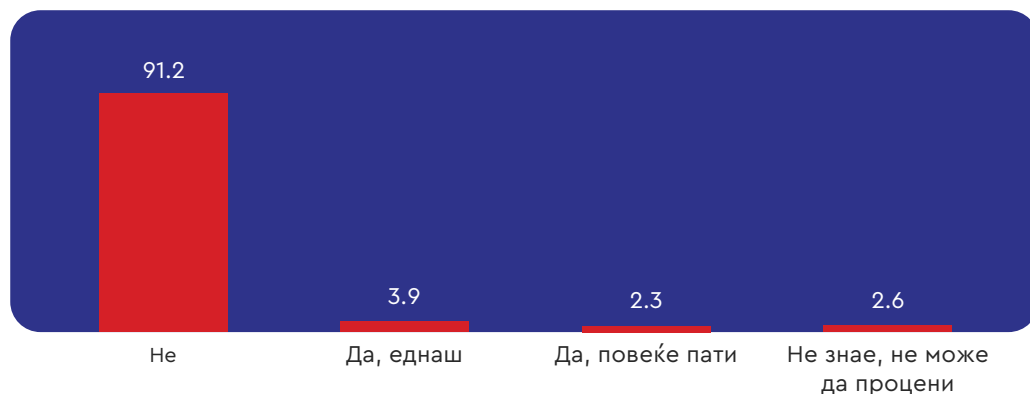
Што мислите дека е најчестиот вид на несакано однесување на вашиот факултет?

Што се однесува до видовите на коруптивно однесување студентите како најчестиот вид на несакано однесување на факултетот го наведуваат мамењето на испити 21,3% од анкетираниите, па потоа следи условувањето на студентите да ја купат книгата на професорите за да положат испит или да добијат подобра оценка 20, 2%. Други форми вклучуваат примена на нечесни процедури за прием на универзитет 11,2%, давање пари на професор за да се добие подобра оценка/резултат 9%, давање скап подарок на професор за да се добие подобра оценка/резултат 1,5%, давање мал подарок за професорот да добие подобра оценка/резултат 1,1%, пружање услуга на професорот да добие подобра оценка/резултат 3%, професорите ги условуваат студентите да се интимни со него/неа за да ги положат испитите – 0,7%, Студентите користат платени услуги за изработка на трудови или тези 13,9%, Студентите купуваат дипломи 4,9%, Не можам да проценам 13,1%.

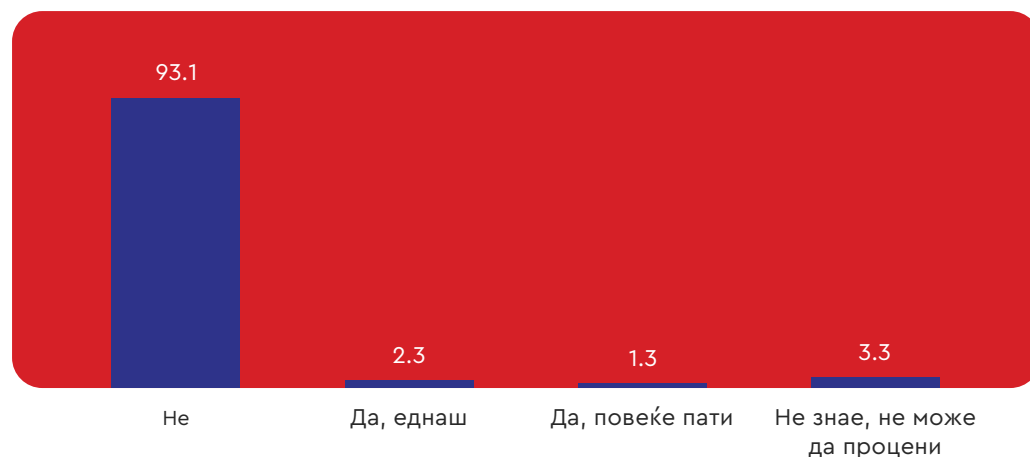

Од почетокот на вашето образование на овој факултет, дали некогаш сте биле во следниве ситуации? Да понудите мито на професорот за подобра оцена/резултат

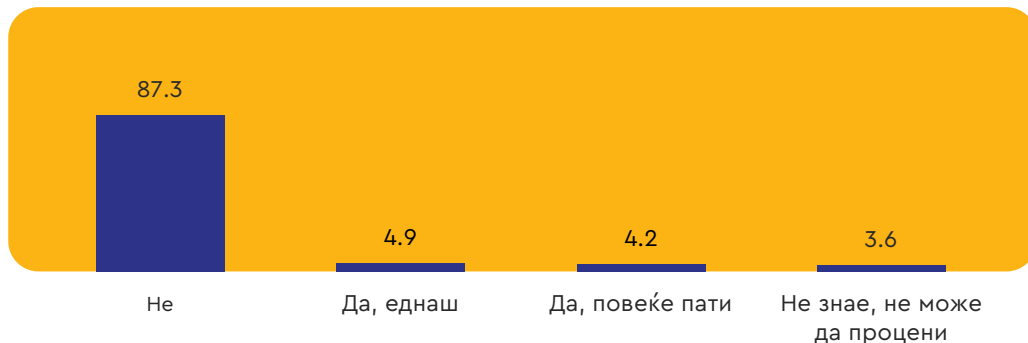
На прашањето дали некогаш некој од анкетираниите бил во ситуација да му понуди поткуп на некој од професорите за да добие подобра оцена 91,2 % се изјасниле дека не биле во таква ситуација, а 3,9 % се изјасниле дека биле само еднаш во таква ситуација, додека 2,3% се изјасниле дека биле повеќе пати во ваква ситуација.

Од почетокот на вашето образование на овој факултет, дали некогаш сте биле во следниве ситуации? Да понудите мито на вработен на факултет за услуга (за побрзо или поевтино издавање на уверение и др. документ и сл.)

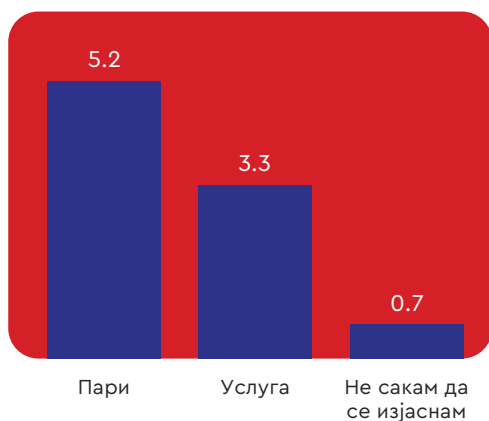
Во однос на прашањето дали студентите биле во ситуација да понудат поткуп на вработен на факултет во замена за услуга 93,1 % од анкетираниите се изјасниле дека не биле во ваква ситуација, наспроти 3,6 % кои се изјасниле дека се нашле во ваква ситуација.

Од почетокот на вашето образование на овој факултет, дали некогаш сте биле во следниве ситуации? Професор да ви побара мито за подобра оцена/резултат

На прашањето дали од почетокот на образование некој од анкетираниите бил во ситуација професорот да му побара мито за замена за подобра оцена 87,3% од анкетираниите студенти се изјасниле дека не биле во ваква ситуација, наспроти 4,9% кои се изјасниле дека биле еднаш во ваква ситуација и 4,2% кои се изјасниле дека биле повеќе пати во ваква ситуација. Овој податок особено треба да се земе во предвид, од причина што укажува на фактот дека во текот на својот образовен процес дел од студентите се соочуваат со корупција. Единствен механизам за спречување на ваквата појава е истата да се пријави и овластеното лице и надлежната институција да преземаат соодветни дејствија за решавање на ваквите случаи.

Кој вид на мито го побараа од вас?

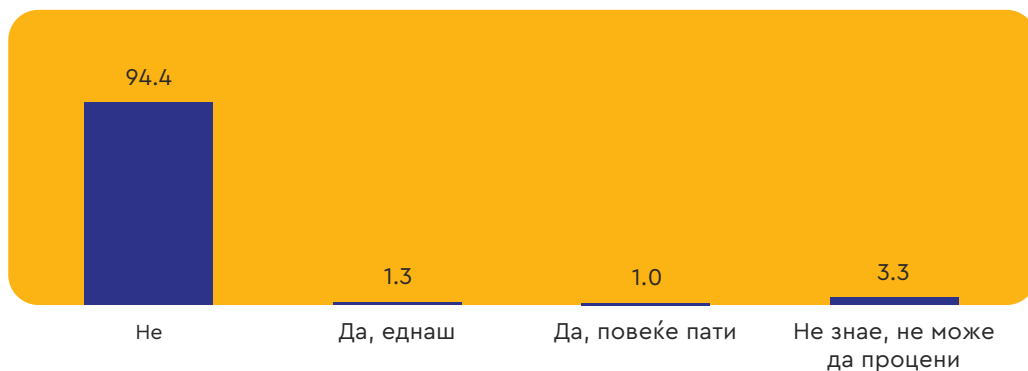
Како вид да поткуп што бил побаран студентите кои се изјасниле дека им бил побаран поткуп наведуваат дека тоа биле пари и за тоа се изјасниле 5,2%, додека 3,3% се изјасниле дека тоа била услуга.

Дали се согласивте да дадете мито?

Од студентите кои се изјасниле дека им бил побаран поткуп, 3.3% се изјасниле дека не прифатиле да дадат поткуп, додека 4,6 % се изјасниле дека го дале поткупот кој им бил побаран.

Од почетокот на вашето образование на овој факултет, дали некогаш сте биле во следниве ситуации? Вработени на факултетот да ви побараат мито за услуга (за побрзо или поевтино издавање на уверение и др. документ и сл.)

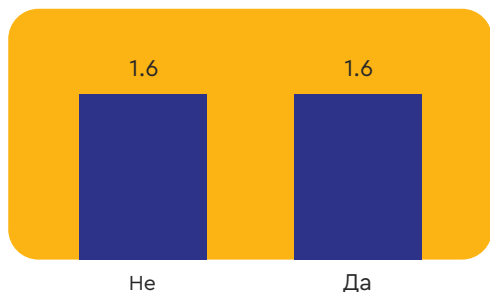
Во однос на прашањето дали некој од анкетираниите студенти бил во ситуација вработен на факултет да им бара поткуп во замена за услуга 94,4% се изјасниле дека не биле во ваква ситуација, наспроти 1,3% кои се изјасниле дека биле во ваква ситуација еднаш и 1% од анкетираниите кои се изјасниле дека биле во ваква ситуација неколку пати.

Дали некогаш сте пријавиле корупција до управата на факултетот, официјално или неофицијално?

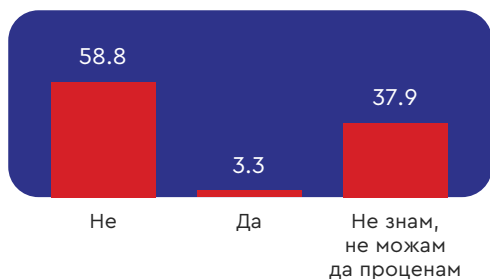
Во однос на прашањето дали некогаш некој од анкетираниите пријавил корупциски случај до раководството на факултетот, официјално или неофицијално 93,8% се изјасниле дека не пријавиле, наспроти 3,3% кои се изјасниле дека пријавиле корупциски случај. Овој низок процент на пријавување на случаи за корупција, треба да се нагласи затоа што укажува на фактот дека корупцијата доколку не се пријавува таа може да продолжи да се појавува.

Дали се имате соочено со негативни последици поради пријавувањето на корупција?

Од студентите кои пријавиле корупциски случај 1,6% се изјасниле дека не се соочиле со негативни последици за пријавување на корупција, а исто толков процент се изјасниле дека се соочиле со негативни последици.

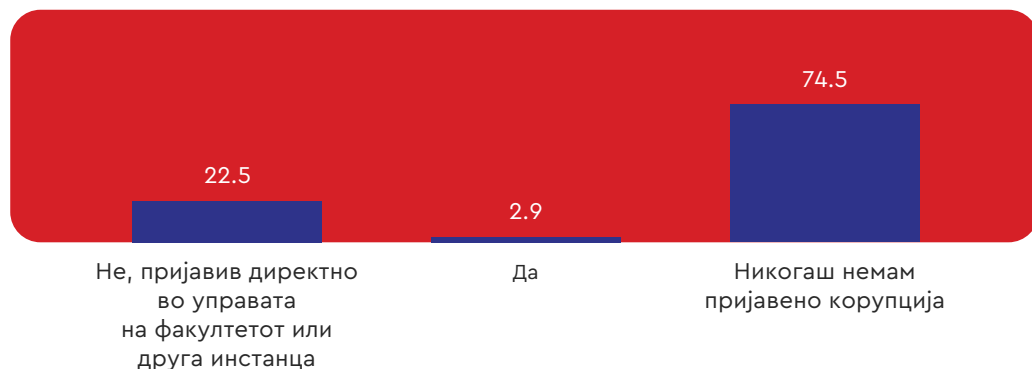
Дали на вашиот факултет постои посебна канцеларија за пријавување на корупција?

На прашањето дали има посебна канцеларија за жалби на факултет на кој студираат за пријавување на корупција 58,8% се изјасниле дека нема, додека само 3,3% сметаат дека има таква канцеларија, додека 37,9% не можат да проценат. Овој податок треба да се земе во предвид затоа што укажува на фактот дека дел од студентите не се доволно информирани каде може да пријават случаи на корупција.

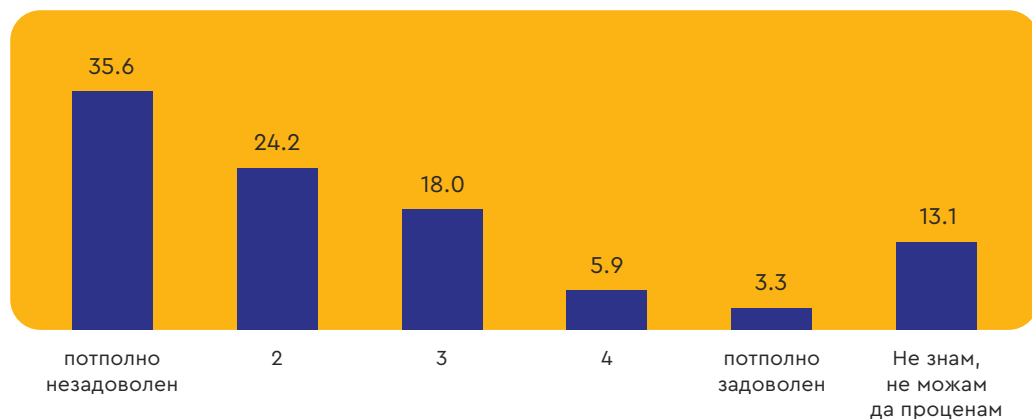

Дали некогаш имате побарано поддршка од студентската организација кога сте пријавиле случај на корупција?

На прашањето дали некогаш сте побарале поддршка од студентска организација или синдикат кога сте пријавиле случај на корупција 22,5 % се изјасниле дека не побарале, 2,9% побарале поддршка, додека 74,5 % некогаш не пријавиле корупција. Овој податок укажува на фактот дека студентските организации во иднина треба поактивно да се вклучат во остварување на правата на студентите.

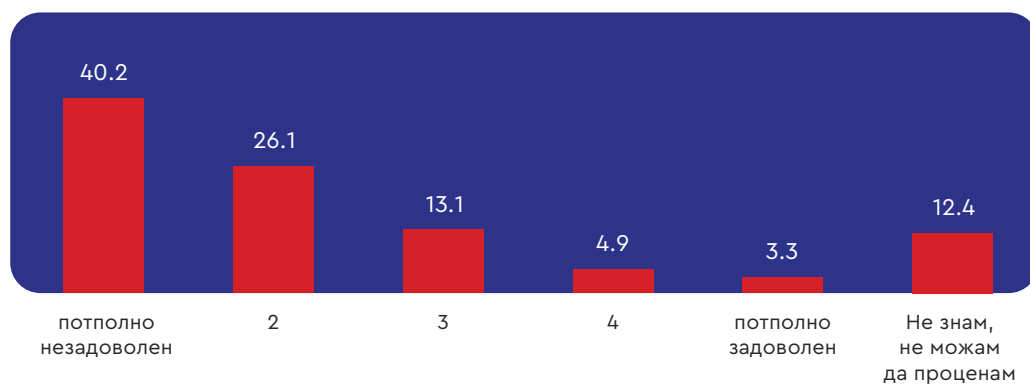
На скала од 1 до 5, при што 1=потполно незадоволен и 5=потполно задоволен, во која мерка сте лично запознаени со постапката за пријава на корупција на факултетот?

На прашањето колку анкетираните студенти се запознаени со процедурата за пријавување на корупција на факултетот 35,6% изјасниле дека се незадоволни.

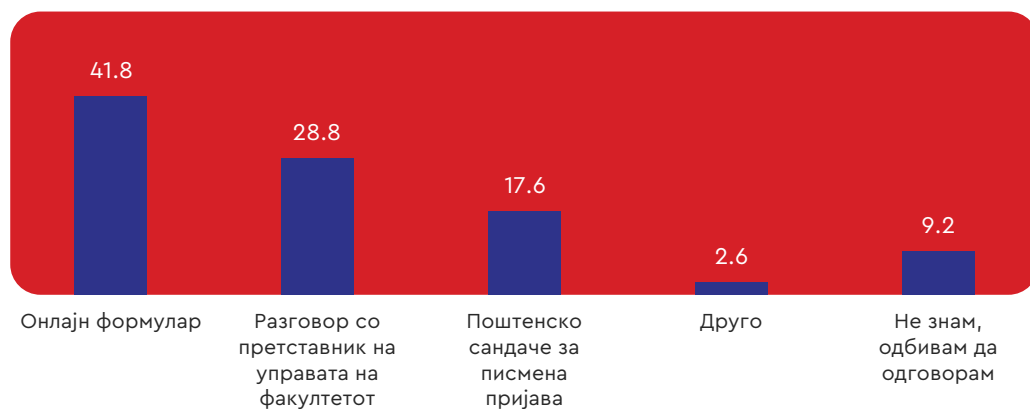

На скала од 1 до 5, при што 1=потполно незадоволен и 5=потполно задоволен, во која мера мислите дека информациите во врска со пријава на корупција се достапни на студентите?

На прашањето колку мислите дека информациите за пријавување корупција на факултетите се достапни за студентите 40,2 % од анкетираниите студенти се изјасниле дека се незадоволни.

Кој облик на пријавување на корупција го сметате за најпогоден за студентите?

Како најповолна форма за известување за случај на корупција анкетираниите студенти сметаат дека е електронската форма и за истата се изјасниле 41,8%, додека 28,8% сметаат дека добра форма за известување е и разговор со раководството на факултетот.

Што е главната причина за ниското ниво на пријавување корупција на вашиот факултет?

Како главна причина за ниското ниво на пријавување на корупција на факултет 33,3% од анкетираниите студенти сметаат дека е реперкусијата за оној кој пријавува корупција, 24,2% имаат перцепција дека нема интерес за искоренување на корупцијата, 19% сметаат дека корупцијата е ретка на нивниот факултет, а 8,8% сметаат дека се нејасни процедури.

На основа на анализа на одговорите на анкетираниите студенти може да се изведат неколку заклучоци, и тоа:

- Дека на ниво на универзитет, а уште повеќе на ниво на факултет перцепцијата за корупцијата во високото образование не е многу распространета. Сепак и покрај нискиот процент не треба да се занемарува ниту едно мислење за тоа дека студентите се соочиле или би се соочиле со корупција во текот на нивниот образовен процес, па оттука во иднина само би требало да се подржат сите активности кои би придонеле за што појак систем на високото образование, образование со интегритет и квалитет.
- Исто така, се забележуваат и случаи во кои студентите се изјасниле дека понудиле поткуп или пак случаи во кои им бил побаран поткуп. Ваквата ситуација треба да се надмине на тој начин што ќе се зајакне свеста и интегритетот како на студентите, така и на наставниот и не наставниот кадар.
- Студентите имаат перцепција дека не постои посебна канцеларија за пријавување на корупција, а како најпогодна форма за пријавување на корупција ја сметаат електронската форма. Имајќи го ова во предвид се смета дека е потребно едукација за студентите за сите механизми кои им стојат на располагање за да пријават корупција и да ги заштитат своите права и интереси. Ова укажува дека студентите не се доволно информирани каде и на кој начин може да пријават корупција, а воедно и не ги користат можностите на студентските организации во врска со остварување на нивните права.
- Сепак, како главна причина за непријавување на корупцијата студентите сметаат дека е реперкусијата од пријавувањето, односно негативните последици во однос на нивното понатамошно завршување на студии.

8. ИСТРАЖУВАЊЕ – ОДГОВОРИ НА БАРАЊА ЗА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

Со цел добивање на емпириски податоци од значење за јавно објавување на информации/документи, како и за остварување на законски и подзаконските пропишани одредби кои се однесуваат на спречување на корупција во високообразованите институции во период од мај-јуни, согласно Законот за слободен пристап до информации од страна на ИСИЕ беа побарани информации од шест високообразовни установи. Во законски предвидениот рок беа добиени одговори од пет универзитети/факултети и тоа: Факултет за физичко образование, спорт и здравје при Универзитет "Свети Кирил и Методиј" – Скопје, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип, Универзитет "Свети Климент Охридски" – Битола, Универзитет "Мајка Тереза" – Скопје и Универзитетот за информатички науки и технологии „Св. Апостол Павле“ Охрид. Одговор не е добиен од Универзитетот во Тетово.

Од добиените информации може да се заклучи следното:

1. Во сите пет високообразовани установи од кои беше добиен одговор за побарана информација, постои подзаконски акт со кој се уредуваат внатрешните процедури за прием на пријави од укажувачи, издвојување и обработка на податоците од пријавите и преземање мерки за обезбедување заштита на личните и други податоци кои се однесуваат на укажувачи и на пријави од укажувачи. При тоа, дел од установите имаат изготвено сопствени акти, а дел го применуваат Правилникот за заштитено внатрешно пријавување во институциите во јавниот сектор донесен од страна на Министерот за правда.
2. Во однос на бројот на поднесени пријави за внатрешно пријавување согласно со Законот за заштита на укажувачите за 2022, 2021 и 2020 година може да се констатира многу низок број. Односно, во четири од установите нема поднесено пријави за корупција. Само, на Универзитет "Свети Климент Охридски" – Битола има поднесено две пријави.
3. Во ниту една од високообразовните установи од кои е добиен одговор на барање за слободен пристап не е поднесена пријава до овластено лице за прием на пријави на корупција, согласно со членот 107 од Законот за високото образование и тоа е податок за период 2022, 2021 и 2020 година.
4. Установите до кои е поднесена пријава во добиениот одговор се изјаснија дека подносителот е известен за постапувањето по пријавата во со закон предвидениот рок. И дека пријавите се проследени до соодветните надлежни институции за постапување по нив.

5. Во одговорите сите пет високообразовни установи се изјасниле дека имаа објавено на интернет страната податоци за овластеното лице. Она што не е разграничено е дали имаат само овластено лице за постапување по пријави од корупција согласно ЗВО или пак имаат и овластено лице согласно Законот за укажувачи. Согласно, проверката на веб страниците постои само лице за постапување по пријави за корупција, а не и согласно законот за укажувачи. Додека Универзитетот за информатички науки и технологии „Св. Апостол Павле“ Охрид, во одговорот на барањето наведува дека има две лица.
6. Во односот на прашањето кои акти ги имаат изготвено установите за спречување на корупција се заклучува дека повеќето од установите имаат изготвено такви акти, а во некои се во процедура на изготвување.
7. Установите од кои е добиен одговор се изјаснија дека немаат подготвено интерни акти за спречување на судир на интереси, но од страна на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип одговорот е дека тоа е уредено со Етичкиот кодекс. Инаку, и другите универзитети имаат Етички кодекс (УКИМ, Универзитетот за информатички науки и технологии „Св. Апостол Павле“ Охрид, Универзитет “Свети Климент Охридски” – Битола, освен Универзитетот Мајка Тереза – информацијата за етичките кодекси е од веб страните на универзитетите). Исто така се наведува и дека

установите немаат подготвено интерни акти за примање на подароци на вработени во универзитетот и факултетите во состав на универзитетот од трети лица но од страна на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип одговорот е дека тоа е уредено со Етичкиот кодекс.

Генералниот заклучок е дека нормативно правно од страна на високообразовните установи од кои е добиен одговор на барањето за слободен пристап до информации од јавен карактер имаат изготвено акти кои се од значење за спречување на корупција на универзитетите и имаат овластено лице за постапување по пријави за корупција и овие податоци се и јавно, односно транспарентно објавени на нивните веб страни. Во однос пак на примена на овој механизам во пракса констатацијата е дека истиот се користи многу ретко. Исто така, акцент се става на овластено лице за постапување по пријави за корупција, а не и на овластено лице за прием на пријави од укажувачи.

Сето ова укажува на два заклучока и тоа, или дека студентите и вработените не се соочуваат со корупција во високо образовните установи или пак дека е потребно дополнително афирмирање за примена на овие механизми.

Од извршената позитивно правна анализа, анализата на одговорите на барањата за слободен пристап до информации од јавен карактер, како и од анализата на одговорите на анкетираниите студенти, би дале неколку препораки со цел поголема информираност за механизмите за пријавување на корупција, а секако и со цел на спречување на корупција во високото образование, а тоа се:

1. Изготвување на прирачник за спречување на корупција во високото образование, во кој на едно место ќе се наведат механизмите за пријавување на корупција, начинот на пријавување, како и овластувањата на надлежните институции по поднесените пријави.
2. Одржување на обука за студентите, вработените и студентските организации за пријавување на корупција.
3. На секој од факултетите на еден таб да се стават сите информации и сите документи изготвени со цел спречување на корупција.
4. Разграничување на пријавување на корупција од страна на укажувач од пријавување на корупција од други лица
5. Да се одржуваат повеќе активности кои би придонеле за што појак систем на високото образование, образование со интегритет и квалитет.

9. ПРАВНА, ПОЛИТИЧКА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА АНТИКОРУПЦИЈА ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО СРБИЈА

9.1 ПРАВНА РАМКА

Во текот на изминатите дваесетина години, Србија презеде голем број мерки за да ја трансформира правната рамка што го регулира високото образование и да ја усогласи со *acquis* на Европската унија. Главен чекор во овој поглед беше усвојувањето на Законот за високо образование од 2005 година, кој најпрво ги воведо принципите на Болоњскиот процес и Лисабонската конвенција во високообразовниот систем на Србија и ѝ овозможи на земјата да се приклучи на Европската област на високото образование (ЕНЕА). Оттогаш, правната рамка е дополнета и изменета за да се воспостави, следи и подобри квалитетот на високообразовните институции и студиски програми во Србија и да ги исполни Стандардите и упатствата за обезбедување квалитет во Европската област на високото образование (**ESG 2015**). Овој труд нуди преглед на актуелното законодавство кое го регулира високото образование и кое има за цел да ги спречи неакадемските и коруптивните практики во оваа област.

Закони

- **Законот за високо образование (2017)** е клучниот закон што го регулира високото образование. Тој ги поставува принципите за високото образование во Србија, вклучително и заштитата и унапредувањето на академските слободи, зачувувањето на академскиот интегритет, автономијата на високообразовните институции и слично. Законот, исто така, воспоставува структура на институции кои се задолжени за обезбедување развој и унапредување на квалитетот на високото образование, како и процедури за акредитација на институциите. Исто така, тој дава дефиниции за видови и нивоа на студии како и организација и надзор на високообразовните институции. Во тој контекст, „дозволата за работа издадена на високообразовна институција може да се измени или одземе кога при постапката за екстерно оценување на квалитетот, односно инспекциски надзор, ќе се утврди дека институцијата не ги исполнува условите за вршење на дејноста кои се утврдени според Законот“. Законот за високо образование, исто така, предвидува повеќе мерки и процедури кои секоја акредитирана високообразовна институција мора да ги спроведе за да го обезбеди посакуваниот квалитет на наставата и да спречи и санкционира секаков вид не-академско или коруптивно однесување; тие вклучуваат воспоставување академски и раководни структури и обезбедување учество на студентите во расправата на овие тела, како и усвојување општи акти и етички кодекси за регулирање на процедурите во случај на несоодветно однесување од страна на факултетот, персоналот или студентите. Законот, исто така, уредува како се добиваат академските звања и ги утврдува правилата за напредување во кариерата

и правата и должностите на вработените лица и на студентите во високообразовните институции. Со овој закон се уредуваат и условите за издавање дипломи и други јавни исправи од високообразовните институции, како и соодветната постапка. Конечно, Законот за високо образование, исто така, уредува како дипломата или другите јавни исправи може да се поништат доколку нивниот издавач или носител прекрши кое било законско барање.

- **Законот за дуалниот модел на студии во високото образование (2019)** го регулира дуалниот пристап кон високото образование, каде што дел од студиите вклучуваат учење преку работа во деловните субјекти. Овој закон ги уредува правата и должностите на студентите, високообразовните институции и деловните субјекти, како и надоместокот за студентите од деловните субјекти во кои се вклучени.
- **Законот за националната рамка на квалификации на Република Србија (2018)** ги утврдува осумте нивоа на квалификации што може да се добијат во Србија и соодветниот број на кредити од Европскиот систем за трансфер и акумулација на кредити (ЕКТС), со што се овозможува српските квалификации да бидат препознатливи и споредливи со оние добиени на друго место и обезбедување усогласеност со **Европската квалификациска рамка**.
- **Законот за просветна инспекција (2018) и Законот за инспекциски надзор** го регулираат надзорот на усогласеноста со законската рамка на сите нивоа на образование, вклучително и високото образование. Со овие закони, Законот за просветна инспекција е одговорен за контрола на усогласеноста со законите и прописите поврзани со 1) обезбедување високо образование, согласно дозволите за работа; 2) упис и статус на студентите и заштита на правата на студентите; 3) назначување и работење на органи за управување и раководење; 4) избор и вработување на наставници и соработници и прашања поврзани со вработувањето во однос на наставниците и соработниците; и 5) соодветно водење евиденција и издавање јавни исправи.

И покрај тоа што нема директна врска со високото образование, **Законот за спречување на корупцијата (2019)** ги утврдува надлежностите на Антикорупциското тело (АКА), правилата за спречување судир на интереси на јавни функции, задолжителното пријавување имот и приходи на јавните функционери и други прашања од значење за спречувањето на корупцијата, а дел од неговите одредби влијаат и на јавните високообразовните институции. Во тој контекст, секој раководител на високообразовна институција е јавен функционер (за детали, видете го член 2[1]3) од Законот за спречување на корупцијата и **автентичното толкување** на поимот „јавен службеник“) може да биде санкциониран за прекршување на законот од страна на АКА, кое може да издаде опомена или јавно да препорача сторителот да биде ослободен од јавна функција. Од јавните службеници се бара да ги пријават своите приходи и имот во АКА.

Дополнително, барањето за усвојување и спроведување на плановите за интегритет, како што е предвидено со Законот за спречување на корупцијата, важи и за високообразовните институции. Како што е предвидено со **Упатството за развој и спроведување на планови за интегритет** усвоени од АСА, плановите за интегритет се документи „засновани на самопроценки на институционалниот интегритет“. Планот за интегритет има за цел да го подобри интегритетот, транспарентноста и професионалната етика во однос на наодите од таквата проценка. Неусвојувањето или неспроведувањето на план за интегритет или непријавувањето на неговото спроведување до АСА е прекршок кој предвидува законска парична казна за одговорното лице на предметниот субјект (за високообразовните институции ова ќе биде ректорот, деканот, претседателот или директорот).

Законот за спречување на корупцијата утврдува соодветна рамка наменета за спречување и отстранување на конфликтот на интереси од страна на јавните службеници. Другиот кадар на високообразовните институции, ангажиран било со формални договори за вработување или на друг начин, подлежи на одредбите за судир на интереси содржани во **Законот за вработените лица во јавните служби (2018 година)**. Овие правила ги обврзуваат вработени лица или другите лица кои се поврзани со нив, да одбијат било какви подароци, услуги или бенефиции коишто можат да ја загорзат нивната непристрасност, да забранат дополнителна работа што може да резултира во конфликт на интереси и да забранат создавање или сопственост на компании, јавни услуги, или трговци поединци каде што тоа може да резултира во конфликт на интереси. Непочитувањето на овие одредби се смета за тежок дисциплински прекршок и може да резултира во отказ како што е предвидено со овој закон.

Исто така, вреди да се спомене **Законот за заштита на укажувачите (2014)**, кој им дава овластување на сите вработени лица во јавната администрација или јавните служби (во овој случај, високообразовните институции) внатрешно да пријават прекршување на прописите, кршење на човековите права, злоупотреба на моќ и ситуации кои можат да ги загорзат човечките животи, јавното здравје, безбедноста и животната средина. Дополнително, секој поединец (вклучувајќи ги и студентите во високообразовната институција) може да ја искористи законската процедура за надворешно да пријави било какво недолично однесување до овластеното тело, или може јавно да ги открие сите прашања наведени погоре. Секој укажувач и неговите поврзани лица имаат право на заштита од одмазда поврзана со нивното откривање информации.

Правилници

Српскиот национален совет за високо образование (ННЕС) усвои голем број акти кои обезбедуваат детални насоки, стандарди и процедури за почетна акредитација на високообразовните институции и студиски програми, како и за самоевалуација и надворешна ревизија на квалитетот. Со овие прописи се уредуваат правата и должностите на високообразовните институции, временските рамки и процедурите за ревизија на квалитетот на институциите и студиските програми, како и издавањето дипломи и други јавни исправи од соодветните тела.

- [Правилник за стандардите и постапката за акредитација на високообразовни институции](#)
- [Правилник за стандардите за почетна акредитација на високообразовни институции и студиски програми](#)
- [Правилник за стандардите и постапката за акредитација на студиски програми](#)
- [Правилник за стандардите и постапката за надворешна ревизија на квалитетот на високообразовните институции](#)

Други подзаконски акти

Законот за високо образование предвиде Националниот совет да го донесе **Упатството за шифри за академски интегритет за високообразовните институции**. Овие шифри мора да бидат усвоени од сите српски високообразовни институции и мора да ги содржат барањата наведени во документот со упатства како што е донесен од страна на Советот.

Упатството го дефинира однесувањето кое се смета за неакадемско, имено плагијат, лажно авторство, фабрикување и фалсификување резултати и автоплагијат и ги наведува основите за поведување постапка за формално утврдување неакадемско однесување и санкционирање со изрекување мерки коишто се утврдени во документот со упатството. Секое заинтересирано лице или страна може да поднесе барање до Етичката комисија на соодветната институција за да утврди неакадемско однесување; а доколку постојат разумни основи да се утврди дека се случило такво однесување, Етичката комисија мора да го пријави случајот до академското тело и раководителот на институцијата. Следниот чекор е создавање посебна комисија која има задача да анализира информации, да собира докази и мислења од ментори, испитни комисији, рецензенти и други засегнати страни и да даде свое мислење. Мислењето ги содржи сите мерки спроведени од соодветниот орган на високообразовната институција за санкционирање на неакадемско однесување како што се плагијат, лажно авторство, измислување и фалсификување резултати или автоплагијат. Мерките што може да се изречат се одземање на академска диплома и „отстранување на академска или соработничка титула кога ќе се откријат нови факти

или кога ќе се појават нови докази што покажуваат дека кандидатот не ги исполнувал законските услови во моментот на доделувањето на титулата". Овие видови на неакадемско однесување и други форми на незаконско однесување наведени во упатствата (како давање неточни упатувања, конфликт на интереси или злоупотреба на положбата) може да претставуваат основа за граѓански, кривични, административни или други постапки регулирани со законите на Србија и внатрешните подзаконски акти на високообразовната институција.

Статутите, правилниците и кодексите на однесување и академскиот интегритет усвоени од двете национални тела задолжени за развој и унапредување на високото образование и самите високообразовни институции обезбедуваат детални правила за овластувањата, процедурите, мерките и санкциите за прекршување на законот и неакадемско и коруптивно однесување.

- Деловник на NHEC
- Правила за донесување одлуки на NHEC за жалби во постапката за акредитација и работењето на Комисијата за жалби
- Статут на Националниот субјект за акредитација и обезбедување квалитет во високото образование
- Етички кодекс и Правила на однесување за персоналот на Националниот ентитет за акредитација, Комисијата за акредитација и обезбедување квалитет и рецензентите
- Деловник на Комисијата за акредитација и обезбедување квалитет
- Деловник на Комисијата за жалби
- Деловник за рецензенти и рецензентски комисиии.

9.2 СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ

Стратегијата за развој на образованието на Србија до 2023 и придружниот Акционен план ги утврдуваат приоритетите на земјата во однос на образованието, вклучително и високото образование, како и мерките насочени кон постигнување на овие приоритети. Една од двете главни цели на Стратегијата е: „да се подобри достапноста, квалитетот, релевантноста и правичноста на високото образование“, со приоритети во оваа област развиени како специфични цели во рамките на оваа главна цел. Ниту една од овие цели не се однесува експлицитно на корупцијата, но реализацијата на активностите во рамките на Целта 2.1, „Подобрена понуда, човечки ресурси и резултати од високото образование“, може во голема мера да ја подобри моменталната состојба на работите. Една од овие акции е „развој на рамка за мониторинг и евалуација (МЕФ) за високото образование и користење на добиените наоди со цел информирање во однос на политиките за високото образование“. Оваа рамка за мониторинг и евалуација би можела да се искористи за континуирано и систематско следење на квалитетот на високото образование, како преку спроведување на политики за акредитација и евалуација за високообразовните институции и студиски програми, кои ќе бидат опфатени подетално подолу, така и преку создавање на „индикатори за следење на интегритетот и транспарентноста во високото образование како и довербата на јавноста во високообразовните институции“. Првичните активности предвидени да помогнат во постигнувањето на оваа цел вклучуваат проценки на најдобрите глобални практики во следењето и евалуацијата на квалитетот на високото образование, развивање логичка рамка за квалитет на високото образование која содржи сегменти важни за зајакнување на неговата улога во развојот на општеството и економијата и, на крај, дефинирање на индикатори за квалитет за секоја област во рамките на МЕФ. Наодите од овие проценки треба да се насочат кон понатамошен развој на рамката за мониторинг и проценка (МЕФ).

Во текот на изминатите две децении, во последователни фази беа предвидени специфични антикорупциски мерки во образовниот сектор на Националната антикорупциска стратегија (во 2005 и 2013 година). Според стратегијата од 2013 до 2018 година, ризиците од корупција во образованието во голема мера се поврзани со „недоволна транспарентност на голем број процеси што се случуваат во образовните институции и многу широки дискрециони овластувања за одлучување“, додека мерките предложени за справување со овие недостатоци беа а) изменување на правната рамка за именување, поставување и надлежноста на раководителите на основните и средните училишта како и деканите на факултетите; б) донесување законска регулатива со која се уредува просветната инспекција; в) одредување транспарентни процеси при упис, организирање испити, оценување и процена знаењето; и г) употреба на јасни и однапред одредени критериуми во процесот на акредитација како и реализација на последователни ревизии на усогласеност на државните и приватните образовни институции.

Некои од овие мерки беа спроведени со целосен или делумен успех и нивните цели беа постигнати. Имплементација на постојните или на новите политики за антикорупција во образованието (вклучувајќи го и високото образование) во моментот се следи како дел од Поглавјето 23 Акционен план, во делот „Борба против корупција“, сè до усвојување на нова Национална антикорупциска стратегија. Образованието е идентификувано како „област ранлива на корупција“ во Акцискиот план 23 и затоа една од предвидените мерки е да се развие и донесе Оперативен план за справување со корупција во образованието. Последниот извештај на ЕК за напредокот на Србија (2022) исто така забележува дека „[образовниот] сектор, особено високото образование, останува ранлив на корупција“.

Интеграцијата на Србија во Болоњскиот процес и Европската област на високо образование и нејзината посветеност на исполнување на стандардите и насоките за обезбедување квалитет во Европската област на високото образование (ESG 2015) се покажаа како клучни за спречување на неакадемски и коруптивни практики во високото образование. Исполнувањето на овие стандарди и овозможи на Србија да изгради јасни и одговорни механизми кои го намалуваат просторот за корупција, како што е самоевалуацијата од високообразовните институции; надворешна евалуација на високообразовните институции од независно тело/агенција; вклучување на студентите во одлучувањето и евалуацијата на високообразовните институции и релевантните јавни органи; вклучување на независни национални и меѓународни евалуатори (експерти) во акредитацијата и евалуацијата на високообразовните институции и студиски програми; создавање на независно и веродостојно тело за жалби; итн.

Во тој поглед, клучно е Србија да стане полноправна членка на Европската асоцијација за обезбедување квалитет во високото образование (ENQA), чиј придружен субјект во моментот е Српското национално тело за акредитација и обезбедување на квалитет во високото образование (NEAQA). ENQA ја промовира европската соработка во обезбедувањето квалитет во високото образование и дозволува размена на информации, знаење и искуство меѓу своите членови за промовирање на свест за најдобрите практики и да се поттикне европската димензија на обезбедување квалитет.

Во последниот преглед на NEAQA за 2020, ENQA оцени дека Србија се уште во целост ги нема исполнетите стандардите за ESG, иако е забележан напредок во однос на претходниот циклус на известувања во 2018. Поради оваа причина, стратегијата на NEAQA за периодот од 2019 до 2022 година ја поставува стратешката цел за исполнување на преостанатите ESG стандарди кои се предуслов за приклучување кон ENQA. Дел од овие стандарди, наведени подолу, директно придонесуваат за зајакнување на интегритетот на системот на високо образование и намалување на можностите за несоодветно однесување. Во Стратегијата на NEAQA, стандардите се придружени со активности кои треба да обезбедат нивно постигнување.

Стандард 3.3. Агенциите треба да бидат независни и да дејствуваат самостојно. Тие треба да имаат целосна одговорност за нивните активности и исходите од тие активности без влијание од трета страна.

Стратегија на NEAQA, цел 2.1: „Анализирајте го начинот на кој е основан NEAQA и споредете со основањето и работењето на други европски тела за обезбедување квалитет. Подгответе посебен извештај во кој ќе се наведе независноста на NEAQA и процесот на акредитација и презентирајте го извештајот до Владата на Србија и ННЕС“.

Стандард 3.6. Агенциите треба да имаат воспоставено процеси за внатрешно обезбедување на квалитет кои се однесуваат на дефинирање, обезбедување и подобрување на квалитетот и интегритетот на нивните активности.

Стратегија на NEAQA, цели 5.1 и 5.2: „Подготовка на концепт за работилници за спроведување на Акциониот план за развој на внатрешно обезбедување квалитет“; „Создавање на механизми за собирање повратни информации од внатрешни и надворешни субјекти по извршениот преглед и ревизија на акредитацијата“.

Стандард 2.4. Надворешното обезбедување на квалитет треба да го спроведуваат групи надворешни експерти кои вклучуваат студент(и).

Стратегија на NEAQA, цели 9.1 до 9.3: „Зајакнување на улогата на надворешните експерти во процесот на акредитација“; „Обуки за студенти и бизниси“; „Организирање тркалезни маси за улогата на студентите во акредитацијата и обезбедувањето квалитет“.

Стандард 2.5. Сите резултати или проценки донесени врз основа на надворешни ентитети за оценување на квалитет треба да се засноваат на експлицитни и објавени критериуми кои се применуваат доследно, без разлика дали процесот води до формална одлука.

Стратегија на NEAQA, Цел 10.1: „Воведување на нов систем на одлучување во процесот на акредитација, со посебен акцент на жалбените постапки и улогата на рецензентите“.

9.3 ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Национална институционална рамка

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ

Освен планирањето и следењето на креирањето политики за високото образование, Министерството за образование на Србија игра клучна улога во распределбата и контролата врз трошењето средства од централниот буџет наменети за високообразовните институции, издавањето дозволи за работа на високообразовните институции по спроведена процедура за акредитација и добивање одобренија од одговорните органи; водење централен регистар на јавни исправи; и усогласување на образовните политики и мерки со европските програми и иницијативи.

ПРОСВЕТНА ИНСПЕКЦИЈА

Просветната инспекција врши надзор на примената на законите и другите прописи на сите нивоа на образование, вклучително и високото образование. Надзорот го вршат образовни инспектори на национално ниво од Министерството за образование или образовни инспектори при регионални, градски или општински управи со делегирани овластувања за извршување на вакви ревизии. Просветната инспекција го врши надзорот на високообразовните институции во согласност со годишен план за надзор, но може да преземе и вонредни контроли, честопати постапувајќи по примени пријави поднесени од физички или правни лица. Просветниот инспектор е овластен да го поништи уписот на студент примен спротивно на законот; привремено да забрани работа на високообразовна институција доколку се утврди дека ги нема потребните дозволи за работа или на друг начин отстапува од законските одредби; може да даде предлог ресорсниот министер да разреши раководител на високообразовна институција; да издаде опомена, да предложи корективни дејствија и да нареди соодветен период за отстранување на недостатоците направени спротивно законските одредби; да поднесе кривична или прекршочна пријава или да поведе прекршочна постапка или издаде прекршочна опомена во случај на непочитување од страна на високообразовна институција кое е казниво со закон; да ја потврди автентичноста на јавна исправа издадена од високообразовна институција; итн.

НАЦИОНАЛЕН СОВЕТ ЗА ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ (NHES)

NHES е советодавно тело чија примарна улога е да ги следи случувањата во високото образование и неговото усогласување со европските и меѓународните стандарди, како и да му предлага политики за подобрување на Министерството за образование. Во контекст на своите одговорности во борбата против корупција, NHES може да ѝ предложи на Владата стандарди и насоки за високообразовните институции; да утврди стандарди и процедури за почетна акредитација, самоевалуација, надворешно обезбедување на квалитет и акредитација на студиските програми што ги нудат високообразовните институции, на предлог на NEAQA; да ги утврди минималните услови за доделување академски звања на наставници, на предлог на Универзитетската конференција или Конференцијата на академи и високи школи; да усвои Упатство за Академски кодекс за високообразовните институции, како што е подетално опишано погоре. Советот се состои од 17 членови назначени од Владата на Србија, од кои шест се редовни професори предложени од Конференцијата на универзитети; двајца се стручни наставници номинирани од Конференцијата на академи и високи школи; седум се номинирани од Министерството за образование; а последните двајца се номинирани од Стопанската комора на Србија. Двајца претставници на студентите учествуваат во одлучувањето за прашања кои ги засегаат студентите.

НАЦИОНАЛНО ТЕЛО ЗА АКРЕДИТАЦИЈА И ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ ВО ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ (NEAQA)

NEAQA дава акредитација на високообразовните институции и нивните единици, врши надзор на квалитетот и ги оценува нивните студиски програми, како и го обезбедува квалитетот во високото образование. Нејзиното техничко тело е Комисијата за акредитација, која е задолжена за самиот процес на акредитација и екстерно обезбедување на квалитет на високообразовните институции. Целта на акредитацијата е да се обезбеди потврда дека високообразовната институција и нејзините курсеви ги исполнуваат потребните стандарди и дека високообразовната институција може да издава јавни исправи. Планираната акредитација се одвива еднаш на секои седум години. Во четвртата година од циклусот на акредитација, Комисијата за акредитација е насочена кон надворешно обезбедување на квалитетот на високообразовните институции. Поголемиот дел од процесот на обезбедување квалитет го води Рецензиона комисија која е составена од тројца наставници од високообразовни институции избрани од листата на NHEC, еден студент од листата изработена од Студентските конференции и еден член од деловната заедница назначен од соодветните организации. Членовите на Комисијата за ревизија не смеат да имаат конфликт на интереси и мора да потпишат изјава за непостоење на конфликт на интереси пред да започне процесот. Откако ќе го разгледа извештајот на Комисијата за акредитација, NEAQA може да одбие барање за акредитација или да ја одземе акредитацијата на одредена студиска програма или високообразовна институција. Високообразовните институција незадоволни од одлуките на NEAQA може истите да ги обжалат до Комисијата за жалби на NEAQA. Одлуката донесена од страна на Комисијата за жалби се смета за согласно управната постапка.

СОВЕТ ЗА НАЦИОНАЛНА РАМКА НА КВАЛИФИКАЦИИ НА СРБИЈА (NQF)

Советот на NQF се состои од 25 членови назначени од Владата на предлог на ресорните министерства, покраински секретаријати, Националната служба за вработување, Стопанската комора, Универзитетската конференција и Конференцијата на академиите и високи школи, заедницата на средни и стручни училишта, синдикатите, деловните здруженија и граѓанските организации. Ова тело е одговорно за предлагање стандарди за квалификации на сите нивоа на NQF и треба да помогне во усогласувањето на образовните политики со потребите на пазарот на трудот.

АГЕНЦИЈА ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈА

Како што е наведено погоре, АСА е одговорна за надзор на средствата и приходите на јавните службеници, вклучително и на носителите на одлуки кои се во улога на раководители на високообразовните институции. Надлежноста на АСА исто така да следи дали високообразовните институции ги усвојуваат плановите за интегритет, како што е предвидено со закон, и како истите се спроведуваат.

Органи на институциите за високо образование

СОВЕТ

Советите управуваат со високообразовните институции. Секоја јавна високообразовна институција има совет кој брои најмалку 17 членови кои имаат четиригодишен мандат и вклучуваат службеници на институцијата, студенти и претставници на владиниот орган во чија надлежност е високото образование. Дел од надлежностите на советот вклучуваат усвојување на статутите на институцијата на предлог на академското тело; именување и разрешување на раководителот; одлучување по жалби против првостепени решенија од раководителот; донесување на буџетот на институцијата на предлог на академското тело; одобрување на одлуки за управување со средства; одобрување распределба на средствата; одлучување за школарината како што е предложено од академското тело; донесување на општиот акт за дисциплинска одговорност на студентите; итн.

РАКОВОДИТЕЛ

Раководител на универзитет е неговиот ректор, додека на факултет е деканот. Со стручните академии раководат претседатели, а со високите школи и високите стручни школи раководат директори. Раководителите се именуваат на тригодишен мандат од редот на вработените во редовен работен однос. На лицата на кои им е изречена конечна пресуда за сексуален престап, фалсификување исправа издадена од високообразовна институција или земање поткуп им е забрането да бидат именувани за раководители, како и на оние за кои е утврдено дека извршиле сериозно прекршување на кодексот на професионалната етика, како и оние кои претходно биле отпуштени како раководители, или биле предложени за разрешување од страна на АСА.

АКАДЕМСКО ТЕЛО

Академското тело на високообразовна институција донесува одлуки кои се однесуваат на академската и истражувачката дејност на институцијата. Онаму каде што овие одлуки ги засегаат студентите, претставниците на студентите се поканети да учествуваат во расправата на овие тела и нивните поткомисии. Академското тело на универзитетот е Сенатот, додека на факултет или уметничка академија се нарекува Наставно-научен совет или Наставно-уметнички совет. За стручна школа академското тело е Наставен совет, а за виша стручна школа е Наставно-стручен совет, додека за универзитетски институт академското тело се нарекува Истражувачки совет. Академското тело на независна високообразовна институција е одговорно за усвојување на Кодексот на професионалната етика на институцијата, кој ги регулира етичките принципи поврзани со објавувањето на наодите од истражувањето и објавувањето уметнички дела, прашањата за интелектуална сопственост, односите меѓу наставниците и соработниците, наставниците и студентите, другиот персонал и студенти, и слично.

СТУДЕНТСКИ ПАРЛАМЕНТ

Студентскиот парламент има за цел да ги застапува и брани интересите на студентите. Неговата надлежност вклучува донесување општи акти со кои се регулира неговото работење и постапката за избор на членови; именување и разрешување на претставници на студентите во органите на институцијата, студентски конференции и други органи кои ги претставуваат студентите; избира и разрешува претседател на парламентот и негови заменици; учествува во самоевалуација на институцијата; придонесува во оценување на квалитетот на наставата, реформите на предметите, придонесува во оценување и евалуација на ефикасноста на предметите, определување на бројот на ЕКТС кредити итн.; предлага донесување или измена на подзаконски акти на високообразовната институција од интерес за студентите; усвојува буџет и доставува финансиски извештај. Сите студенти на високообразовна институција кои се номинирани од студентска организација или група студенти со документирана поддршка од најмалку 10 проценти од вкупното студентско тело на институцијата може да се кандидираат за избор во студентски парламент.

ОДБОР ЗА ЕТИКА

Како што е дефинирано во Упатството за Академскиот кодекс, Одборите за етика се формирани од страна на високообразовните институции, вклучуваат наставен и ненаставен кадар и се одговорни за остварување и унапредување на етичките стандарди. Постапката за оценување на неакадемско однесување (плагијат, лажно авторство, фабрикување и фалсификување резултати и автоплагијат) е опишана во Поглавје I погоре.

КОМИСИЈА ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ

Секоја високообразовна институција мора да формира комисија (комитет) за обезбедување квалитет која опфаќа наставници, соработници во наставата, ненаставен кадар и студенти. Комисијата е одговорна за процедурите и активностите утврдени во Стратегијата за обезбедување квалитет на установата.

9.4 АКТИ ДОНЕСЕНИ ОД СТРАНА НА ВИСОКООБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Од високообразовните институции се бара да донесат голем број акти и документи кои се однесуваат на нивната организација и дејност, статусот на нивните составни единици, одлучувањето од страна на нивните органи, наставните практики, правата и должностите на факултетот, кадарот и студентите, правилата за академско однесување, процедури за пријавување и слично. Овој дел ги опфаќа актите кои директно или индиректно можат да помогнат во подобрувањето на етичките стандарди и да се спречат коруптивни практики.

Статутите се основен акт на високообразовната институција со кој се уредуваат сите прашања поврзани со нејзината дејност и статусот на нејзините вработени и студенти. Статутите ја регулираат организациската структура на институцијата и надлежноста и назначувањето на нејзините академски и раководни тела како и раководителите.

Овој документ, исто така, регулира како студентите се вклучени во работата на органите на институцијата. Статутите обезбедуваат јасни правила за оценување на студентите на сите нивоа на студии, како и јасни процедури за вработување, избор во звања и напредување на наставниците. Документот, исто така, ги утврдува видовите на забрането однесување (како што е прекршување на Кодексот на професионалната етика или прифаќање друго вработување што доведува до судир на интереси) кои претставуваат дисциплински прекршоци и на крајот може да доведат до отказ. Статутите, исто така, ги регулираат управувањето со средствата на високообразовната институција, вклучувајќи контрола и известување за трошоците. **(Пример: Статут на економскиот факултет на Универзитетот во Ниш).**

Од високообразовните институции се бара и да донесат деловник за работа на нивните тела (како Деловник за работа на Советот, Деловник за работа на Наставно-научниот совет, Деловник за работа на Студентскиот парламент, Деловник за работа на Одборот за етика, и слично). Со деловникот се уредува работењето и одлучувањето на предметните органи. Деловникот за работа на Одборот за етика ги утврдува процедурите за назначување на членови и начинот на носење одлуки. **(Пример: Деловник за работа на Академскиот и стручен одбор на Академијата за технички стручни студии Белград)**

Како што е наведено погоре, Упатството за Кодекс за академски интегритет за високообразовните институции бара од високообразовните институции да усвојат Кодекси за академски интегритет. Овие документи првенствено ги дефинираат процедурите што треба да ги следат овие тела во случај на неакадемско однесување, со други зборови, како да се справуваат со случаи на плагијат, лажно авторство, измислување и фалсификување резултати и автоплагијат. Покрај тоа, кодексите поставуваат други видови на неетичко и незаконско однесување (како што се дискриминација, конфликт на интереси и други коруптивни практики) кои можат да бидат предмет на граѓански, кривични, административни, дисциплински или други постапки регулирани со националното законодавство и општите акти на предметната високообразовна институција. **(Пример: Кодекс за академски интегритет на Фармацевтскиот факултет, Универзитет во Нови Сад).**

Плановите за интегритет ги подготвуваат високообразовните институции во согласност со упатствата на АСА и ја идентификуваат нивната изложеност на ризици од корупција и други неправилности. Плановите за интегритет мора да се изготвуваат во редовни интервали координирани од страна на АСА, при што секој циклус се состои од три фази. Во првата фаза се формира работна група за да го развие планот за интегритет и се назначува службеник за надзор. Втората фаза вклучува проценка на моменталната состојба како и изложеноста и отпорноста на процесите и односот на институцијата кон ризици од етички и професионално неприфатливи практики, коруптивни практики и неправилности. Ова е фаза во која се идентификуваат прекумерно сложените или непотребни процедури, просторот за дискреционо одлучување од страна на раководителите и последиците од таквото одлучување, областите каде што на персоналот му е потребно подигање на свеста за ризиците од корупција и какви било процедури или внатрешни акти кои се потребни за да се обезбедат подобрувања во самата институција. Особено е важно да се обезбеди вклученост во оваа фаза на што е можно повеќе учесници преку анонимни прашалници бидејќи тоа ќе и даде на институцијата пообјективен и посеопфатен поглед на состојбата во особено ризичните области како што се набавки, вработување и напредување во кариерата, управување со јавните средства, издавање јавни исправи, упис на студенти и проценка на знаењето, назначување на мандат и слично. Наодите од оваа анализа ја претставуваат третата фаза, каде што се предлагаат мерки и активности за подобрување на интегритетот на институцијата. **(Пример: План за интегритет на Факултетот за музичка уметност, Универзитет во Белград)**

Законот за заштита на укажувачите налага секој јавен орган или установа (во овој случај, секоја високообразовна институција) со повеќе од 10 вработени да донесе внатрешен акт со кој се регулира интерното пријавување и да назначи лице овластено за прием на пријави и да управува со процедурите за укажување. Овој документ треба да биде достапен за секој вработен и мора да биде видно истакнат во институцијата; каде што е можно, треба да се објави и на веб-страницата на институцијата. **(Пример: Внатрешна регулатива за укажување на Факултетот за физичка хемија, Универзитет во Белград)**

Документи за обезбедување квалитет

Стратегијата за обезбедување квалитет на високообразовната институција ги утврдува целите и приоритетите на институцијата релевантни за подобрување на нејзиниот систем за квалитет. Оваа стратегија ја идентификува посветеноста на институцијата за подобрување на квалитетот на нејзините предмети; активности наменети да обезбедат квалитет; засегнати страни во процесот на обезбедување квалитет (академски тела, студенти и не-наставен кадар) и нивните права и должности во оваа смисла; области на обезбедување квалитет (предмети, настава, истражување, проценка на знаење, учебници, ресурси, управување); посветеност на градење култура на квалитет; и врски помеѓу наставата, науката, истражувањето и уметничките и техничките потфати. **(Пример: Стратегија на обезбедување квалитет на Универзитетот во Белград)**

Со цел да се исполнат целите на стратегија за обезбедување квалитет, секоја високообразовна институција мора да донесе и регулатива за стандарди и процедури за обезбедување квалитет. Овој документ ги утврдува стандардите и процедурите за обезбедување квалитет во следните области:

- Наставни предмети (на пример, секој предмет мора да има препознатлив наслов и цели, услови за упис, листа на задолжителни наставни предмети, ЕКТС кредити за секој предмет и услови за избор на предмети; исто така мора да има дефиниција за квалитативни и квантитативни индикатори на квалитетот на предметот, како што е способноста на студентите да најдат работа и да го применат знаењето што го стекнуваат, или просечното времетраење на предметот и просечните оценки; регулативата, исто така, ги дефинира процедурите креирани да обезбедат квалитет на студиската програма, како што е редовно следење и оценување на вкупниот обемот на работа за студентот или собирање повратни информации од студентите во врска со квалитетот на предметот)
- Наставен процес (на пр. регулативата ги утврдува задолжителните карактеристики на наставните програми, како што се на пр. исходот од учењето, содржината на предметот, видовите на проверка на знаењето, распоредот на оценување и потребните учебници; исто така ги дефинира содржината и методите што се користат за изведување на наставата и практичните сесии и утврдува ревизии на квалитетот на наставниот процес преку проценка на доделените оценки и анкети од страна на студентите)
- Наставен кадар (на пример, од персоналот се бара да се вклучи во континуиран професионален развој за употреба на современи, иновативни наставни методи и се нуди обука за нивен развој; се внимава да се обезбеди оптимален обемот на работа на наставниците и соработниците; изборот во звања во голема мера се заснова на истражувањата на кандидатите и нивниот наставен учинок како и нивниот ангажман во унапредување на квалитетот на наставата и другите активности на институцијата, регулативата предвидува индикатори за оценување на усогласеноста со овие стандарди, вклучувајќи планови за одржување и унапредување на наставните компетенции, број на наставници и соработници со редовен работен однос, меѓународни награди и стипендии и слично)
- Студентите (на пр., предметните програми мора да вклучуваат наставна работа на студентот која е предмет на бодување и оценување, како и критериуми за бодување; анкетите на студентите мора да бидат задолжителни за евалуација на методот, содржината и квалитетот на оценувањето, а резултатите од анкетата мора да бидат прегледани и пријавени од страна на Комисијата за студентски прашања; регулативата, исто така, ги утврдува стандардите за квалитет на семинарските и завршните трудови)
- Учебници (на пр., регулативата гарантира дека сите предмети се покриени со соодветни учебници; предавањата треба да бидат достапни на веб-страницата на институцијата)

- Наука, истражување и настава (на пример, регулативата ги утврдува областите на истражувачка и академска активност преку проекти и независно истражување и креативна работа; исто така промовира континуиран професионален развој на персоналот во земјата и во странство, поттикнува размена на студенти и вклучување на студентите во истражувачки проекти и обезбедува вклучување на реномирани локални и странски експерти како визитинг професори)
- Соработка (на пример, регулативата повикува на соработка со други локални и странски високообразовни институции и заеднички предмети, како и размена на студенти и посети на персоналот на други високообразовни институции во земјата и во странство, вклучително и стекнување работно искуство)
- Поддршка на ненаставниот кадар (на пр. усвојување планови за задржување и професионален развој за ненаставниот кадар; следење и евалуација на кадарот вработен во службите за поддршка на институцијата; развој и спроведување на корективни дејства кога службите за поддршка не функционираат)
- Ресурси (на пр. регулативата треба да предвидува канцелариски простор и опрема која одговара на потребите на наставниот процес и бројот на студенти; анкети на студентите и персоналот за да се запознаат со квалитетот на просториите и опремата; набавка на современа опрема за наставниците и студентите)
- Финансирање (на пр. се гарантира доследно почитување на правилата и регулативите за финансирање; регулативата, исто така, воспоставува механизми за контрола на распределбата и користење на средствата и спречува неекономично трошење и злоупотреба, кои се предмет на санкции предвидени и со законодавството и со статутот на институцијата; со ова исто така е регулирана и постапката за надворешна ревизија)
- Управување со перформансите (на пр., регулативата треба да определи редовна проценка на работата на раководителот, следење и надзор на службите за поддршка на институцијата, како и стимулации и корективни мерки во однос на вработените)

(Пример: Правилник за стандардите и постапките за обезбедување квалитет, Факултет за уметности во Ниш)

10. АНКЕТА СО СТУДЕНТИ

10.1 МЕТОДОЛОГИЈА

Анкета спроведена со	Центар за слободни избори и демократија (CeSID), во соработка со SMART Balkans и со поддршка од Норвешката амбасада во Белград
Период	26 април до 10 мај 2023 година
Вид и големина на примерок	Случаен, репрезентативен примерок од 300 српски студенти. При подготовката на примерокот, работено е пропорционално со различни универзитети, земајќи ја предвид важноста на статистичката значајност за помалите универзитети.
Рамка	Студенти кои ги посетуваат универзитетите во Крагуевац, Нови Сад и Белград
Метод на истражување	Прашалникот се одвива лице-в-лице со студентите кои ги посетуваат универзитетите во кои е спроведена анкетата
Инструмент на истражување	Прашалник од 48 прашања

Оваа анкета беше спроведена од Центарот за слободни избори и демократија (CeSID) во соработка со SMART Balkans и со поддршка од Норвешката амбасада во Белград од 26 април до 10 мај 2023 година. Репрезентативниот примерок се состоеше од 300 студенти запишани на три универзитети низ Србија.

Инструментот на анкетата беше прашалник од 48 ставки креиран во соработка со клиентот.

Испитаниците беа анкетирани лице в лице.

10.2 ДЕМОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ НА ПРИМЕРОКОТ

Пол: жени, 59%; мажи, 41%

Универзитет: Универзитет во Белград, 50%; Универзитет во Нови Сад, 34%; Универзитет во Крагуевац, 16%

Факултети: Економски факултет, Белград, 13%; Биолошки факултет, Белград, 7%; Факултет за политички науки, Белград, 10%; Земјоделски факултет, Белград, 10%; Медицински факултет, Белград, 11%; Филозофски факултет, Нови Сад, 11%; Академија за уметности, Нови Сад, 11%; Факултет за науки, Нови Сад, 11%; Правен факултет, Крагуевац, 13%; Технички факултет, Крагуевац, 4%.

Година на студии: Година 1, 18%; Година 2, 35%; Година 3, 22%; Година 4, 16%; Последна година, 9%.

10.3 ЗАКЛУЧОК

Најголем дел од српските студенти (66 проценти збирно) се согласија дека корупцијата е „многу честа или „исклучително честа“ во општеството, додека вкупно 35 проценти веруваат дека е „многу честа“ или „исклучително честа“ на нивниот универзитет. Спротивно на тоа, најмал број на испитаници верува дека корупцијата е присутна на нивниот факултет, при што 24 проценти изјавиле дека оваа практика е „многу честа“ или „исклучително честа“. На скала од 1 (најниска) до 5 (највисока), просечната оценка за распространетоста на корупцијата во општеството беше 3,95, при што оценките за сопствениот универзитет и факултет на испитаниците беа 3,26 и 2,81, соодветно.

Повеќе од една половина од анкетираниите (53 проценти) сметаат дека влијанието на корупцијата врз образовниот систем е „значително“ и дека има многу корупција, но образованието во голема мера останува коректно. Други 28 проценти веруваат дека корупцијата има „погубно“ влијание врз образовниот систем, додека 16 проценти сметаат дека ефектите од корупцијата се „мали“. Најголемиот процент од студентите (48 проценти) кои веруваат дека корупцијата влијае на образовниот систем генерално, тврдат дека таа немала „никакво влијание“ врз нивното образование, додека 26 проценти веруваат дека корупцијата имала „мало“ влијание врз нивното школување до денес.

Речиси една третина од сите студенти (32 проценти) сметаат дека корупцијата само ќе стане сè повеќе распространета на нивниот факултет, а истиот процент верува дека ваквата практика ќе стане честа појава.

Со 27 проценти, мамењето на испитите беше најчестата непожелна практика пријавена од студентите кои посетуваат факултети вклучени во примерокот, додека други 15 проценти наведоа давање поткуп во готовина на наставниците за да добијат повисоки оценки. Нешто помала процент, 12 проценти, тврдеа дека студентите ангажирале други лица да пишуваат трудови и дисертации за нив.

Повеќето од анкетираниите изјавиле дека никогаш не му понудиле на наставникот поткуп за повисока оценка (91 проценти) или на член на факултетот му понудиле поткуп во замена за одредена услуга (93 проценти), или дека наставникот или членот на факултетот некогаш побарал поткуп во замена за повисока оценка или услуга (и двете со 91 процент). Спротивно на тоа, вкупно 5 проценти признале дека му понудиле поткуп на наставникот за да добијат повисока оценка еднаш или повеќе пати, а 3 проценти тврдат дека понудиле поткуп на член на наставен кадар во замена за одредена услуга. По три проценти вкупно изјавиле дека наставникот побарал поткуп во замена за повисока оценка или дека наставен кад побарал незаконско плаќање за услуга.

Скапите подароци беа најчесто пријавени како начин за поткуп на наставниците и за членовите на персоналот, при што повеќето испитаници тврдеа дека наставниците бараат услуга за да стават повисоки оценки. Спротивно на тоа, членовите на кадарот кои барале поткуп за брзо добивање на уверение или други документи главно барале пари или сексуални услуги. Дури 92 проценти од анкетираниите тврдат дека никогаш не пријавиле корупција на универзитетските власти, ниту формално ниту неформално, додека не повеќе од 2 проценти изјавиле дека го сториле тоа. Најголемиот дел од оние кои пријавиле корупција на универзитетот, 80 проценти, рекле дека се соочиле со одмазда зошто го сториле тоа. Со други зборови, четири од секои пет студенти кои пријавиле корупција се соочиле со одмазда од другата страна поради нивните постапки. Наодите открија дека дури 57 проценти од анкетираниите не знаеле дали нивниот факултет има посебна канцеларија во која може да се пријави корупција. Вкупно 56 проценти тврделе дека не слушнале или не биле сведоци дека раководството на факултетот игнорирало или несоодветно постапило по пријава за корупција, додека секој деветти призна дека бил сведок на таков настан. Најголемиот дел од анкетираниите, 61 проценти, не биле целосно запознаени со процедурата за пријавување корупција на нивниот факултет, додека 44 проценти биле целосно незадоволни од достапноста на информации за тоа како да се пријави корупција. Скоро секој четврти студент тврди дека раководството на нивниот факултет „воопшто не посветувало внимание“ на справувањето со корупција.

Со 36 проценти, онлајн формуларите се сметаа за најпогодна опција за пријавување корупција, додека една третина од анкетираниите повеќе би сакале да изберат директен контакт со раководството на факултетот. Речиси една третина (32 проценти) од сите испитаници не беа сигурни колку студентите и наставниците се подготвени да пријават корупција. Други 29 проценти веруваат дека и двете групи се „донекаде подготвени“ да го сторат тоа, при што речиси еден од пет испитаници (21 процент) тврдат дека студентите и наставниците „воопшто не се подготвени“ да пријават коруптивни практики. Последните 10 проценти сметаат дека постои подготвеност да пријават корупција. Поголем број од испитаниците, 80 проценти, тврдат дека загриженоста за можна одмазда ги спречила да пријават корупција. Вториот најчест одговор, застапен со 49 проценти, беше дека испитаниците не веруваат дека жалбата за корупција ќе промени нешто. На крајот, 29 проценти од анкетираниите тврдеа дека секогаш ќе пријавуваат корупција.

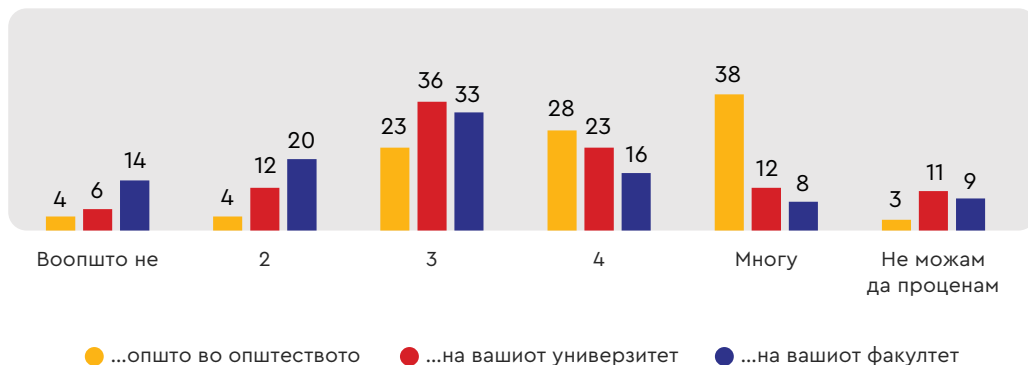

Скоро секој четврти од анкетираниите (24 проценти) не може да ја именува основната причина зошто не била пријавена корупција на нивниот факултет. Најчестиот одговор, кој го дава секој петти од сите испитаници (20 проценти), е дека нема интерес за елиминирање на корупцијата. Две третини од анкетираниите (66 проценти) тврдат дека никогаш не слушнале за студентски тела за борба против корупција на нивниот факултет. Покрај тоа, повеќето од студентите, 71 проценти, негираа дека забележале какви било иницијативи поврзани со корупција во нивното училиште во текот на претходната година.

10.4 РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТИТЕ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ

Воведното прашање поставено до српските студенти бараше да одговорот колку корупцијата е вообичаена појава во општеството, на нивниот универзитет и нивниот факултет. Повеќето од испитаниците, вкупно 66 проценти, веруваат дека корупцијата е „многу честа“ или „исклучително честа“ во општеството. Вкупно 35 проценти сметаат дека коруптивните практики се „многу вообичаени“ или „исклучително вообичаени“ на нивниот универзитет, а 24 проценти се на мислење дека корупцијата е „многу честа“ или „исклучително честа“ на нивниот факултет. Спротивно на тоа, една петтина од анкетираниите веруваат дека корупцијата е „донекде вообичаена“ на нивниот факултет, а 14 проценти тврдат дека „воопшто не е вообичаена“. На скала од 1 (најниска) до 5 (највисока), просечната оценка дадена за распространетоста на корупцијата во општеството беше 3,95, при што оценките за сопствениот универзитет и факултет на испитаниците беа 3,26 и 2,81, соодветно.

Сл. 1. Колку е честа корупцијата како појава...? (%)

Повеќе од една половина од анкетираниите (53 проценти) сметаат дека влијанието на корупцијата врз образовниот систем е „значително“ и дека има многу корупција, но образованието во голема мера останува коректно. Спротивно на тоа, нешто повеќе од една четвртина (28 проценти) веруваат дека корупцијата има „погубно“ влијание што е доста штетно за образовниот систем, додека 16 проценти сметаат дека ефектите од корупцијата

се „мали“, дека има неколку такви случаи но дека луѓето посветиле многу внимание на темата. Најголемиот процент од студентите (48 проценти) кои веруваат дека корупцијата влијае на образовниот систем генерално, тврдат дека таа немала „никакво влијание“ врз нивното образование, додека 26 проценти веруваат дека корупцијата имала „мало“ влијание врз нивното школување до денес.

Сл. 2. По ваше мислење, колкаво е влијанието на корупцијата врз образовниот систем на нашата земја? (%)

Сл.3. Како би го оцениле влијанието на корупцијата на вашето досегашно образование?

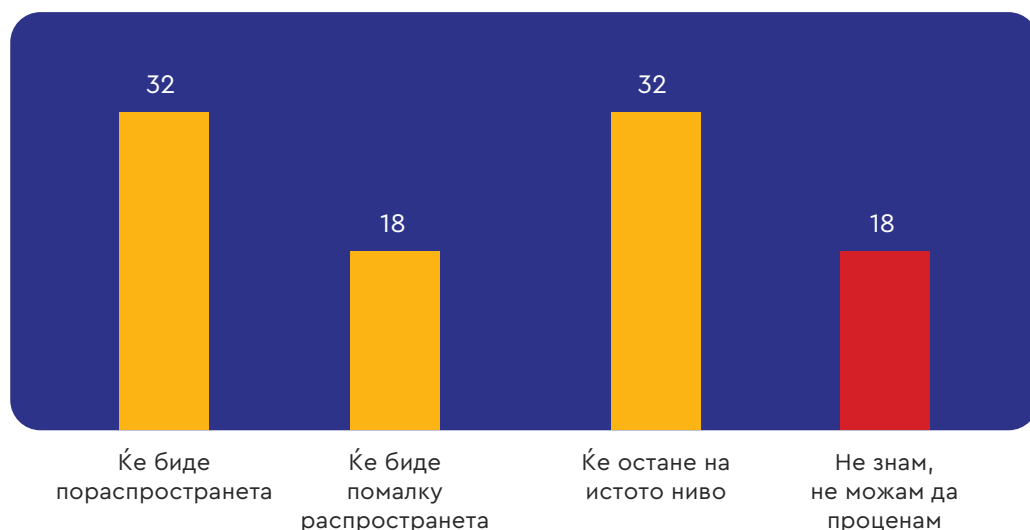

Студентите кои веруваат дека корупцијата има „мало“, „значително“ или „разорувачко“ влијание врз српскиот образовен систем, дополнително беа замолени да проценат како корупцијата влијаела на нивното образование до денес. Најголемиот процент од анкетираниите (48 проценти) тврдат дека корупцијата немала „никакво влијание“ врз нивното образование, додека 26 проценти веруваат дека корупцијата имала „мало“ влијание врз нивното школување до денес а 3 проценти сметаат дека влијанието на корупцијата врз нивното образование било „значајно“. Почести се случаите кога студентките пријавуваат „некое“ влијание на корупцијата врз нивното образование.

Вкупно 32 проценти веруваат дека корупцијата на нивниот факултет или ќе се „зголеми“ или „ќе остане иста“ во иднина. Спротивно на тоа, 18 проценти беа на мислење дека корупцијата ќе се „намали“. Оние со седиште во Белград, лицата од женски пол и студентите од втора и последна година имаат поголема склоност кон ставот дека корупцијата ќе стане полоша. Спротивно на тоа, студентите од прва и трета година повеќе го поддржуваат ставот дека корупцијата ќе стане помалку распространета.

Сл. 4. Дали очекувате дека корупцијата ќе стане повеќе или помалку распространета во иднина? (%)

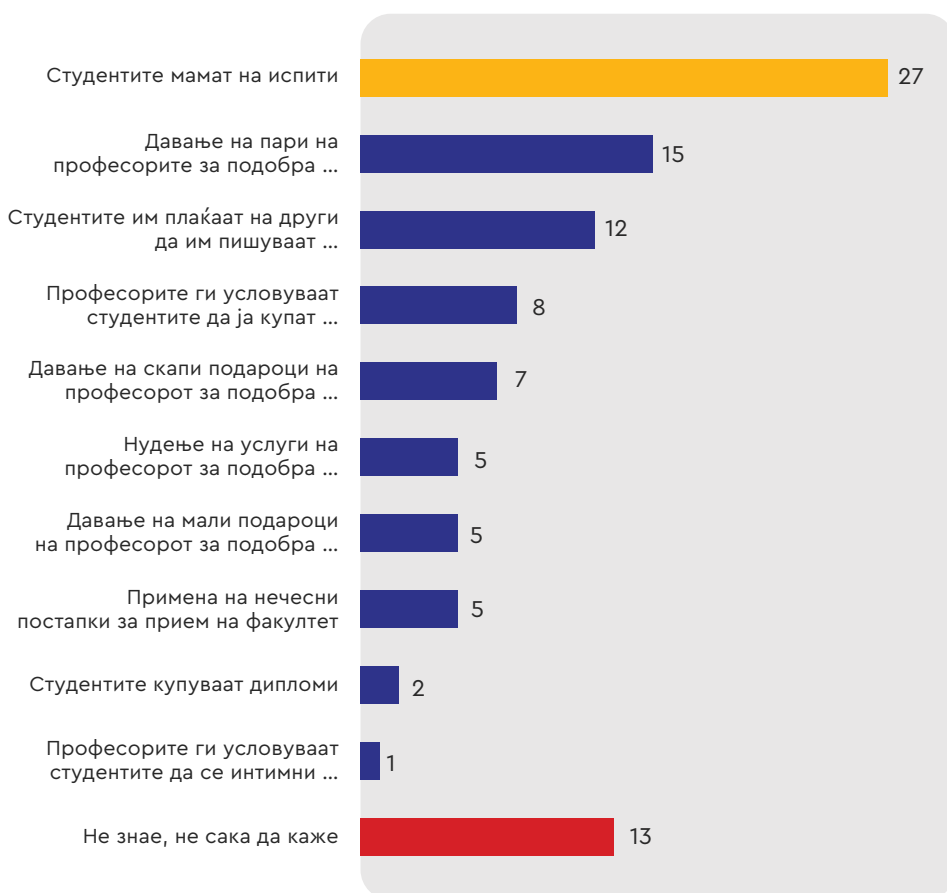

Според повеќето испитаници (27 проценти), мамењето на испити било најчестото непосакувано однесување на нивниот факултет. Други 15 проценти го навеле давањето мито во пари на наставниците за добивање повисоки оценки, додека помал број, 12 проценти, тврделе дека студентите им плаќале на другите да пишуваат семинарски работи и тези за нив. Осум проценти изјавиле дека наставниците ги принудуваат учениците да ги купат нивните учебници, а 7 проценти веруваат дека најчесто несакано однесување е подарувањето скапи подароци на наставниците во замена за подобри оценки. Нудењето услуги

на наставниците, давањето ситни подароци во замена за подобри оценки и нечесните постапки при упис беа наведени од 5 проценти од анкетираниите. На слика 6 е даден детален преглед на зачестеноста на перцепциите за различни видови на несакано однесување на факултетите.

Учениците од четврта година најмногу пријавиле мамење на испитите како најчеста форма на несакано однесување. Давањето подароци на наставниците најчесто го пријавувале студентите од втора година, додека кај студентите во Белград и Крагуевац и студентите од завршната година склони се да веруваат дека студентите барале од трети лица да им ги пишуваат писмените задачо.

Сл. 5. Кој е најчестиот облик на несакано однесување на нивниот факултет? (%)

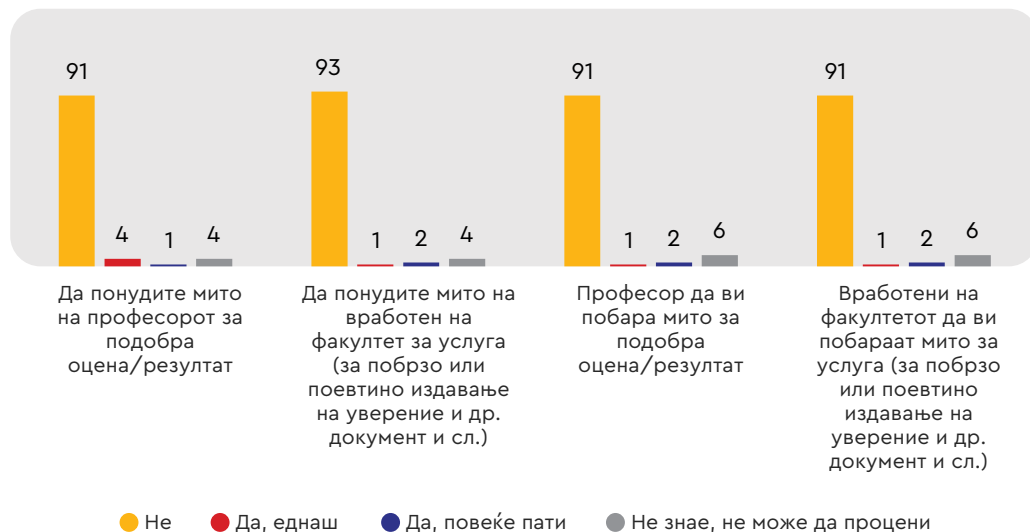
Сл. 6. Колку се распространети следниве видови на однесување на Вашиот факултет? (%)

Најголемиот дел од испитаниците негирале дека некогаш понудиле мито или од нив било побарано мито од наставници во замена за повисоки оценки или пак од кадар на факултетот во замена за услуги. Вкупно 4 проценти од анкетираниите признале дека еднаш имат понудено мито во замена за повисока оценка, додека не повеќе од 1 проценти рекле дека тоа го сториле повеќе од една прилика. Спротивно на тоа, 1 процент од сите студенти тврделе дека наставникот најмалку еднаш им побарал мито во замена за повисока оценка, а 2 проценти изјавиле дека тоа се случило повеќе од еднаш. Еден процент од анкетираниите признале дека најмалку еднаш му понудиле мито на вработен на факултетот за да се забрза услугата (како што е добивање на уверенија и дипломи или други документи), а 2 проценти рекле дека тоа го сториле повеќе од еднаш. И на крај, 1 процент од испитаниците изјавиле дека еднаш некој од вработените им побарал мито, а на 2 проценти им бил побарано мито во повеќе наврати.

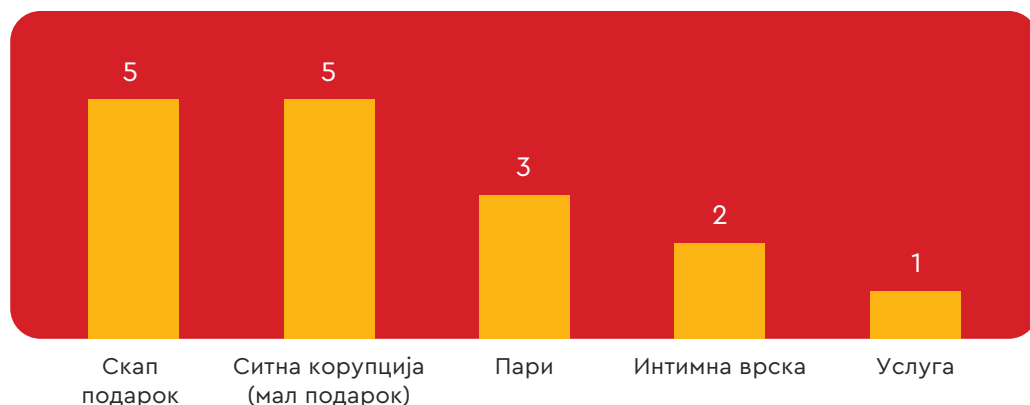

Сл. 7. Од почетокот на вашето образование на овој факултет, дали некогаш сте биле во следниве ситуации? (%)

Повеќето од 16-те студенти кои пријавиле дека понудиле поткуп на наставникот за да добијат повисока оцена (што сочинува 5 проценти од вкупниот примерок) тврделе дека понудиле скапи или ситни подароци. Од нив, 11 пријавиле дека наставникот примил мито, 4 тврделе дека не го сториле тоа, а еден одлучил да не се изјасни. Повеќето испитаници не биле подготвени да се изјаснат околу висината на митото, додека помал број од испитаниците тврделе дека не може да се сетат на вредноста.

Сл. 8. Што понудивте? (апсолутни бројки)

Вкупно 9 студенти (3 проценти од примерокот) признале дека понудиле мито на вработен на факултетот во замена за услуга (побрзо добивање на уверение, диплома или други документи и слично), а повеќето ги навеле скапите подароци како најчест случај на поткуп. Повторно, најголемиот дел од испитаниците изјавиле дека поткупот бил прифатен, а поголемиот број испитаници претпочитал да не шекулира за висината на поткупот.

Сл. 9. Што понудивте? (апсолутни бројки)

Не повеќе од 10 испитаници (3 проценти) изјавиле дека наставникот им побарал мито за да им стави повисока оценка, а поголемиот број потврдија дека наставниците барале услуга во замена за подобри оценки. Половина од студентите кои се нашле во ваква ситуација се одлучиле да не дадат мито, а 4 одлучиле позитивно.

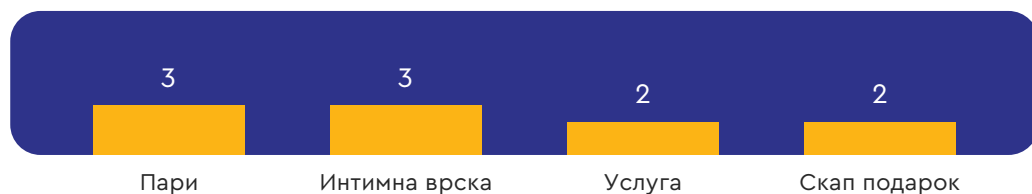
Сл. 10. Каков вид на мито беше побарано од Вас? (апсолутни бројки)

На други 10 испитаници (3 проценти) им било побарано мито од страна на вработените а за возврат тие да испорачаат некоја услуга. Поголемиот број од нив изјавија дека им биле побарани сексуални услуги. Половината од испитаниците негираа дека дале мито, а четворица признале дека го сториле тоа. Ниту еден од овие испитаници не бил подготвен да ја процени вредноста на нивниот поткуп.

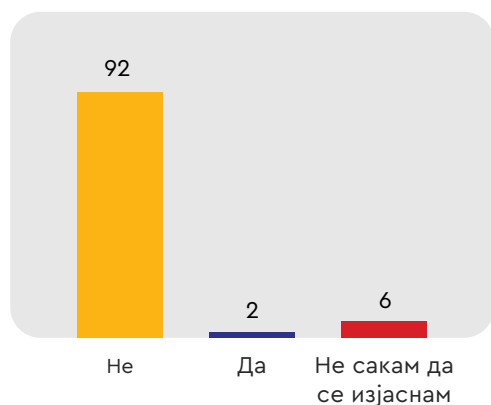

Сл. 11. Каков вид на мито беше побарано од Вас? (апсолутни бројки)

Најголем број од анкетираниите (92 проценти) потврдија дека никогаш не пријавиле корупција кај раководството на факултетот, ниту формално, ниту неформално. Не повеќе од 2 проценти рекле дека се одлучни се да пријават, додека 6 проценти претпочитале да не се изјаснат.

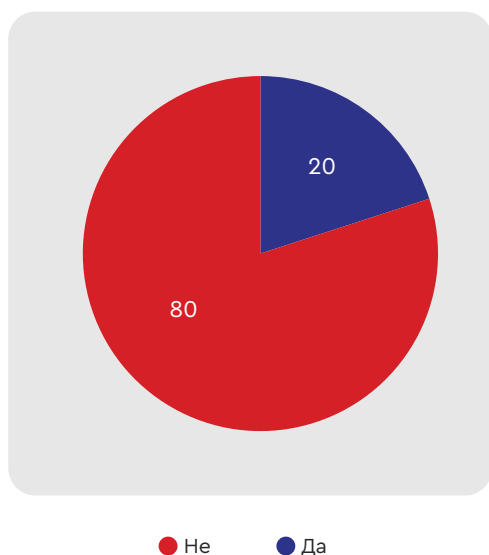
Сл. 12. Дали некогаш сте пријавиле случај на корупција до управата на вашиот факултет, официјално или неофицијално? (%)

Двајца од петте испитаници (2 проценти) кои изјавиле дека пријавиле корупција до управата на факултетот рекле дека се „донекат задоволни“ од одговорот. Останатите тројца, соодветно, потврдија дека се „целосно незадоволни“, „донекат незадоволни“ и „неутрални“ во однос на одговорот на нивната пријава.

Сл. 13. Дали некогаш сте се соочиле со негативни последици за пријавувањето корупција? (%)

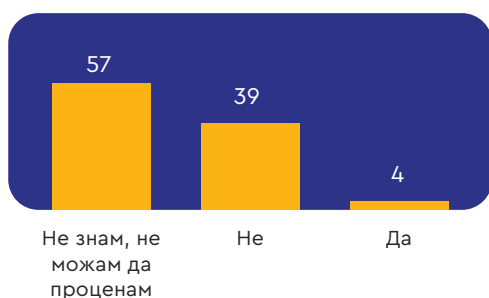

Универзитетот во Нови Сад се застапени во поголем број и во групата која се изјасни дека има канцеларија за пријавување корупција и во групата која негираше дека таква канцеларија постои.

Најголемиот процент од оние кои пријавиле корупција, 80 проценти, тврдат се соочиле со одмазда. Во апсолутни бројки, четворица од пет студенти се изјасниле дека биле жртви на одмазда откако пријавиле корупција, додека еден изјавил дека не се соочил со никакви последици.

Речиси 57 проценти од сите студенти се изјасниле дека не се запознаени дали нивниот факултет има посебна канцеларија за пријавување корупција. Вкупно 39 проценти веруваат дека нема таква услуга, додека само 4 проценти сметаат дека постои. Поверојатно е дека студентите од Белградскиот универзитет не знаат за можноста за пријавување корупција, додека нивните врсници кои студираат на

Сл. 14. Дали на вашиот факултет постои посебна канцеларија за пријавување корупција? (%)

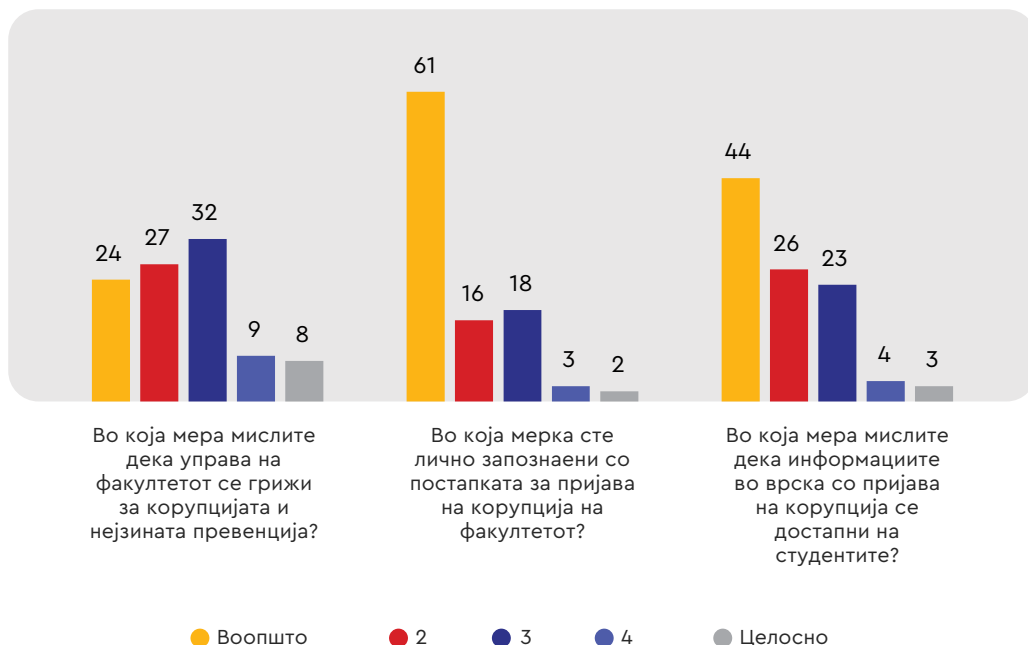
дека раководството на факултетот игнорирало пријава за корупција или дека по истата не постапило соодветно, за разлика од нивните врсници од Нови Сад кај кои е поверојатно дека негирале вакво сведоштво. На прашањето дали некогаш побарале поддршка од студентска организација кога пријавиле случај на корупција, огромно мнозинство од анкети-

Нешто повеќе од една половина од испитаниците (56 проценти) изјавиле дека никогаш не слушнале ниту пак биле сведоци дека управата на факултетот игнорирала или несоодветно постапила по пријава за корупција. Други 11 проценти признале дека биле сведоци на ова, додека една третина (33 проценти) не се изјасниле. Поголема е веројатноста студентите од белградскиот универзитет да посведочиле

раните, 87 проценти, негирале дека некогаш пријавиле ваков случај. Дополнителни 11 проценти одговориле дека никогаш не побарале таква поддршка бидејќи го пријавиле случајот директно до управата на факултетот или друг орган, додека 3 проценти признале дека контактирале со студентска организација. Најголема е веројатноста дека студентите од трета и четврта година од белградскиот универзитет изјавиле дека никогаш не пријавиле корупција.

Најголемиот дел од анкетираниите, 61 процент, тврдат дека не се целосно запознаени со процедурата за пријавување корупција на нивниот факултет, додека 44 проценти додале дека се целосно незадоволни од достапноста на информации за пријавување корупција на нивниот факултет. Скоро секој четврти студент верува дека управата на факултетот воопшто не посветува внимание во однос на прашањето за справување со корупцијата. Вкупно, 17 проценти од испитаниците биле донекаде или целосно задоволни од она што го прави нивниот факултет за справување со корупцијата. На скала од 1 (најниско) до 5 (највисока), просечната оценка за посветеноста од страна на факултетот во однос на борбата против корупцијата е 2,49; Дополнително, студентите ја оценија својата свесност за процедурите за пријавување корупција со 1,7 а достапноста на информации за пријавување корупција на нивниот факултет со 1,93.

Сл. 15. На скала од 1 до 5 (каде 1 = 'воопшто' and 5 = 'целосно')... (%)

Студентите од Белград беа поделени во нивните ставови за тоа колку нивниот факултет е посветен во однос на справувањето со корупција. Овие испитаници беа застапени во поголем број и во групата која тврдеше дека е целосно задоволна и во групата која беше целосно незадоволна од она што го прави раководството на факултетот за справување со коруптивните практики. Студентите на Универзитетот во Нови Сад во најголем дел изразиле неутрални ставови. Дополнително, испитаниците од женски пол помалку веројатно е дека се задоволни од антикорупциските дејствија и достапноста на информации за пријавување на корупција. Веројатно е дека испитаниците во Нови Сад, исто така, потврдиле дека донекаде се задоволни од достапноста на овие информации.

Вкупно 38 проценти од анкетираниите веруваат дека нивниот факултет не нуди програми за академски интегритет или етика, додека речиси идентичен процент (од 39 проценти) не дале одговор на ова прашање. Други 14 проценти веруваат дека проблемите се решаваат само делумно или индиректно преку ограничени курсеви за обука, а 9 проценти веруваат дека такви програми постојат. Студентите на Универзитетот во Белград во поголем процент се изјасниле дека се понудени курсеви за етика или академски интегритет, за разлика од нивните врсници на Универзитетот во Крагуевац, каде ниту еден испитаник не го дал овој одговор. Поголема е веројатноста студентите на Универзитетот во Нови Сад да тврдат дека нивните факултети не ги нудат овие курсеви. Студентите од втора, трета и четврта година од нивните студии, исто така, почесто го делат ставот дека таквите прашања се решаваат само повремено. Интересно е тоа што е поголема веројатноста за студентите од трета и четврта година да се изјасниле дека нивните факултети не ги нудат овие курсеви.

Онлајн формуларите се сметаат за најсоодветен инструмент за пријавување корупција, како што изјавија 36 проценти од анкетираниите. Една третина од студентите би сакале да разговараат со некој од управата на факултетот, додека за 16 проценти најдобра опција е да се достават писмени жалби во соодветно сандаче. Тројца испитаници избраа други алтернативи, имено „анонимни анкети“, „разговор со ректорот на Универзитетот“ и „разговор со некој на кој му верува од факултетот“.

Сл. 16. Кој облик на пријавување на корупција го сметате за најпогоден за студентите? (%)

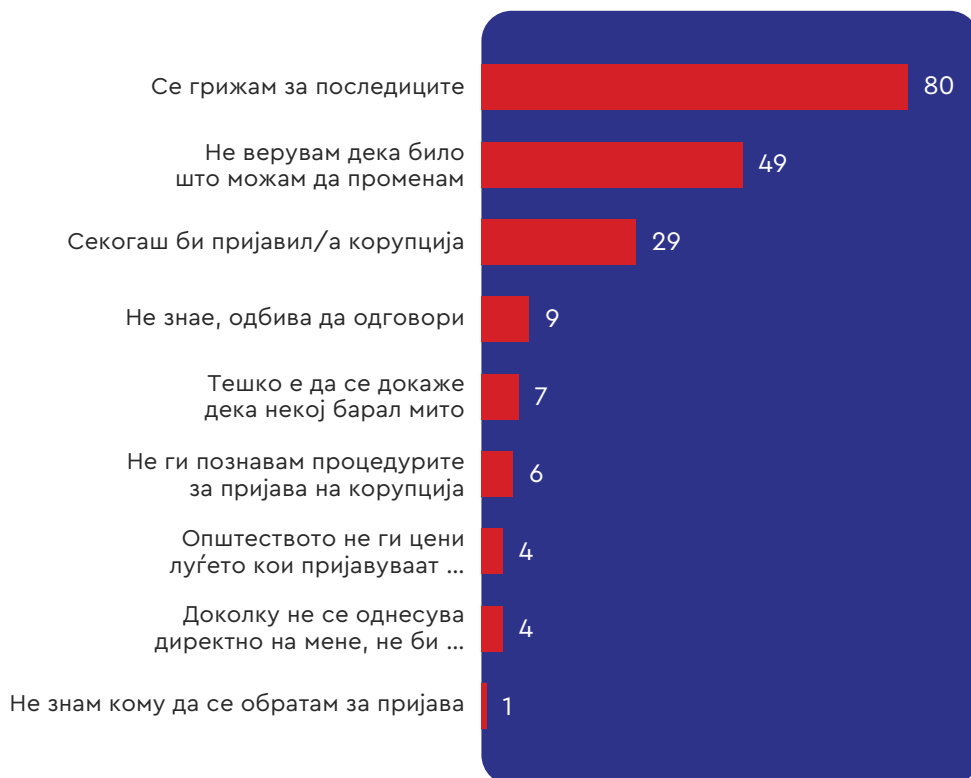

Студентите анкетирани на Универзитетот во Нови Сад беа повеќе расположени да разговараат со раководството, за разлика од студентите на Универзитетот во Белград, кои во најголем број се одлучија за онлајн формулари.

На прашањето дали студентите и наставниците се подготвени да пријават корупција на нивниот факултет, речиси една третина од анкетираниите (32 проценти) избрале оценка од 3 на скалата од 1 (најниска) до 5 (највисока), што е еднакво на неутрално мислење. Дополнителни 29 проценти се определиле за оценка 2, што означува ограничена подготвеност да го сторат тоа. Скоро секој петти испитаник (21 процент) сметал дека засегнатите страни воопшто не се подготвени да пријават корупција, а вкупно 10 проценти ги избрале највисоките две оценки, 4 и 5, што укажува на нивното уверување дека и студентите и наставниците се подготвени да пријават корупција. Просечната оценка за подготвеност за пријавување коруптивни практики на скала од 1 до 5 е 2,39. Студентите од Универзитетот во Белград беа застапени во поголем број во групата која сметаше дека студентите и наставниците се целосно неподготвени да пријават корупција.

Сл. 17. Дали постои причина зошто не би пријавиле корупција на факултетот доколку сте биле сведок на таков случај ? (можни се повеќе одговори) (%)

Повеќето од анкетираниите, 80 проценти, тврдат дека би биле загрижени од веројатноста за одмазда доколку пријават случај на корупција. Вториот највисоко рангиран одговор беше неверувањето дека пријавата ќе промени нешто, застапено со 49 проценти. И на крај, 29 проценти од анкетираниите потврдија дека секогаш ќе пријавуваат корупција.

Речиси секој четврти студент, 24 проценти, не можеше да ја наведе главната причина поради која корупцијата на нивниот факултет останала непријавена. Секој петти, или 20 проценти, верува дека нема интерес за елиминирање на корупцијата. Двајца испитаници додадоа свои одговори: „страв“ и „нема со кого да разговарам“.

Сл. 18. Што е главната причина за ниското ниво на пријавување корупција на вашиот факултет? (%)

Незаинтересираноста за искоренување на корупцијата беше доминантниот став на студентите на Универзитетот во Крагуевац, додека и за нив и за нивните вршници на Универзитетот во Белград одмаздата беше наведена како најголема причина за загриженост. Ограничениот интерес од страна на раководството на факултетот го наведео анкетираниите на Универзитетот во Нови Сад.

Две третини од анкетираниите (66 проценти) негираа дека некогаш слушнале за студентски организации кои се залагаат за превенција на корупција на нивниот факултет. Други 19 проценти навеле дека имаат чуено за некои од нив, додека не повеќе од 4 проценти изјавиле дека имаат чуено за најголемиот дел од нив, а последните 11 проценти рекле дека немаат информации. Студентите од белградскиот универзитет беа најмалку информирани за овој вид на организации, додека, од друга страна, поверојатно е дека нивните врсници од Универзитетот во Крагуевац имаат информации за повеќето од овие тела.

Мнозинството од испитаниците, 71 отсто, не биле свесни за какви било антикорупциски иницијативи на нивниот факултет во текот на претходната година. Секој петти не знаел доволно за ова, а не повеќе од 9 отсто биле свесни за постоењето на такви иницијативи. Помала е веројатноста за студентите анкетирани на Универзитетот во Нови Сад дека се запознаени со овие иницијативи, додека оние на Универзитетот во Белград во поголема бројка изјавија дека запознаени со ова.

11. АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ ОД УНИВЕРЗИТЕТИТЕ ВО СОГЛАСНОСТ СО ПРАШАЛНИКОТ ЗА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

Барањата за пристап до информации од јавен карактер беа испратени на е-маил адресите на 57 факултети на трите најголеми универзитети во Република Србија – 31 факултет на Универзитетот во Белград, 14 факултети на Универзитетот во Нови Сад и 12 факултети на Универзитетот во Крагуевац. Користениот прашалник е прилагоден според особеностите на високото образование во Република Србија, но не отстапува од суштината на прашањата што беа користени за оваа намена во прашалниците во Северна Македонија и Албанија.

Во законскиот рок од 14 дена добивме одговор од 56 факултети до кои е упатено барањето за пристап до информации од јавно значење. Во табелата подолу е даден преглед на добиените податоци.

Универзитети	Да, Не или нема информација	Универзитет во Белград	Универзитет во Нови Сад	Универзитет во Крагуевац
Дали Факултетот има донесено регулативи со кои се уредуваат внатрешните процедури за добивање пријави од студенти, професори и други вработени лица за корупција; обработка и испорака на податоци од пријави; и обезбедување заштита на личните и други податоци поврзани со укажувачите и нивните пријави?	✓	22	12	11
	✗ ³	8	2	1
	/	/	/	/
Колку пријави за корупција добил Факултетот за 2022, 2021 и 2020 година соодветно?	✓	1 ⁶	0	0
	✗	27	14	12
	/	2	/	/
Дали на веб-страницата на Факултетот јавно се достапни податоци за контакт на овластен персонал кој прима пријави за корупција и дојави?	✓ ⁴	17	4	12
	✗	11	9	/
	/	2	1	/
Дали Факултетот подготвил годишни планови за проценка на ризици од корупција (или слични документи)? ¹	✓	11	4	3
	✗	16	10	7
	/	3	/	2
Дали Факултетот има воспоставено интерни прописи за спречување на судир на интереси? ²	✓	16	10	10
	✗	12	4	2
	/	2	/	/
Дали Факултетот има креирано интерни прописи за примање подароци од трети лица од страна на вработени на Факултетот?	✓ ⁵	15	12	7
	✗	13	2	4
	/	2	/	1

¹ Од 18-те факултети кои изјавија дека имаат годишни планови за проценка на ризик, документите на кои се повикуваат се Планот за интегритет за 2021 – 2024 година, Правилникот за управување со ризик и Стратегијата за управување со ризици. Кога станува збор за факултетите кои немаат усвоени годишни планови за проценка на ризикот од корупција, како дел од причините што сенаведени е фактот што нивната институција не спаѓа во листата на институции кои имаат обврска да вршат проценка на ризикот. Нивниот План за интегритет предвидува носење на внатрешен акт кој ќе ја регулира оваа област, за сега се потпираат на постоечките закони и законски акти или пак се очекува донесување на такви планови во наредниот период.

² Одокументот што ја регулира оваа област во наведените случаи е Правилник за постапување со конфликт на интереси или Правилник за спречување судир на интереси. Покрај ова, тие се потпираат на одредбите од Кодексот за академски интегритет, Деловникот за работа на Факултетот, Статутот на Факултетот, а во еден случај спречувањето на судир на интереси е предвидено со усвоениот План за интегритет. За оние факултети кои немаат внатрешен пропис кој ја уредува оваа област, според нив, во иднина се очекува процес на изработка на Правилник за спречување судир на интереси или за таа цел го применуваат Кодексот на професионалната етика на Универзитетот и постојните закони и правни акти.

³ Од факултетите кои одговорија дека немаат ваква регулатива, се изјаснија дека се потпираат на Кодексот за академски интегритет на Универзитетот, Кодексот на професионалната етика како и постоечките законски акти.

⁴ Меѓу факултетите кои одговориле дека објавиле податоци за контакт на кадрите задолжени за оваа проблематика, два факултети на својата веб-страница објавиле податоци за контакт на лицето кое добива пријави за корупција, но не и за лицето кое добива пријави поврзани со дојава, додека 4 факултети објавиле податоци за контакт на лицето кое добива пријави поврзани со дојави, но не и на лицето кое добива пријави за корупција.

⁵ Документот на кој се потпираат при регулирање на примањето подароци од трети лица е Правилникот за примање подароци. Мал број факултети го користат и Правилникот за управување со конфликт на интереси.

⁶ Само еден факултет (Факултет за спорт и физичко образование на Универзитетот во Белград) од сите избрани универзитети доби пријава за корупција во избраниот период. Овој извештај се однесува на 2020 година, а е во врска со постапката за одобрување и печатење на наставна литература на овој факултет. Извештајот за преземените дејствија е доставен до барателот согласно важечкиот Правилник за начинот на интерно пријавување, но како што наведеа, самиот извештај не бил доставен до други институции за понатамошно постапување бидејќи се однесувал на непочитување на интерните прописите во врска со постапката за одобрување и печатење на наставна литература.

12. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Потенцијалните чекори за понатамошно подобрување на системот за борба против корупција на универзитетите треба да се фокусираат на три важни области:

- ▶ Засилување на институционалните капацитети и подобрување на механизмите за борба против корупција на факултетите;
- ▶ Донесување, измена или подобрување на правните акти од областа на внатрешните дојави и борбата против корупција;
- ▶ Информативни и едукативни кампањи за студентите насочени кон борба против корупцијата на универзитетите.

ПОДИГНУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНИТЕ КАПАЦИТЕТИ И ПОДОБРУВАЊЕ НА МЕХАНИЗИМИТЕ ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈА

1. Приспособување и подобрување на правилата за неакадемско однесување;
2. Да се разгледаат начини на испити кои би имале за цел да ја намалат употребата на модерна технологија со која би можело да се препишува на испити;
3. Употребата на софтвер кој препознава дела за плагијат да се воведо во редовна примена, чија цел би била да се намали постоењето на писмени задачи за кои се плаќаат;
4. Да се размисли за влијанието на вештачката интелигенција (ВИ) во академското однесување и особено во делот на препишување;
5. Да се подобрат (пред се, човечките) капацитети за решавање на прашањата за борба против корупција на универзитетите;
6. Да се зајакнат младинските организации и граѓанскиот сектор кој работи со младите, младите заеднички да разговараат за корупцијата на универзитетите, како и за нејзино решавање;
7. Да се разгледа можноста за годишни истражувања за ставовите на студентите за присуството на корупција на универзитетите;
8. Вклучување на приватните факултети, со нивните специфички и различни приоритети, во борбата против корупцијата на универзитетите.

ДОНЕСУВАЊЕ, ИЗМЕНУВАЊЕ ИЛИ ПРОМОВИРАЊЕ НА ПРАВНИ АКТИ

1. Донесување на прописи со кои се уредуваат внатрешните процедури за прием на пријави за корупција или можни случаи за корупција од страна на студенти, професори и други вработени;
2. Усвојување правила за овозможување јавно достапни податоци за контакт на овластен персонал кој прима пријави за корупција и пријави на веб-страницата на факултетот;
3. Разгледување начин и мерка за воведување систем во процесот на прием и пријава на корупција на универзитетите;
4. Подготовка на годишни планови за проценка на ризикот од корупција и нивна јавна достапност;
5. Воспоставување интерни прописи/правила за спречување на конфликт на интереси на факултетот;
6. Градење интерни прописи за примање подароци од трети лица од страна на вработените на факултетот.

ИНФОРМАЦИИ, ЕДУКАЦИЈА И КАМПАЊИ

1. Активирање на тела/поединци (професори, администрација, студенти, студентски организации...) кои се занимаваат со прашањето на корупцијата на факултетите, преку различни едукативни кампањи и работилници за посочување на потенцијалните форми на корупција и како да се пријави корупција на факултетот;
2. Организирање едукација на младите за различните видови на корупција на универзитетите, како да се препознаат, како да се пријават и како да се следат;
3. Преку кампањи да се поттикнат студентите да ја обелоденат и пријават корупцијата на факултетот;
4. Воспоставување поактивна соработка и вмрежување на студентите преку организирање активности и работилници кои значително би ги информирале студентите за нивните права;
5. Користење на регионални искуства и регионално вмрежување на студенти и студентски организации

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.352:378(496.5:497.7:497.11)(047.31)

DODAJ, Rozarta

Study on corruption perceptions and prevention in the higher
education of Albania, North Macedonia and Serbia [Електронски извор] /
authors Rozarta Dodaj, Miloš Hrnjaz, Ivana Shumanovska Spasovska. –
Skopje : Institute for Strategic Research and Education, 2023

Начин на пристапување (URL):

<https://isie.org.mk/wp-content/uploads/2023/08/Draft-report-21082023.docx>.

- Фусноти кон текстот. – Текст во PDF формат, содржи 94 стр., табели и
граф. прикази. – Наслов преземен од екранот. – Опис на изворот на ден
24.08.2023

ISBN 978–608–67091–0–5

1. Hrnjaz, Miloš [автор] 2. Shumanovska Spasovska, Ivana [автор]
а) Корупција – Високо образование – Спречување – Македонија –
Албанија – Србија – Извештаи

COBISS.MK-ID 61341957